

The background of the cover is a historical painting depicting the deck of a sailing ship. Several people in 17th-century attire are visible. In the foreground, a man in a red tunic and a woman in a green dress are prominent. Other figures are visible behind them, some looking towards the viewer. The ship's rigging, including masts and ropes, is visible in the upper half of the image. The overall style is that of a classical oil painting.

magazin istoric

SERIE NOUĂ — APRILIE 1990

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Revistă de cultură istorică — anul XXIV nr. 4 (277) aprilie 1990

SUMAR

● **Patriotism și istorie:** Constantin C. Giurescu...2 ● 16-22 decembrie 1989 — o cronică a Revoluției la Timișoara: Florin Medeleț, Mihail Ziman...3 ● **Tinerii martiri ai neamului românesc:** D. Stăniloae...8 ● **Despre identitatea umană:** Václav Havel...9 ● **Datini pascale la români:** Gheorghe David...12 ● **„Muzeul” ascuns din fostele cabinete nr. 1 și 2:** Adrian-Silvan Ionescu...16 ● 1981. **România încetează plășile:** Radu Negrea...18 ● **Avataruri în medievistica românească:** Constantin Rezachevici...21 ● **În Cetatea Eternă, un relievariu pentru eroii Revoluției române:** Ion Dumitriu-Snagov...24 ● **„Sintezi un popor frate cu noi”:** A. Decaux, B. Kouchner...25 ● **Despre uzurparea tiranică:** Zoe Petre...27 ● **Manualul de istorie — încotro?:** Georgeta Penelea-Filitti...28 ● 1598. **Un ambasador englez în misiune la curtea lui Mihai Viteazul:** Laura Coulter...29 ● **Teroare în Palatul Primăverii (II)**...31 ● **Ministrul Elveției la București transmite...**: Andrei Șiperco...33 ● **Prezentul este momentul istoric dominant**...36 ● **În București, acum 50 ani**...38 ● 1939-1945. **Correspondență secretă Casa Albă — Downing Street 10 (XVI):** Eugen Preda...42 ● **Norvegia, aprilie 1940 — campania ignorată:** François Kersaudy...46 ● **Convoaiele nu au putut fi oprite:** Cristian Crăciunoiu...51 ● **Secretele crimelor lui Stalin:** Aleksandr Orlov...56 ● **Adio, domnule profesor Rosetti!**: Cristian Popișteanu...61 ● **Concursul Magazin istoric, ediția 1989. Câștigătorii**...62 ● **Dialog cu cititorii**...63

COPERTELE NOASTRE

①④ Bisericiile și mănăstirile sînt principalele depozitare ale artei feudale românești. Faptul că pînă la Revoluția din decembrie 1989 nu am putut scrie în suficientă măsură despre rolul Bisericii în viața românilor din acea perioadă și trebuia să recurgem la felurite formule de acoperire pentru a-l prezenta se numără între **Avatarurile medievisticii românești** (p. 21). **Coperta 1:** Scenă laică integrată ansamblului iconografic de la Sucevița. **Coperta 4:** broderie din sec. XIV, păstrată la Mănăstirea Tismana

② Pagină cu miniaturi înfățișînd scene din viața lui Iisus Hristos, opera cunoscutului artist popular — poet și pictor — din veacul trecut, Pîeu Pătruț. Editarea operei sale sub egida Asociației România a fost privită cu deosebită ostilitate de factorii „decizionali” din timpul regimului dictatorial, difuzarea albumului Pîeu Pătruț. **Miniaturi și poezie** în librăriile din țară fiind strict interzisă

③ Iisus copil în templu. Miniatură din **Breviarul Brukenenthal** cunoscut manu-scris miniat medieval realizat în Bruges de renumiții miniaturişti Simon Bening și Gerard Horenbaut, achiziționat încă de la sfîrșitul sec. XVIII și păstrat în fondurile Muzeului Brukenenthal din Sibiu (**Datini pascale la români**, p. 12)

(Reproduceri color executate de Dumitru Dumitru)

CONSTANTIN C. GIURESCU —

PATRIOTISM ȘI ISTORIE

Istoria trebuie scrisă în mod obiectiv, fără nici o altă preocupare. Nu trebuie să avem ca scop nici să-l laudăm pe cineva, nici să-l criticăm; nu trebuie să fim favorabili unui partid, unei clase sociale, unei instituții, ci trebuie să spunem lucrurilor așa cum sint, indiferent de efectul pe care-l vor provoca ascultătorilor. Nimic mai ciudat pentru un istoric, nimic mai de neînțeles decît afirmațiile politicienilor care susțin, de pildă, că cutare mare faptă este exclusiv opera cutărui personaj. Cine știe de cite elemente depinde un fapt istoric, cite lucruri concură

și determină acel fapt nu poate decît să compătimească simplitatea de spirit a acelor care spun că, de pildă, Independența țării românești sau Unirea românilor este rezultatul acțiunii unui singur om, sau a unui singur partid. Sint lucruri foarte complexe în istorie pe care nu le putem judeca în mod sim[pl]ist.

În legătură cu această cerință, cu acest deziderat absolut al disciplinei istorice, care este obiectivitatea, trebuie să ne ocupăm aici de o chestiune destul de delicată, o chestiune pe care o putem atinge azi, care însă, la noi, românii, înainte de război [primul război mondial] ar fi provocat o legitimă indignare în anumite cercuri. Este vorba de raportul dintre patriotism și știință, este vorba de legătura care există între patriotism și între esența acestei discipline care este istoria.

Secolul XIX a fost numit de unii „secolul istoriei”. Evident, într-o perioadă de expansiune națională, într-o vreme cînd ideile naționale erau într-o continuă creștere și dezvoltare, s-a pus la contribuție pentru realizarea scopului politic urmărit, pentru constituirea statului, de pildă, sau pentru reformele sociale, s-a pus la contribuție și istoria popoarelor respective și s-a căutat să se găsească în trecutul acelor popoare urme și argumente pentru a justifica cerințele legitime din acel moment, la acel popor. Așa s-a întîmplat la noi, în Italia și în multe alte părți.

S-au prezentat aspectele frumoase ale trecutului istoric, s-au pus în evidență și s-a trecut repede și ușor pe deasupra epocilor întunecate din istoria noastră. S-a căutat să se interpreteze în sensul cel mai favorabil faptele care nu erau în avantajul popoarelor respective, s-au negat anumite fapte constatate istoricește și numai pentru a nu scădea sentimentul patriotic, pentru a nu face ca înțoiala să se strecoare.

Așa și la noi, de ce n-am spune-ol [...] Nu trebuie să prezentăm numai părțile care ne pun în lumina cea mai bună, ci trebuie

să avem și curajul scăderilor. În definitiv, trecutul formează un bloc. Dacă ne place să ne mindrim cu faptele strălucite ale strămoșilor, tot așa trebuie să le recunoaștem și scăderile lor. Sintem solidari cu întreaga dezvoltare a neamului nostru și în părțile ei luminoase și în părțile ei întunecoase. [...]

Iată cum înțelegem legătura între patriotism și istorie. Adevărul istoric este cel care spune țării sale adevărul. Să priviți cu înțoială lucrările istorice care caută să exalte patriotismul sau să prezinte numai părțile favorabile ale istoriei noastre. Din contră, vom câștiga dacă vom recunoaște scăderile trecutului, altfel ne complacem într-o beatitudine care nu va duce la nimic bun. Numai cunoașterea critică a cursurilor poate duce la o stare mai bună [...]

Istoria nu este nici literatură și nu este nici politică, iar cei cari vor să facă literatură sau politică să nu facă istorie. Istoria este o înaltă magistratură, comparabilă cu cele mai înalte foruri de justiție și dacă cel care reprezintă justiția trebuie să lase la o parte orice pentru a glăsi numai în numele dreptății, tot așa și istoricul, care este un înalt magistrat, trebuie să glăsuiește numai în numele adevărului. Numai acesta este etern, numai acesta rămîne, pe cînd toate micile chestiuni personale, de coterie sau de partid, acelea se duc și pun pe autorul lor într-o lumină din ce în ce mai rea.

(Din Introducere în studiile istorice. Metodologia istorică — curs susținut la Facultatea de litere și filosofie a Universității din București, în anul 1929-1930; text litografiat)

Încă din 3 ianuarie 1990, odată cu redeschiderea Muzeului Banatului, aici a fost organizat un serviciu special de înregistrare în scris și pe bandă magnetică a mărturiilor și de primire a obiectelor privind Revoluția din decembrie 1989 la Timișoara. Cum inițiativa a aparținut unui arheolog (Florin Medeș), care a anunțat-o prin intermediul presei, s-a aplicat în culegerea mărturiilor o metodologie apropiată de cea a consemnării informațiilor arheologice. Unele fragmente sonore au fost înregistrate la Studioul de Radio Timișoara Liberă, de către redactorul emisiunii „Azi în Timișoara, mâine-n toată țara”, Mircea Munteanu. La realizarea acestor emisiuni radiodifuzate, în prima jumătate a lunii ianuarie 1990, a participat și Florin Medeș.

La acțiunea de consemnare a mărturiilor s-a asociat, începând din 7 ianuarie 1990, și prof. Mihail Zlman de la Muzeul Banatului, ajutat de profesorii Vasile Dudaș, Elena Fundureanu, Monica Chicleanu, Mihaela Dragodan și Rodica Giurgiu. Autorii cronicii au consemnat, în scris, marea majoritate a mărturiilor oamenilor din Timișoara, au excerptat analitic aproape 100 de relatări. Din câte știm, astfel de mărturii mai sînt adunate, în Timișoara, de către istoricul Miodrag Milin, care le face publice în revista timișoreană de literatură Orizont.

Deși înregistrarea mărturiilor mai continuă, se constată, odată cu trecerea zilelor, o estompare a amintirilor (confuzii de zile, omisiuni de mare întindere) care este firească și omenescă. De aceea consemnările după data de 20 ianuarie 1990 le considerăm importante, dar mai puțin relevante decât cele de dinainte de această dată (stabilită, de altfel, arbitrar). Cît privește frunțile Revoluției prezente în balconul Operei și al fostei Județene de partid, ca și ofițerii și soldații, mărturiile lor le vor scrie ei înșiși, atunci cînd și în felul în care vor găsi de cuviință.

1. 13-15 decembrie 1989.

În jurul bisericii reformate timișorene din piața numită de localnici

Pentru o arhivă a Revoluției

16-22 DECEMBRIE 1989:

O CRONICĂ A REVOLUȚIEI LA TIMIȘOARA

„Maria”, credincioșii reformați demonstrează pașnic, cu luminări în mîini, păzindu-l pe pastorul László Tökés, care urma să fie evacuat. Zona este împinzită de ofițeri ai Ministerului de Interne, în civil sau uniformă. Mărturiile oamenilor afirmă că participanții la aceste demonstrații pașnice, de mică amploare dar permanente, aparțineau mai ales comunității religioase reformate maghiare (oprimată atît pe plan religios cît și pe plan național de regimul dictatorial). Este de presupus că organele de interne au înregistrat pe bandă videomagnetică demonstrațiile, dar nu avem încă dovezi în acest sens. Punctul de vedere oficial al dictaturii susținea că problema preotului Tökés nu e de competența sa, ci e o problemă bisericească internă și una judecătorească. Trăsătură caracteristică a „politicii stru-

tului". (Pentru detalii, vezi M. Milin în *Horizont*, 1(1190), Timișoara, 6.01.1990)

2. De sâmbătă, 16 decembrie 1989, orele 8.00 până duminică, 17 decembrie, orele 7.00.

Odată cu apropierea termenului limită de evacuare a pastorului, autoritățile locale încearcă să împrăștie mulțimea, din ce în ce mai compactă, adunată în grupuri în piața „Maria”. Spreose numărul ofițierilor de miliție și securitate. În jurul prânzului, primul de atunci al orașului, Petre Moș, vine în casa lui Tökés, asigurându-i că nu va fi evacuat și cerându-i să înțelească lumea din stradă (cca. 200-300 persoane). Ies amândoi la fereastra apartamentului parohial. În aceste momente, aproximativ jumătate dintre cei prezenți erau nu credincioși reformati unguri, ci oameni ai Timișoarei, de toate vîrstele, profesia și credințele, adunați spontan într-un act de solidaritate cu reformiștii și de exprimare a dorințelor lor de libertate și de democrație. Mulțimea nu mai avea încredere în vorbe, cerind asigurări scrise care — evident — nu le sînt date. Oamenii rămîn pe loc, depășind în caseurile ce vor urma deosebirile lingvistice, etnice, religioase sau de altă natură. Teiilor lor profundului tuturor oamenilor din România. Timișoara exprimă în acest moment dorințele întregului popor.

Pe la 16.00-17.00 caracterul demonstrației se schimbă, manifestarea revoluționară începînd să prindă contur. Un grup de peste 400 demonstrații blochează două tramvale în stația „Maria”. Cîțiva oameni urcă pe ele. Printre cei de pe tramvale se află și un student, Dorel V., precum și un alt tînar, Sorin O. (Luptătorul Bănățean, nr. 7, 28.12.1989, Timișoara). Se scandează: „Jos ceaușescu! Libertate! Nu se dă, nu se pleacă!” După mărturisirea preotului Tökés (*Horizont*, nr. 1 (1190), din 6.01.1990), peste 80 la sută din cei prezenți erau români. Se lansează deja apelul „Fără violență!”

18.30-19.00. Coloana de demonstrații de cîteva sute de oameni se îndreaptă, pe spaliul Tudor Vladimirescu, spre cartierul studențesc, pentru a se alia cu studenții. Fîind strîși de săptămîni și de semestrul, mulți studenți erau plecați din Timișoara. Cei rămași se alătură imediat.

19.00-20.00. Casa pastorului este plasată de un grup de credincioși format din tînci și bătrîni, tînci și copii. Totușul din fața casei este blocat de civili netrămăți, care dirijează circulația pe partea cealaltă. Preotul iese la fereastră și cere ca cetățenii să plece în liniște.

20.00-21.30. Dinșpre podul „Maria”, de peste canalul Bega, vin spre casa Tökés aproximativ 2 000 manifestanți, scîndî: „Vin studenții! „Libertate!”, „România liberă!”, „Jos ceaușescu!”, „Vrem democrație!”, „Nu pleacă, nu te dăm!”. În fruntea mulțimii se remarcă un tînar brunet, slab, înalt, cu cămașa decolată la piept. Se cîntă Hora Unirii și Deșteaptă-te, române. Această coloană cuprinde și oameni care fuseseră la fostul comitet județean de partid, unde se luptaseră cu trupe speciale de intervenție ale securității și miliției. La orele 20.30, dinșpre podul „Maria” apar cca. 150 ofițeri și subofițeri de miliție, în uniformă, și aproximativ 40 securiști civili. Unii dintre ei sînt înarmați cu rîngi. Mulțimea, cu milițiile goale, îi hulește. Se scandează lozincile amintite, dar și: „ceaușescu pică,

nu ne este frică”. Puțin mai tîrziu, dinșpre piața numită de timișoreni „Küti” (Ștefan Furtună), apare o mașină de pompieri cu tun de apă, care împrăștie populația, alînd-o să se retragă pentru moment. Mulțimea se organizează, formînd lanțuri vii de oameni. În primele rînduri sînt copii și adolescenți. Între orele 21.00 și 22.00, dinșpre podul „Maria” apar trupe speciale de intervenție ale securității în marș, cu albastre, cu scuturi, căști de plastic cu vizieră, bastoane și bîte. Mulțimea netrămătată înfruntă unitățile de intervenție conduse de un om sînd, care cere prînt-un meșafon de mină ca lumea să se împrăștie. Din mulțime se aude un strîgăt: „Pe el, că le e frică!”. Oamenii înalțează, în vreme ce unitățile fug pînă în dreptul Direcției Regionale C.F.R. Trupele de intervenție se resping și atacă. Mulțimea aruncă cu pietre, sticle goale și se înarmează cu crengi rupte din pomi și cu scînduri de la bănci. Se încep bătăi, se fac numeroase arestări. În același timp, un grup de manifestanți atacă dinșpre spaliul Tudor Vladimirescu (Parcul Alpinet), deși o mașină de pompieri li împrăștie cu pral antinecîndar. Se aprînd mașini se sparg geamuri. Strășile lătrătoare sînt blocade de securiști. Sirena de la Cooperativa de Credit sună. Pe podul „Maria” apare o mașină ARO blindată. Concomitent, în extremitatea pieței „Küti”, manifestații se confruntă cu trupele Ministerului de Interne care aruncă cu petarde fumigene și gaze lacrimogene. Se pare că unii milițieni erau înarmați cu bastoane cu descărcări electrice.

22.30-4.00. După orele 22.30, piața „Maria” este blocată din toate părțile de trupele securității. Pe podul „Maria”, manifestații încearcă să pătrundă, dar sînt opriți. Forțele de represie au și cîini de luptă. Persoanele individuale pot trece spre dimineață, dar numai după ce sînt legitimize. Între forțele represive apar oameni îmbrăcați în uniforme kaki fărî însemne militare, toți de peste 30 ani. Spre ora 4.00, locușia preotului Tökés și biserica reformată din aceeași clădire sînt dovestate de vreo 30 securiști, care li arestează pe prelat și li bat în biseră, după propria sa mărturisire.

Cîminele studențesti (orele 19.30-20.00). Coloana de manifestații pleacă de la „Maria” ajunge în zona cîminelor studențesti, oprînd pe bulevardul Părvan mașinile și troleibuzele, chemînd călătorii să li se alăture. Sînt distruse lozincile stradale ale dictatorului. Se scandează: „Jos ceaușescu!”, „Jos partidul comunist!”, „Jos dictatura!”, „Acum sau niciodată!”, „Studenții veniți cu noi!”, „Libertate!”, „Azi în Timișoara, mîine-n toată țara!”. Din cîminele studențesti, relativ goale, supravegheate de cadre didactice și de securiști, coboră un număr redus de studenți, ușile cîminelor fiind încuiate. În zonă, demonstrații se unesc cu un grup venit dinșpre strada Cluj. Dintr-un troleibuz oprit, sînt coborîți trei ofițeri și obligăți să scîndeze lozincile mulțimii. M. Milin relatează că în jurul orei 20.00 o mulțime de 5 000 oameni se îndreaptă spre podul „Michelangelo”. Cîțiva studenți urcă într-un pom încearcă să organizeze oamenii în coloană. Pe pod apar trei camioane cu trupe de intervenție. Mulțimea înalțează. Forțele represive o lau la fugă, se urcă în camioane și dispar în direcția siliu „Olimpia”.

Fostul sediu al comitetului județean p.c.r. (orele 20.30-21.30).

Mulțimea blochează tramvale în zona hotelului Continental și se îndreaptă spre sediu. Două tunuri de apă acționează, dar, sub năvala mulțimii, unul dintre ele se retrage far celălalt este devastat. Locotenentul din mașină plînge și mulțimea li lasă să plece. Salariații consiliului popular județean, milițieni și soldați de pază fug. Clădirea este în întinerie și coloana de demonstrații care dorește un dialog cu autoritățile, spre a se putea vorbi. Se sparg geamuri la parterul clădirii, se rupe stema și steagul partidului comunist. Se sparg vitrina librăriei „Facia” și „operele” dictatorului și dictatorilor sînt scoase afară și li se dă foc. Către orele 21.30, apar trupe ale Ministerului de Interne în uniforme albastre cu căști și scuturi albe, înarmați cu bîte, care încep să lovească în oameni. Aceste unități au venit dinșpre podul „Decabur” cu un autobuz și au folosit gaze lacrimogene. Înfruntarea durează cîteva minute bune. Mulțimea însă nu cedează. Securii în civili smulg din mulțime oameni pe care-i maltratează în spațiile fostei Județene de partid și li arestează. Scîndî: „Fără violență!”, demonstrații se retrag — o parte luînd-o spre Operă și apoi spre piața „Maria”; iar ceilalți, spre podul „Michelangelo” și cartierul studențesc. Contradicția de oră între lupta de la „Maria” și cea de la Județana de partid este explicabilă și auzabilă: nimeni nu se uita la ceas; se sînt aproximativ subiectiv.

Fabrica de încălțăminte „Banatul”. Întreprinderile din Calea Buziașului și Calea Girocului (orele 22.00-23.30).

Grupul de demonstrații care s-a retras de la Județana de partid spre podul „Michelangelo” hotărăște să meargă la Fabrica „Banatul” și la alte fabrici din Calea Buziașului, ca să-l cheme pe muncitorii din schimburi la demonstrație. La Fabrica „Banatul” apare o mașină de pompieri și o coloană de apă, care este vărsată de mulțime. Pe întreg traseul sînt distruse lozincile lui ceaușescu. Muncitorii nu pot iese, fiind blocați în fabrică. Coloana înalțează pînă la Fabrica „Electro” și, de unde o parte a demonstrațiilor ajunge la cîminele studențesti, pe lîngă Spitalul Județean, iar alta trece pe strada Lidia, prin Cartierul Soarelui și pe Calea Girocului. Toată zona este densă locușia de muncitori. Cînd ajunge la strada Cluj, coloana de pe Calea Girocului are în rîndurile sale aproximativ 1 000 oameni. Un alt grup de manifestații pătrunde în zona cîminelor studențesti pe la sala „Olimpia”. Tot acest traseu de mai mulți kilometri este străbătut pasnic, fără să se distrugă nimic, în afara pîncardelor de propagandă scîndîndu-se lozincile împotriva dictatorului și apeluri de ridicare la luptă.

Între cîminele studențesti, în apropierea sedului de miliție din sector, a cărui firmă a fost spartă, și Cîminul nr. 19, coloanele venite din Calea Girocului ca și cei soșii din piața „Maria” încep să se organizeze. Pe un transformator electric se urcă un tînar bărbos și răgușit, care propune alegerea unui comitet format din cîini membri. Mulțimea se hotărăște să meargă la Catedrală, unde să fie invitat Mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu, prin intermediul căruia să se poarte un dialog cu autoritățile. Mitropolitul lipsește din țară și, ca de obicei, după orele 19.00, porțile Catedralei sînt închise pentru protejarea valorilor de artă ale sfîntului lăcaș. Plecînd dinșpre cîmine spre bulevardul Părvan, mulțimea de cca. 3 000 oameni este oprită de două tunuri de apă, care apoi se retrag.

Unul dintre acestea este împiedicat să circule de un troleibuz care blochează strada. Spre Catedrală, manifestanții merg pe bulevardul Vasile Pârvan cît și pe la Operă, peste podul „Michelangelo”. Primăria din apropierea Catedralei Ortodoxe Române este încercută de cordoane de trupe de intervenție cu scuturi, încă de la orele 22.00.

Catedrala Ortodoxă Română din centrul orașului (orele 23.30-24.00).

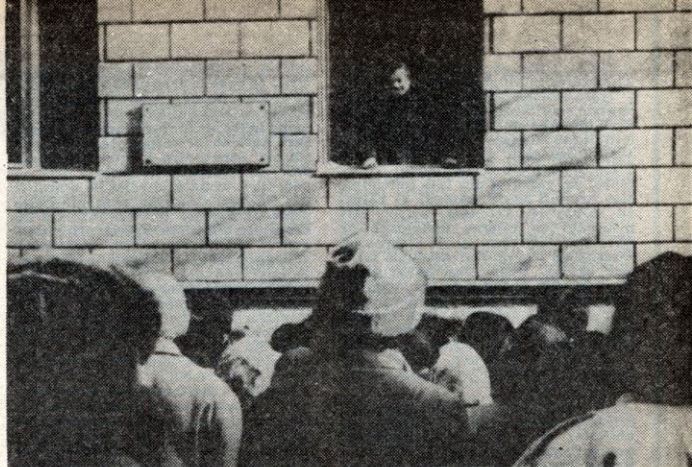
Autoritățile se află în primăria orașului. Spre orele 23.00, auzind că vin coloanele de demonstrații, sting luminile și fug, lăsînd clădirea goală. Între manifestanți și cordoanele de intervenție cu scuturi au loc altercații. Manifestanții strigă: „Jos ceaușescul, Jos dictatorul, Libertate!, Armata e cu noi, Fără violență!”, „Se cîntă Deșteaptă-te, române”. În fața cordonului de militari se dansează Hora Unirii. Deoarece Catedrala este închisă și nu vine nimeni să o deschidă, aceiași tînăr bărbos și răgușit, care vorbise între căminele studenției, îndeamnă mulțimea să colinde cartierelor nordice ale orașului (Circumvalațiunii, Calea Lipovei, Calea Torontalului și Calea Aradului), pentru a-l ridica pe toți timișorenii la luptă. Coloana o ia pe lîngă vechea clădire a Facultății de electrotehnică (fostul liceu piarist), spre fosta Facultate de construcții și arhitectură.

Zona Circumvalațiunii și piața Dacia (orele 24.00-3.00).

La viaductul de sub calea ferată de lîngă fosta Facultate de construcții, mulțimea se oprește ca să distrugă enormele lozinci ceaușiste, sudate pe viaduct. Prin mulțime trece în forță o mașină Dacia, albă, care accidentează un om și fuge. Pe bulevardul Circumvalațiunii sînt distruse lozincile, se sparge firma circumscripției de circulație a miliției și se distruge camera de luat vederi de la colțul Liceului Industrial nr. 1, instalată acolo de forțele represive.

La intersecția bulevardului Circumvalațiunii cu strada Gh. Lazăr, trecerea colonnel este blocată de trei camioane militare cu farurile aprinse și de o unitate de soldați. Mulțimea trece printre ei, pe strada Gh. Lazăr, fără să fie oprită. Unii participanți și observatori din blocuri estimează mulțimea la „cîteva mii de oameni”. De pe strada Gh. Lazăr, pe lîngă florărie, mulțimea se îndreaptă spre piața Dacia. Aici, din mulțime, în bezna nopții, apar alți lideri al momentului. Un om se suie pe o masă și îndeamnă lumea să meargă mai departe, în cartierele din Calea Torontalului. În drum spre această zonă, în apropiere de unitatea Dacia-Service, manifestanții sînt întîmpinați de trupe speciale de intervenție înarmate cu arme cu balonetă, scuturi și căști. Se pare că este vorba de un contingent ce trebuia lăsat la vatră, a cărui eliberare a fost aminată de manifestațiile de la Timișoara. Are loc o adevărată bătălie în care se folosesc poturile de armă și balonetele. Mulțimea aruncă cu pietre și se înarmează cu crengi și bucăți de lemn. Apar transportoare blindate și patruile cu cîini. Se procedează la arestări brutale, pînă spre orele 4.00 dimineața. O parte din mulțime revine în centrul orașului.

Scene din Timișoara cuprinsă de Revoluție; (fotografii executate de Remus Trăilescu, Szasz Istvan, Stan Constantin, Ovidiu Prelipceanu)

Plața „700” și parcaul hotelului Timisoara (orele 3.00-4.00).

Între Spitalul militar și cel dermatoveneric se află un cordon de militari, fără însemne de armă. În fața lor, o mulțime adunată. O parte din timișoreni încearcă să pătrundă spre plața Operei, pe lângă hotelul Timisoara. În parcaul din fața hotelului, sînt arestați mulți oameni și bătuți cu săbiile. Totodată, trupele Ministerului de Interne înalțate pe străzile Brediceanu și 17 februarie, însoțite de trei mașini ARO ale securității, și de două microbuze-dubă. Trupele sînt conduse de un subofiter fără chipul, care are în mînă un baston, pe care-l folosește. Sînt arestați mulți oameni, care sînt maltratați. După trupe, elivă ofițeri de miliție controlează cotloanele dintre case. Oamenii adăpostiți pe scările blocurilor sînt arestați.

În noaptea de sîmbătă spre duminică, toate leșurile din oraș sînt blocate. Se face controlul actelor tuturor mașinilor. Spre Arad, la limita județului Timiș, se face de asemenea control, iar la intrarea în orașul Arad efectuează un alt control. Toate evenimentele din noaptea amintită se petrec practic în bezna. Din măturările celor arestați în acea zi de sîmbătă și în următoarele, mulți oameni au fost transportați la sediul miliției și securității județene, unde au fost torturați și anchețai. Ulterior, o parte dintre ei au fost mutați în închisoarea orașului, unde au fost din nou anchețai, iar unii și torturați. Apar la miliție și în închisoare persoane care-și maschează fața cu fulare și care identifică manifestații din primele rînduri. Sub presiunea mulțimii, miercuri, 20 decembrie 1989, seara și noaptea, cei din închisoarea de pe strada Popa Șapcă și din becurile miliției, cu excepția celor care nu s-au mai întors de la anchetă, sînt arcați în mașini și sînt eliberați în diferite puncte ale orașului. Unii dintre ei sînt „sfatuiți” să stea acasă — alții intervi vor fi împușcați de armată. În realitate, de marți, 19 decembrie 1989 orele 2-4.00, în orașul Timisoara nu s-a mai tras pînă la atacul teroristilor de vineri 22 decembrie 1989, orele 23.20.

8. Duminică, 17 decembrie 1989 orele 7.00-10.00, 18 decembrie 1989, orele 7.00.

În dimineața zilei de duminică, Timisoara arată ca un oraș asediat și devastat. Se înlocuiesc geamurile de la vitrinele sparte, din cartierul Josefîn și de la bulevardul Dimitrie, ca și de la alte puncte ale orașului. Timișoreni, alarmați și îngrijorați, colindă orașul, ocotind barajele armate întărite cu blindate, comendî, în grupuri, situația. Nicodată, pară că a fost atît de aglomerată zona centrală a acestui oraș ce numără 400 000 locuitori. Am numit această duminică „Ziua celor opt bătălii ale timișorenilor cu dictatura”.

Plața „Maria” (orele 9.00-17.00).

În fața bisericilor reformate se află un cordon ce se întinde pe o lungă porțiune de stradă și pe două treimi din lățimea acestora. Mulțimea trece pe cîșalată parte și huluide oamenii îmbrăcați în uniforme albastre de securitate. Este semnalată prezența a două blindate, a cînilor de luptă, a oamenilor de virsă încercați, îmbrăcați în uniforme de

soldată, a milițienilor și a securiștilor în civil. În spatele acestui cordon defilează o companie de militari ai armatei regulate cu drapelul de luptă al unității, avînd în frunte fanfara care cîntă marșuri. Această formație trece podul de la „Maria” spre centru, printre cele cîteva zeci de manifestații care se află pe pod, fiind urmată imediat de o mulțime tot mai mare de oameni. Cîte prînz, fanfara și unitatea militară cu drapel les din Plața Operei, printre Operei și hotelul Timisoara, retrăgîndu-se la garajul 16. Mulțimea se constituie în jurul adunare populară spontană în fața Operei. Concomitent cu această prezentare a drapelului unei unități militare, mai sînt prezentate și alte drapеле însoțite de formații militare în alte zone din oraș.

Bătălia de la Județana de partid (orele 12.30-13.30).

Mulțimea din fața Operei se hotărăște să se îndrepte spre Județana de partid, pentru a dialoga cu autoritățile. După ce dau un ocol spre cartierul studenților, pe podul „Michelangelo”, coloanale se reuneșă la hotelul Continental. În zona cartierului studențesc, pe chioscul alimentar de lângă podul „Michelangelo”, se urcă elivă tineri care scandează lozinci. Cîteva mii de oameni blochează circulația pe pod și în zona Liceului de muzică „Ion Vidu”. Se cîntă Hora Unirii și Deșteaptă-te, române. Încercarea a două mașini de pompierei de a se opune mulțimii de pe pod eșuează. Se menționează cel puțin un cîmin din care studenții au refuzat să lăsă la manifestație. La hotelul Continental se scandează „Armata e cu noi!”, „Noi sîntem poporul, pe cine apărați!”, „Jos ceaușescu!”, „Jos dictatura!”, „Vrem libertate!”, „Vrem pămînt!”, „Vrem mîncare la copii!”, „Vrem arestații!”, „Azi în Timisoara, mîine în toată țara!”, „Vrem așezeri libere!”. Sînt aprinse trupe de pompierei, bulvarul este blocat de mai multe șiruri de militari cu scuturi și cîști, avînd în spate două tunuri de apă, o mașină de pompierei și două camioane de transportat trupe. Sub presiunea mulțimii, trupele se retrag spre sediul fostului comitet județean al partidului comunist și intră în acțiune mașinile de stropit cu apă. După scurtă vreme sînt cucerite de mulțime. Un tun de apă se retrage. Camionul militar din fața de-a curmăzî bulvardului Victoria — unde alte trupe pîșesc cele două vile ale dictatorului —, sînt aprinse. Militarii fug și mulțimea se află victorioasă în fața Județenei de partid.

Cel din clădire fug, sîrînd pe ferestrele din spate și peste cele două garduri înalte ale curții. Se scandează cîteva minute „Libertate!”, „Fără violență!”, „Români, veniți cu noi!”, „Jos ceaușescu!”, „Feștiți afară și stăte de vîră cu noi!”. Se sparg geamurile Județenei — pătrundî în clădire, forțîndu-se ușile. Sînt scoase în stradă portretele lui Ceaușescu, dintre care unul gigantic, și călcate în piciorare. Se dă foc steagului partidului comunist, iar la balconul de la etajul I, apare o tînră fluturînd tricolorul de pe care stema fusese decupată. La parterul clădirii se declanșează incendii. Se devastează parterul, bufetul de la subsol și holurile de la etaj. În fruntea oamenilor, ca pretutindeni, sînt tineri și adolescenți. În holul Județenei se află elivă ofițeri superiori de armată care nu intervin. La intrarea manifestațiilor, elivă oameni în uniforme de gărzi patriotice sînt dezbrăcați, bătuți și aruncați afară. Cam la un sfert de oraș după pătrunderea în Județana, apar trupe securității, care lovesc oamenii cu armele cu balonetă, furîndu-le i după ce i-au încercuit. Trupele de intervenție folosesc și cozi de lopată. Mulțimea se

retrage, o parte înspre podul Decebal și băile Neptun, pe pod, tinerii continuî să arunce cu sticle și să se bată cu trupele. Apar blindate și unii tineri se cîntără pe ele. O altă parte a mulțimii se retrage luptînd spre Continental, oamenii fiind fușurîți de blindate și de trupe. Zona Județenei de partid este blocată de trupe din toate părțile. Mulți oameni sînt arestați și maltratați în plină stradă. Manifestanții aruncă cu pietre și sticle în trupele de intervenție.

Bătălia din zona pieței Traian (orele 14.00-15.00).

Cel care s-a urcat spre zona cartierului Fabric se luptă între cinematograful Parc și plața Traian cu tancuri și blindate. Oamenii nelămurați aruncă cu pietre în tancuri, le sparg farurile, încearcă să blocheze, cu obiecte metalice, șenilele. Sparg cu tirăncioape rezervorul de motorină al unui tanc. Vreme de o oră se încearcă ridicarea unor baricade. Tinerii caută să astupe țevile de eșapament ale blindatelor cu cirpe. Blindatele calcă oameni și sînt cazuri cînd urmăresc copii de 14-16 ani pe străzi. Tancurile se retrag spre Băile Neptun, motorina scursă se aprinde în direcția brațului. De elivă ore timișoreni sînt urmăriți de elicoptere. Este prima înfruntare a unor oameni cu miștile goale cu blindate intrate în oraș. Un fel de prolog al bătăliei ce va avea loc cîteva ore mai tîrziu în Calea Giocului. Nu putem stabili cine a fost în autobloandă și cine a tras din ele.

Bătălia din plața Vasile Roaită (orele 14.30-16.30).

Manifestanții împingi de trupele represive, întărite cu blindate și tancuri se retrag încet-încet, printre plața Vasile Roaită, spre plața Libertății, luptîndu-se cu atacatori. În dreptul magazinului Universal Boga, se răstornă multe mașini pentru baricade. O altă baricadă se ridică pe strada 9 Mai, în dreptul cofetăriei Macul Roșu, din colțul pieții Libertății. Se folosește mobilă din cofetărie și o tonetă de librărie stradală, careia i se dă foc în speranța că blindatele, dacă vor trece printre flăcări, se vor aprinde. În plața „Vasile Roaită” se folosesc primele sticle incendiare. Oamenii se urcă pe tancuri și încearcă să le astupe vizorurile cu balne. Se sparg geamurile magazinelor. Toate străzile laterale sînt blocate. La magazinul Sanitas de pe strada Ceahlău există pericolul explodării a circa 40 buteli de aragaz, ce nu sînt integral goale.

Bătălia din plața Libertății (orele 16.00-17.30).

Mulțimea, ajunsă în plața Libertății, luptă în continuare cu blindatele. Se răstornă și se aprinde o mașină Decol. Se răstornă și o mașină Baic. Se sparg geamurile clădirilor — se dă foc cabinetelor de dispecerat a întreprinderii de transporturi locale din centrul pieței. Este spart magazinul de conșignație. După o informație publicată (Traian Pop Traian, în ziarul Timisoara, 1, 2 din 24.01.1990), doi civili bine îmbrăcați aruncă cu sticle incendiare în clădirea garizoanelor și deschid focul cu arme încărcate cu gloanțe explozive împotriva civililor și a soldaților din armata regulată. Cad, sub gloanțe, doi civili și patru militari. Se îngrădăresc rîntii și morii. Alți participanți afirmă că, inițial, s-au folosit gloanțe oarbe și de cauciu, iar ulterior, gloanțe adevărate. Mulțimea din

1. Considerăm că este de competența organelor de anchetă legal constituite în noua Românie să stabilească numărul victimelor în timpul înfruntărilor ce au avut loc la Timisoara, vreme de mai bine de o săptămînă.

plata Libertății se retrage spre Operă, piața Unirii și piața „700”.

În dreptul ploștii „700” pe linia de tramvai zace un om împușcat.

Bătălia din centrul orașului (orele 17.00-21.00).

Se desfășoară în mai multe etape și în mai multe puncte, cuprinzând: spațiul dintre Operă, Catedrală, podurile Mihai Viteazul și Maria și străzile adiacente porțiunii de bulevard numită de localnici „Corso”. Multimea de demonstrații se adună în jurul Catedralei ortodoxe. Se sparg vitrinele magazinelor și marjoretate în aer, din centrul cit și din alte cartiere, socotesc că acestea au fost acte de provocare înfaptuite în tot orașul ca să se justifice reprimarea brutală a manifestațiilor. Din librăria „Mihail Eminescu” sunt scoase „operele” lui Ceaușescu și arse. Se dă foc magazinului de jucării, parfumeriei, magazinului de blănuri de lux și magazinului de confecții. Ca și în alte locuri din oraș, manifestații ajung pompișii să stingă incendii. Unele magazine sînt jefuite de indivizi suspecti. Manifestații scandează: „Fără violență!”, „Armata e cu noi!”, „Jos Ceaușescu!”. Pe la orele 17.30, mulțimea se află în fața primăriei, unde este și sediul organizației municipale de partid, clădire păzită de cordoane de trupe. Aceste cordoane sînt înfrînte cu blindate și mașini militare. Pe treptele Catedralei sînt aproximativ 100 oameni și un preot. Două fete înpădă lumina candelabrelor de la Catedrală. Se țin drapelul național fără stemă. Multimea, înfruntînd cordoanele militare, este amenințată de comanda: „Încercați armii! haloneti!”, dar nu se trage. Unii militari din cordon plîng.

În întinerul ce se lasă, o parte dintr-o manifestație se îndreaptă spre podul Mihai Viteazul, pentru a ajunge în cartierul studențesc. În fruntea acestora se află un tânăr cu gal ardeleanesc, fluturînd un steag tricolor curat. În mulțimea rămasă în centru începe să se tragă din blindate, iar în zona Operă și la bulevardul Republicii sînt împușcați mai mulți oameni de către civili înarmați — de fapt ofițeri ai Ministerului de Interne. Pe un turn al Catedralei, flutură tricolorul. Ia foc magazinul de mobilă ce pe bulevardul Republicii și oamenii se reped să scoată mobilă afară. În apropiere, un civil înarmat somează un grup de tineri să plece. Trage în sus, apoi în plin, lovind un om în cap, la colțul magazinului de mobilă. Un tânăr își desface cămășa la piept și strigă: „Ha! trageți!”. Se întoarce și pleacă spre hotelul Banatul. Este împușcat pe la spate, în picior.

Mulțimea dinspre Catedrală, asupra căreia se trage, se refugiază în parcuri. Multe gloanțe sînt trase deasupra mulțimii, în aer, pentru a o intimida. Coloana care pleacă spre cartierul studențesc, pe bulevardul Vasile Pârvan, sparge lăcățele de la ușile căminelor, scotînd studenții în stradă. Între orele 15.00 și 19.00, o comunitate, în cartierul studenților, o mulțime compactă. O parte din ea încearcă să pătrundă din nou spre Județeană de partid de pe bulevardul Lenin, dar este oprită de tancuri și focuri de armă, ducîndu-se apoi spre Operă. O altă parte vrea să pătrundă spre Județeană de partid, pe lângă Parcul Tineretului spre podul Decebal. În sfîrșit, cea mai mare parte a demonstrațiilor se întoarce pe bulevardul Pârvan și peste podul Mihai Viteazul cu intenția de a reveni la Catedrală. Sînt cîteva mii. Apropo de disprețuitorul pentru taxime se trage asupra lor din parcul din spatele Catedralei și de pe străzi, fără șamofie. Lîngă Svetlana P. și Ion B. se prăbușesc două femei omorîte. Se

aprecie în mod particular, pentru a transporta răniții la spitale. Multimea se refugiază în parcul Catedralei și dincolo de pod. Apar autobundele, care trag din nou. Pînă după orele 21.00 în centru, se trage.

Bătălia de la Băile Neptun (orele 19.00-20.00).

Grupul de manifestații care încearcă să pătrundă pe bulevardul Pârvan, spre Județeană de partid, pe lângă Parcul Tineretului, este întîmpinat în întinerul cu rafele de armă trase dinsepe podul Decebal. Se înregistrează răniții și morții. În brațele lui Doru T., elev în clasa a VIII-a, moare un copil de 10 ani. Mașinile Salvării nu sînt lăsate să se apropie. Multimea oprește mașini particulare, care transportă victimele și în portbagaj, și pe capotă. Multimea se retrage.

Bătălia de pe Calea Girocului (16.30-3.00).

În după-amiaza zilei, pe Calea Girocului trec, spre oraș, 10 tancuri. Din cauza unor lucrări de termoficare, într-unul trafic, la intrarea în oraș, este deviat pe străzile Albă și Lîldă, după care se reîntre în Calea Girocului la capul liniei de troleibuz nr. 15. La trecerea acestor tancuri pe strada Albă, este strîlvă o mașină Dacia, particulară, căreia în aceeași noapte i se dă foc. Multime din acest mare cartier — unde mulțimea este agitată. Din inițiativa unor muncitori, printre care și Ștefan C., Calea Girocului e blocată cu un troleibuz pus de-a curmezîșul, atunci cînd se zvonește că un alt grup de tancuri vine din afara orașului. Tancurile — șase la număr — se oprise blocate de troleibuz, în zona dintre poșta cartierului și intersecția străzii Lîldă cu Calea Girocului. Tinerii muncitori blochează retragerea tancurilor și alt troleibuz pus de-a curmezîșul spre strada Lîldă și cu alte mașini. Sub amenințarea incendiilor, tanchiștii părăsesc tancurile. Unii dintre ei sînt loviți de mulțime, dar apoi sînt pansați, chiar duși în apartamente pentru îngrijiri și trimiși la unitate ca să comunice cu prin Calea Girocului nu se trece. Tancurile rămîn în stăpînirea oamenilor care le-au cucerit, fără arme, doar cu rîngi și holovani. Sînt rupte cabluri electrice, sparte faruri și rezervoare de motorină. Nu li se dă foc ca să nu explodeze muniția din ele, mulți oameni scotînd că sînt averea poporului și că rămîn necesare apărării țării. Către orele 21.00 altă dinspre intrarea în oraș, cit și dinspre intersecția Căii Girocului cu bulevardul Ștefan Protopopescu, se declanșează acțiunea trupelor Ministerului de Interne pentru prelucrarea tancurilor. Se trage în aer și înfrunt mulțimea nu se retrage, ci ține în pînă cu arme automate și cu artileria de transportoare blindate. Se trage, de asemenea, asupra ferestrelor blocurilor, balcoanelor și pe scările acestora. Mor oameni, sînt răniți oameni. Unii zace în plină stradă și nu se permite ridicarea lor, rafele de arme automate ținîndu-i oamenilor la adăpostul clădirilor. După orele 24.00 forțele represive ocupă Calea Girocului, dar focurile de armă continuă pînă spre orele 3.00. Tancurile sînt aruncate și zona este curățată de resturile vehiculelor distruse.

Bătălia din Calea Buziașului (orele 20.00-4.00).

Cartierul muncitoresc de lîngă Fabrica „Electromits” se ridică la luptă. Sînt spre magazinele din zonă. Se dă foc tutungerii unde, în vitrină, tonează publicității cu portretul „oficial” al dictatorului Ceaușescu. Se hotărăște baricadarea Căii Buziașului, ca să nu poată intra pe acolo tancuri și blindate în oraș. Se pregătesc sticle incendiare,

luîndu-se benzina de la mașinile particulare ce treceau. Este oprită o mașină de pompieri ce venea dinspre Buziaș și i se dă foc. Dinspre Calea Girocului se aud rafele de arme. Apare un microbuz alb, din care se trage asupra mulțimii pe la orele 2.00. După o jumătate de oră, microbuzul reapare dinspre strada Lîldă și din el coboară aproximativ 10 civili înarmați cu pistolele care ocupă sensul giratoriu și apoi, urmați de microbuz, se apropie în tăcere cu armele în mîini de mulțimea de lîngă baricada din zona magaziului alimentar. Cînd ajung la cea. 25 m de oameni, reușc în mașină și fug. Spre orele 3.00, din întinerul, de pe străzile laterale, din zona AEM și Electromits, se trage în mulțime care se adăpostește între blocuri. Pe la orele 3.30, apar două tancuri cu farurile stinse. Acestea trec prin baricada îndreptîndu-se spre Buziaș, fără să tragă. Multimea aruncă sticle incendiare în tancuri, dar fără succes. Se înregistrează răniți în carter.

Alte focuri de luptă în oraș, de mai mică intensitate, sînt semnalate în Calea Aradului și a Lipovei — unde demonstrații sînt oprite să ajungă la Institutul agronomic, la intersecția bulevardului Cîrmușului cu str. Gh. Lazăr — unde, pe la orele 19.00, se trage în aer, deasupra oamenilor, din transportoare blindate, în piața „Mădăraș” — unde mulțimea este blocată de un cordon de militari, lîngă Poligraf, lîngă Liceul Industrial nr. 1, lîngă complexul alimentar din Blăscovici, în Piața Unirii — unde este incendiată tutungeria și încă un magazin —, și în bulevardul Dimbovitza.

Pe strada Gh. Lazăr, pe la orele 21.00-22.00 accesul spre centru este blocat de o unitate militară. Multimea se apropie scîndînd lozinci. Olfiteri care mearcă trupa îl somează să se apropie, pentru că altfel, conform ordinelor permise, va fi obligat să tragă. Cînd mulțimea se apropie și mai mult, scîndînd lozinci, ofițerul comandă trupelor să urce în camion și părăsească locul în aplauzele oamenilor care strigă: „Trăiască armata română!”.

Încă din această a doua zi a luptelor de la Timișoara este evident faptul că, în cea mai mare măsură, armata evită să se supună ordinelor criminale ale dictatorilor. De altfel, începînd de dimineață, dar mai ales în anul, 18 decembrie 1989, militarii armatei noastre — după cum au observat mulți oameni — sînt dublați cu elemente ale securității, care se intercalează între ei.

Spre orele 4.00, asupra orașului se dezlănțuie o furtună de vîră, cu fulgere și trăsnete. Pentru prima oară în ultimii 60 ani, deasupra Pădurii Verzi de lîngă oraș sînt văzute fulgere globulare. Dar ploaia nu izbuteste să steargă singele unor oameni nevinoși, sîntul de mizerie și de micuțenie, exasperat de corupție endemică, de nedreptăți fășie și de opulența unei pături restrînte, îmbulțită de privilegiu nemeritat. Acest singe nu se șterge nici de pe caldarîmul străzilor și nici din sufletul și conștiința timișorenilor. ■

(Va urma)

Redactarea întregului text a fost încheiată în 25 ianuarie 1990, orele 15.00.

Florin MEDELEȚ,
Mihail ZIMAN

¹ Măsura în care armata a tras sau nu în oameni la Timișoara a fi stabilită prin cercetările legale, rezultatele lor constituind materialul ce va fi prelucrat de istorici.

Tinerii martiri ai neamului românesc

Mulțimea de tineri și de copii care și-au dat viața pămîntescă pentru eliberarea neamului lor de sub tirania comunismului ateu a impus poporul nostru atenției și admirației universale, făcînd lumea întreagă martoră cutremurată a unui eveniment neobișnuit, de puternică manifestare a credinței lui creștine.

Acești tineri care au murit au repetat, de fapt, sacrificiul lui Hristos. Cu piepturile goale, cu flori, cu crucea în mînă — simbolul acestei credințe — așa cum am văzut în fotografia tinărului martir publicată în primul număr al *Magazinului istoric* pe acest an, ei s-au dus împotriva armelor ucigașe pentru a fi omorîți, nu ca să omoare. Un asemenea gest nu putea veni decît dintr-o neîmormurită dragoste. Căci știut este, de cînd lumea, cu cît iubești mai mult, cu atît ești în stare să dai mai mult din ale tale pentru el. Dar a-ți da viața pămîntescă pentru cineva, este dovada iubirii nelimitate pentru el. Și această capacitate de iubire nelimitată nu poate avea alt izvor, decît credința în valoarea nemărginită și în viața nesfîrșită a celui. La ce mi-aș da viața, dacă prin aceasta nu i-aș asigura celui pentru care mă jertfesc o viață mai ușoară? Jertfa miilor de tineri și copii a pornit deci din iubire nemărginită și dorință curată. Ei au făcut-o pentru cineva care merita din plin acest sacrificiu. Și acest cineva nu putea fi decît poporul din care făceau parte și care le aparținea. Iată, dar, îndemnul care le-a călăuzit eroica faptă!

În același timp, a-ți da viața pentru altul, din iubire pentru el, este dovada credinței că prin această nelimitată iubire tu însuși te realizezi în modul culminant, că nu mori de tot prin aceasta, ci urci prin iubirea totală față de cel pentru care te jertfești la o fericire

nelimitată și nesfîrșită împreună cu cel pentru care mori.

Jertfa mea pentru altul, izvorită, așadar, din credința că fericirea mea veșnică se măsoară cu mărirea faptelor săvîrșite pentru mine, precum fericirea lui depinde de mărirea faptelor lui pentru alții, sau cel puțin de recunoștința lui față de mine sau pentru alții, pentru faptele mele săvîrșite pentru el sau pentru alții. În jertfă se mărturisește credința cea sinceră. Și fericirea pentru ea nu se obține în izolare, ci în comuniune.

Și credința aceasta nu e decît expresia aspirației reale pentru prelungirea fără sfîrșit a unei experiențe reale. Aspirația aceasta reală întemeiată pe experiență reală nu ne poate înșela. În caz contrar toată existența ar fi o înșelăciune.

Dar bucuria eternă nu poate fi cugetată, reducîndu-se la legătura iubitoare dintre două persoane, căci nici iubirea nu e trăită, în începuturile și dezvoltările ei pămîntesti, numai ca relație între două persoane. Aspirăm, de aceea, ca bucuria eternă să se extindă la toate persoanele din care ne-am hrănit viața, speranțele, neamul cu care vorbim aceeași limbă și cu ai cărui membri avem o deosebită rudenie spirituală. Și voim să asigurăm viața veșnică a tuturor celor la a căror fericire putem să contribuim și sîntem datori să contribuim prin răspunderea asupra lor și a influenței faptelor noastre vorbite și mai ales scrise.

În Apocalipsă se spune că neamurile „își vor aduce slava și cinstea lor în cetatea eternă” (*Apoc.*, 21,26). Deci fiecare dintre noi vom fi răspunzători întru cît și în ce măsură am contribuit la mărirea sau scăderea slavei neamului nostru.

Tinerii din țara aceasta, a noastră, care au murit, și-au jertfit însăși viața lor pămî-

tească pentru ca neamul nostru să aibă posibilitatea să slujească lui Dumnezeu în cele bune, pentru a-și asigura o slavă proprie în viața veșnică. Depinde acum de noi toți, care facem parte din neamul nostru, dacă ne vom folosi de jertfa lor și prin aceasta o vom prețui, mărind însăși bucuria lor eternă. De nu vom trage prin credința noastră acest folos din jertfa lor, vom arăta că le disprețuim jertfa.

Biserica mărturisește din cele mai vechi timpuri că jertfa sfințește pe cel ce o aduce. Este un mare adevăr. Căci sfințenia este contrarul păcatului. Jertfa este extrema contrară a egoismului, adică a păcatului. Deci jertfa este sfințenie. Și această faptă de totală dăruire nu se poate săvîrși decît din puterea și vrerea lui Dumnezeu, izvorul suprem al iubirii, realizînd prin aceasta o unire maximă cu Dumnezeu. De aceea, pentru fapta lor sfință, acești tineri și copii pot fi denumiți sfinți, deoarece cine se jertfește, pe sine se sfințește. Prin jertfa lor neprecupețită, poporul român numără de-acum — din decembrie 1989 — sute și sute de sfinți ce pot și trebuie să fie așezați în panteonul veșnicei noastre recunoștințe și aduceri aminte.

În acest sens, tinerii români ce-au adus jertfa lui Dumnezeu pentru libertatea și credința neamului nostru s-au sfințit. Să tragem din pilda lor și noi acum — cînd apropierea Paștilor ne amintește de patimile Mîntuitorului, dar și de Înviere, de viață veșnică — concluzia depășirii oricărui egoism și a unirii cît mai depline între noi și între noi și Hristos-Dumnezeu, pentru a face să strălucească neamul nostru întru propria lui slavă eternă. Așa cum au dorit tinerii care s-au jertfit pentru ea. ■

Preot prof. D. STĂNILOAE

Remarcabilul dramaturg ceh Václav Havel — ales la 29 decembrie 1989 președintele Republicii Cehoslovace — s-a născut la Praga, la 5 octombrie 1936. Din motive de dosar i se refuză înscrierea la facultățile cu profil umanist; în consecință, urmează, timp de doi ani, cursurile Facultății de economie a Politehnicii pragheze, pe care e nevoit să le întrerupă pentru satisfacerea serviciului militar. Lucrează apoi, pe rând, ca mașinist și asistent de regie la diferite teatre din Praga. În 1956 începe să publice articole de critică literară, mai ales despre poezie, în revista Kveten, iar mai târziu studii teoretice despre arta teatrală, în revista Divadlo. În 1960 devine secretar literar al celebrului Teatru de la balustradă, unde în 1964 i se joacă prima piesă Garden-Party — satiră grotescă în care folosește cu o remarcabilă măiestrie procedeele teatrului absurd pentru a infiera cu un pătrunzător spirit critic absurdul instaurat în realitatea societății cehoslovace a acelor vremi. Același teatru îl pune în scenă alte două piese: Notificarea (1965) și Posibilitatea agravată a

concentrării (1968), ambele interzise de cenzura oficială, după dramaticele evenimente din august '68, care au dus la înăbușirea Primăverii de la Praga. În ciuda opreliștilor, Václav Havel continuă să scrie neobosit, iar piesele sale sînt jucate pe scenele lumii — Opera calcilor (1972), Audiența (1975), Vernisajul (1975), Protestul (1978), Ispita (1985), Asanarea (1987). În toți acești ani, se manifestă și ca cetățean, protestînd cu vehemență împotriva oprimărilor atît de frecvente în perioada așa-zisei normalizări. Astfel, devine unul dintre fondatorii și purtătorii de cuvînt al inițiativei cetățenești „Charta 77”, iar mai târziu, în 1989, unul dintre conducătorii Forumului cetățenesc care a avut o contribuție hotărîtoare la reîntoarcerea Cehoslovaciei pe făgașul democrației.

În semn de recunoaștere a operelor sale literare și a luptei neînfricate pentru drepturile omului, Václav Havel a fost distins cu premii internaționale de prestigiu: Premiul Erasmus (1986), Premiul pentru pace al librarilor germani (1989) și Premiul Olof Palme (1989).

VÁCLAV HAVEL: DESPRE IDENTITATEA UMANĂ*

Dacă legea fundamentală a cosmosului este sporierea entropiei¹, legea fundamentală a vieții este, dimpotrivă, intensificarea structuralității și lupta împotriva entropiei: viața se opune oricărei uniformități și unități, perspectiva ei nefiind „nivelizarea”, ci diversificarea, neliniștea transcendenței, aventura noului, rezistența împotriva statu-quo-ului; dimensiunea organică a dezvoltării ei este misterul în permanentă actualizare.

* Fragment din esul *Scrisoare deschisă adresată lui Gustav Husak, la 8 iunie 1975*, apărut în volumul intitulat *Reflecții, folietoane, proteste, polemici și convorbiri din anii 1969-1979*, editat la Londra în 1984. G. Husak era în 1975 președintele Republicii Socialiste Cehoslovace.

¹ Măsură ce indică gradul de organizare a unui sistem.

Dimpotrivă, în esența puterii sociale, ale cărei aspirații se limitează doar la apărarea propriei sale imuabilități pe calea impuneri prin violență a unității și consimțămîntului permanent, rezidă neîncrederea față de orice diversificare, unicitate și transcendență, aversiunea organică față de tot ce-i necunoscut, incomprehensibil și tainic, orientarea organică spre uniformitate, nivelizare și imobilitate; dragostea profundă față de statu-quo. Spiritul mecanic predomină în ea asupra spiritului vital. Ordinea spre care tinde nu constă în căutarea unor forme mereu superioare ale autoorganizării societății, echivalînd cu sporierea structuralității acesteia, ci, dimpotrivă, spre coborîrea spre acea stare „cea mai probabilă”,

pe care o reprezintă entropia supremă. Mergînd în direcția entropiei, o astfel de putere merge, de fapt, împotriva drumului vieții.

Precum bine știm, și în viața omului există o clipă cînd gradul structuralității sale începe să coboare subit, drumul lui îndreptîndu-se în direcția entropiei — cu alte cuvinte spre clipa în care se supune și el legii generale a cosmosului: această clipă, e clipa morții.

Undeva, în inșiși temeliile puterii sociale care a pornit pe calea entropiei (și ale cărei dorințe supreme ar fi asemuirea omului cu un calculator în care să introducă orice program, cu certitudinea că-l va îndeplini exemplar), e prezent principiul morții. Iar miasma

morții răzbate pînă și din acea imagine a „ordinei” pe care această putere o promovează și în a cărei perspectivă orice manifestare de viață adevărată — o acțiune originală, o expresie personală, o idee unică, o inițiativă sau o dorință neprevăzută — constituie neapărat un semnal al „dezordinei”, „al haosului”, al „anarhiei”.

Întreaga politică practică de o asemenea putere, ale cărei aspecte fundamentale am încercat să le înfățișez pe rînd, e confirmată aici și de *actualul nostru regim* — ideile de „liniște”, „ordine”, „consolidare”, „normalizare”, „calmarea pasiunilor” etc. etc. care de la bun început au constituit axa programului său politic au, în ultimă instanță, pentru el același conținut și efect ucigător, pe care-l au pentru toate regimurile „entropice”.

Da, avem o ordine: o ordine birocratică de o uniformitate cenușie, care ucide unicitatea; o mecanicitate mecanică, sugrîmînd irepetabilul; o imobilitate mușcăită, eliminînd transcendența. O ordine fără viață.

Da, în țara noastră e liniște: dar nu e oare această liniște o liniște a morgii sau a mormintului?

Într-o societate care trăiește cu adevărat, cum e firesc, *se întîmplă* mereu ceva — îmbinarea armonioasă a faptelor și a evenimentelor prezente cu mișcările evidente și cele ascunse creează în permanență noi situații unice, chemînd la alte fapte și determinînd noi mișcări. Misterioasa polaritate vitală a constantului și variabilului, a legicii și întîmplătorului, a previzibilului și imprevizibilului acționează *în timp* și se dezvăluie prin *eveniment*. Cu cît mai structurată e viața socială, cu atît mai structurat e timpul social: se intensifică în el elementul unicității și al irepetabilului. Asta, firește, întărește posibilitatea de a reflecta asupra timpului în cronologia sa, de a-l privi ca pe un curent ireversibil al unor situații nesubstituibile și de a înțelege astfel mai bine, cu efect retroactiv, ce anume e legic în desfășurarea evenimentului social. Deci, cu cît mai bogată e viața societății, cu atît mai bine își dă ea seama de dimensiunea timpului

social, de *dimensiunea desfășurării istorice*.

Cu alte cuvinte, acolo unde există spațiu pentru evenimentul social, acolo se deschide și spațiul pentru memoria socială. O societate care trăiește are istorie. Dar dacă în istorie elementul continuității și al cauzalității e legat atît de organic de elementul irepetabilului și al imprevizibilului, se naște pe bună dreptate întrebarea cum poate adevărata istorie — acest nesecat izvor de „haos”, sursă permanentă de neliiniște și palmă nerușinată pe obrazul ordinii — să existe într-o lume guvernată de un regim „entropic”?

Răspunsul e limpede: într-un asemenea regim ea nu poate exista. Și — cel puțin aparent — nu există; prin mortificarea vieții ca viață, într-un asemenea regim timpul social e oprit în loc și, de aceea, istoria dispare cu desăvîrșire din orizontul preocupărilor sale...

Și la noi se pare că de la o anumită vreme n-am mai avea istorie: încet, dar sigur, pierdem noțiunea timpului — uităm ce și cînd a fost, ce-a fost înainte și ce-a fost după, și, în general, tot ce-a fost. Din desfășurarea evenimentelor dispare unicitatea, deci și continuitatea, totul se cotopește într-o unică și cenușie imagine a mereu aceluiași circuit; și spunem: „nu se întîmplă nimic”. Ordinea ucigătoare a fost introdusă și aici, desfășurarea evenimentelor e perfect organizată, în consecință, perfect mortificată. Criza sentimentului cronologiei timpului la nivelul social duce în mod necesar la criza lui în viața intimă; pierzînd fondul istoriei societății și prin asta și istoria poziției individului în această istorie, viața intimă coboară la nivelul preistoric, în care timpul e rezumat și ritmat doar la evenimente cum sînt nașterea, căsătoria sau moartea.

Criza noțiunii timpului social a azvîrlit, parcă, societatea undeva înapoi în vremurile preistorice, cînd omenirea, după îndelungatele milenii de conștiință a timpului social, n-a depășit limitele stereotipului cosmo-meteorologic al repetabilității de la nesfîrșit la

nesfîrșit al anotimpurilor și al ritualurilor religioase legate de acestea.

Golul lăsat în urma ei de dimensiunea neliiniștitoare a desfășurării istorice, trebuie, de bună seamă, împlinit: astfel, dezordinea istoriei autentice e înlocuită cu ordinea *pseudoistoriei*, al cărei autor nu e însă viața societății, ci planificatorul oficial; în locul evenimentelor ni se oferă pseudo-evenimente; trăim de la o aniversare la alta, de la o festivitate la alta, de la o paradă la alta; de la un congres unanim, la alegeri unanime și de la alegeri unanime, la congrese unanime; de la ziua presei la ziua artileriei, și viceversa. Nu-i de loc întîmplător faptul că acest gen de substituiri a istoriei ne permite să obținem — nu numai în trecut, ci și în viitor! — o trecere în revistă totală a „evenimentului” social, prin simpla răsfoire a calendarului. Iar datorită notorietății invariabilului conținut al repetatelor ritualuri, informația astfel dobîndită echivalează, în fapt, cu aceea pe care ne-ar oferi-o trăirea autentică.

Deci, încă o dată: o ordine perfectă, obținută însă cu prețul reîntoarcerii în preistorie. Și, pe deasupra, cu o rezervă: în timp ce pentru străbunii noștri repetatele ritualuri aveau, de fiecare dată, adîncul lor semnificație existențială, pentru noi ele nu mai reprezintă decît o rutină gratuită; stăpînirea se ține de ele pentru aparența mobilității istorice; cetățeanul participă la ele spre a evita neplăcerile.

Singura posibilitate a regimului „entropic” de a intensifica în sfera sa de activitate entropia generală constă în consolidarea propriului său centralism, în întărirea monoliticității sale, în înfășurarea societății într-o cămașă de forță tot mai universală și mai impermeabilă, cu manipulare unidimensională. Numai că fiecare pas făcut în această direcție înseamnă, totodată, în mod necesar, *sporirea propriei sale entropii*; în încercarea de a imobiliza lumea, el se autoimobilizează și își paralizază capacitatea de a se confrunta cu orice element nou, și de a se împotrivi orientării firești a vieții. În felul acesta, regimul

„entropic“ e condamnat, prin însăși esența sa, să devină în ultimă instanță *victimă cea mai vulnerabilă a propriului său principiu ucigător*, datorită fatalei lipse a oricărei intenții interioare care să-l silească să se confrunte cu el însuși. Dimpotrivă — în spiritul orientării ei ireprimabile împotriva entropiei — viața este capabilă să înfrunte violentarea ei cu atât mai multă inventivitate și cu atât mai mult succes, cu cât mai repede se sleiește și se sclerozează puterea siluitoare.

Așadar, mortificind viața, puterea socială se mortifică pe ea însăși — și, prin asta, în cele din urmă își pierde capacitatea de a mortifica viața.

Cu alte cuvinte: *viața poate fi multă vreme și cu multă temeinicie siluită, aplatizată, mortificată, dar ea nu poate fi oprită pentru totdeauna*; pe tăcute, pe ascuns și pe îndelete, ea merge totuși înainte; de o mie de ori înstrăinată ei însăși, ea se întoarce în cele din urmă, într-un fel sau altul, la ea însăși; oricât de siluită ar fi, ea supraviețuiește întotdeauna puterii siluitoare. Și altfel nici nu poate fi tocmai datorită profundului caracter de compromis al oricărei puteri „entropice“, care oprimă și poate oprima viața numai atunci când o viață există și care, în ultimă instanță, depinde și ea de viață, fără însă ca existența ei materială să depindă de viață. Singura forță în stare, într-adevăr, să distrugă viața pe planeta noastră este aceea care nu cunoaște compromisul: adică vigoarea cosmică globală a celei de-a doua legi a termodinamicii...

Dacă viața nu poate fi distrusă pentru totdeauna, e de la sine înțeles că nici istoria nu poate fi oprită cu desăvârșire; sub acoperămintul apăsător al imobilității și al pseudo-evenimentului, se strecoară firul tainicului ei izvor care, încet și cu discreție, macină acest acoperămint. Povestea poate să dureze mult, dar într-o bună zi inevitabilul trebuie să se producă: acoperămintul nu mai e în stare să reziste și începe să plesnească.

Acesta e momentul când începe iar să se împlinească ceva vizibil; ceva ce n-a fost planificat în calendarul oficial al

„desfășurării evenimentelor“; ceva ce ne determină pe neașteptate să nu mai avem sentimentul că e tot una ce se întâmplă și când anume se întâmplă. Ceva într-adevăr istoric, în sensul că *istoria* își revendică din nou dreptul la cuvânt.

Dar cum poate istoria — în condițiile noastre concrete — „să ceară cuvântul?“ și ce înseamnă, de fapt, în mod concret, o asemenea perspectivă?

Nu sînt nici istoric, nici profet, dar cu un oarecare simț al observației — în ceea ce privește structura unor astfel de momente — ne dăm seama că omul nu poate totuși să evadeze...

Acolo unde există — măcar într-o anumită măsură — înțrecerea deschisă pentru putere, ca unică și autentică garanție a controlului asupra puterii (în consecință și asupra oricărei libertăți a cuvîntului), puterea socială, fie că vrea, fie că nu vrea, e obligată să trăiască într-un permanent și deschis dialog cu viața societății; e datoare să soluționeze, neconștient, cele mai diferite probleme pe care viața i le pune în față. Acolo unde înțrecerea deschisă pentru putere nu există (și unde, în mod logic, mai devreme sau mai târziu e suprimată și libertatea cuvîntului) — acesta fiind cazul fiecărui regim „entropic“ — acolo puterea socială nu se adaptează condițiilor vieții ei, dimpotrivă, se străduiește să adapteze viața cerințelor ei, ceea ce practică înseamnă că în loc să soluționeze, în mod deschis și fără întrerupere, adevăratele contradicții, revendicări și probleme ale vieții, pur și simplu le mușamalizează.

Aceste contradicții și revendicări există însă înghesuite sub un capac unde se înmulțesc, pentru ca la un moment dat, când capacul nu mai poate rezista presiunii lor, ele să răbufnească la suprafață. Acesta e momentul când acoperămintul (Invelișul) imobilității plesnește și în arenă reintră *istoria*.

Ce se întâmplă după aceea?

Puterea socială mai dispune, ce-i drept, de suficientă forță pentru a face imposibil dialogul și a împiedica înțrecerea deschisă pentru putere — și totuși ea nu mai are destulă

forță spre a se împotrivi total acestei presiuni. Și astfel viața pătrunde măcar acolo unde poate răzbi: în culoarele ascunse ale puterii, unde impune un *dialog ascuns* și, în cele din urmă, o *întrecere ascunsă pentru putere*. Firește, puterea socială e negreșită — orice dialog mai important cu viața e în afara orizontului competenței sale — și astfel cade pradă panicii: în cabinetele ei viața seamănă haosul sub forma conflictelor personale, a intrigilor și a învinuirilor reciproce; ba, mai mult, el pătrunde, dacă se poate spune așa, individual în fiecare dintre reprezentanții ei; masca mortuară a impersonalității, care le confera activităților identificarea cu puterea monolită, cade pe neașteptate și din spatele ei ies la iveală oameni vii, de-a dreptul „umani“, concurînd pentru putere și luptînd — unul împotriva celuilalt — pentru propria lor salvare. E cunoscutul moment al revoluțiilor de palat și al puciurilor, al neașteptătelor (și greu înțelesele din afară) schimbări a persoanelor în funcții și a tezelor în discursuri; e momentul demascării comploturilor și al centrelor conspirative reale sau fictive; al divulgării crimelor adevărate sau născocite; al excluderilor din diferitele organe, al înjuriilor și denigrărilor reciproce și, eventual, al arestărilor și proceselor. Și dacă pînă acum deținătorii puterii au folosit, fără excepție, același limbaj, aceleași fraze, vorbind despre aceleași țeluri și despre îndeplinirea lor exemplară, deodată blocul acesta monolit al puterii se destramă, se descompune în indivizi *diferențiabili* între ei, care, deși au păstrat limbajul comun anterior, îl practică acum în scopul învinuirilor reciproce, iar noi, surprinși, îi auzim pe mulți dintre ei (adică pe cei care în înțrecerea ascunsă pentru putere au pierdut), declarînd că nu i-a interesat cituși de puțin proclamarea țelurilor pe care, de fapt, nu le-au îndeplinit, în timp ce pe alții (cei care au cîștigat) îi auzim spunînd că îi preocupă într-adevăr aceste țeluri, ei fiind singurii capabili să le îndeplinească fără greș. ■

Prezentare și traducere:
Jean GROSU

DATINI PASCALE LA ROMÂNI

Sărbătoare creștină, Sfintele Paști s-au înscris în calendarul românesc — ca multe alte sărbători — pe fondul unor ritualuri și credințe străvechi, a preluat elemente ale acestora, pe care le-a adaptat ritului creștin, contopire ce a dat naștere unor datini și obiceiuri de mare frumusețe și originalitate. Să reconstituim prin intermediul izvoarelor de epocă, desfășurarea acestei sărbători în evul mediu românesc.

Nimeni nu dormea în timpul acelei nopți

„Băstinașii — scria reveren-
dul Edmund Chishull, înso-
țitor al ambasadorului brita-
nic la Poartă, lord William
Paget, cu prilejul călătoriei
făcute de acesta prin țările
române, în anul 1702 — își
zic îndeobște români și nu-
mesec țara lor Țara Româ-
nească, încredințați că își
trag originea de la romani...
Religia lor este întru totul
cea a bisericii grecești [orto-
doxe] și cirmuirea lor supu-
să patriarhului din Constan-
tinopol. Slujbele lor religi-
oase se săvîrșesc fie pe lim-
ba greacă sau pe cea slavo-
nă, deși au fost asigurat că
în unele biserici este admisă
și limba românească; cel pu-
țin ei au adesea Evanghelia
și alte slujbe în limba aceas-
ta“. Și deși, în virtutea unei
viziuni superficiale pe care
apăsării o aveau asupra or-
todocșilor, unii contempo-
rani ai lui Edmund Chishull,
precum Anton Maria del
Chiario, acreditau idei de fe-
lul celei că „în general, va-
lahii nu prea sînt evlavioși“,

realitatea contrazicea aseme-
nea afirmații. Este drept că
românii acordau mai puțină
atenție disputelor religioase
(atît de frecvente în Apus);
este, de asemenea, drept că
substanța religiozității ro-
mânilor ținea mai mult de
respectarea preceptelor bi-
bliche, decît de discuții pe
seama doctrinei. Numeroși
călători străini s-au arătat
uimiți de stăruința cu care
românii țineau numeroasele
posturi impuse de credința
creștină și de cerbicia cu ca-
re stăruiau în respectarea
datinilor. „Sînt — scria, re-
ferindu-se la români, Fran-
co Sivori, secretarul voievo-
dului Petru Cerel (1583-
1585) —, foarte grijulii cu
pостurile mari și mici, astfel
că s-ar lăsa mai bine să moară
decît să calce o zi de post,
chiar dacă ar fi siliți la acest
lucru și de foame, și de boli
necruțătoare“.

Un mare post — de șapte
săptămîni — preceda și săr-
bătorea Învierii. Pregătirile
în întîmpinarea mării sărbă-
tori creștine de primăvară,
desfășurate de-a lungul ace-
stei întregi perioade, culmi-
nau cu slujbele și activită-
țile din săptămîna premer-

gătoare, cunoscută îndeobște
ca Săptămîna Patimilor. „În
săptămîna Paștelui — con-
semnează del Chiaro —, pa-
icii străbat orașul cu mici
vase de argint sau de porce-
lan fin, conținînd apă miro-
sitoare, cu care stropesc pe
trecători pe față și pe mîini“.
Este săptămîna în care, în
toate bisericile din țară se
desfășurau slujbe — denii —
corespunzător fiecărei zile a
săptămîinii. Clopote, sau a-
colo unde acestea lipseau,
toaca chema pe credincioși
la slujbă. Acest din urmă in-
strument, neobișnuit în A-
pusul Europei, a atras aten-
ția călătorilor veniți din a-
ceste părți: „Preoții ortodocși
— nota pastorul Conrad Ia-
cob Hildebrandt, însoțitor al
ambasadorului suedez Wel-
ling, călător la jumătatea
veacului XVII în Transilva-
nia și Moldova — folosesc
pentru a chema pe credin-
cioși la biserică o scîndură
de lemn, lungă de 12 picioa-
re, groasă de 2 degete și la-
tă de 4 degete, dată bine la
rindea, fără crăpături și fără
găuri, pe care o bat astfel cu
mîna stîngă, încît scoînd to-
nuri, cînd pline, cînd grave,
cînd ascuțite, cînd dese, cînd

rare, produc o melodie foarte plăcută, după toate regulile muzicale. În această scindură bătea preotul în mod iscusit, cu un ciocan de lemn, o dată o bătaie tare, pe care o repeta, apoi înmulțea bățiile și la urmă bătea atât de des, încât sunetul se subția din ce în ce, până nu se mai auzea deloc¹.

Încă din dimineața Duminicii Floriilor începea un sir de slujbe ce se prelungeau toată săptămîna. În ziua amintită, participanților la slujbă li se împărțea cite o ramură înverzită de pom, precum și flori albe, culese de pe cîmp. În Miercurea Sfîntă, o făclie era oferită, după datină, domnului țării de însuși mitropolitul acesteia. O atenție foarte mare se acorda pregătirii ceremonialului din Joia Mare, cînd avea loc slujba spălării picioarelor și liturghia. Cu acest prilej — relatează călătorul sirian Paul de Alep din suita patriarhului Antiohiei, Macarie Zaim — în Țara Românească se desfășura un adevărat spectacol, rolul diferiților apostoli fiind interpretat de personaje anume alese. Astfel, în rolul apostolului Petru a fost „distribuit” episcopul de Buzău. Mai grea era alegerea personajelor negative, în speță a lui Iuda. Întrucît nimeni nu se oferea — scrie Paul de Alep — „au adus un călugăr, preot bătrîn și foarte sărac care, din cauza sărăciei, se învoise să joace acest rol, căci după aceea domnul a pus să i se dea o răsplată. Statura lui, înfățișarea lui, barba lui, gluga lui murdară, trasă pe ochi stîrneau risul privitorilor, cu atât mai mult cu cît fusese îmbrăcat cu un felon zdrențaros”. După alegerea tuturor interpreților celor 12 apostoli, a fost adus un lighean mare de argint și un ibric, tot de argint, cu capacul în formă de caliciu, după care, în sunetele imnurilor spălării picioarelor, cîntate de preoții și călugării prezenți, patriarhul Macarie a purces la ritual, începînd cu Iuda și sfîrșind cu apostolul Petru. În anul următor, Paul de Alep a avut prilejul să asiste și la sîrbătoarea Învierii din Moldova. Ceremonialul slujbei a

urmat același tipar ca și în Țara Românească, semn al identității de credință religioasă a celor două țări române.

În ajunul Vinerei Mari urma o nouă importantă slujbă, aceea a vecerniei celei mari, care a început de cu seară și a tinut pînă la ceasurile șase din noapte¹.

Cea mai importantă slujbă din săptămîna premergătoare Paștelui era, neîndoind, aceea din noaptea de sîmbătă spre duminică. Multă lume, practic întreaga suflare a țării, de la tineri pînă la bătrîni se aduna pentru prăznuirea Învierii. Copiii — aceiași străngari dintotdeauna — gaseau, firește, un prilej de amuzament. Ei „nu au încetat toată noaptea să bată toaca de lemn și de aramă, după obiceiul lor, pentru că oamenii nu dorm

¹ Conform practicii medievale de măsurare a timpului, odată cu înserarea începea numărarea orelor de noapte; „șase ceasuri din noapte” echivalau, așadar, cu ora 12 noaptea.

deloc în timpul acestei nopți de Paște. Copiii din fiecare mahală și din fiecare uliță se adunau la mănăstirea sau la biserica din mahalaua lor, așteptau focuri în curte, se veseleau zgomotos și trăgeau clopotele pînă la al șaselea ceas din noapte”.

În biserică, slujba se desfășura cu cel mai mare fast; domnul însuși, Matei Basarab, a luat parte la ceremonie, așezat într-un jîlt, în mijlocul bisericii domnești. Preoții s-au așezat în partea stîngă a naosului, iar boierii de jur împrejur, alcătuiind un cerc mare. „Puteai vedea la ora aceea — continuă călătorul sirian — mii de veșminte de postav scump și fin, de culori felurite, împodobite cu blănuri de samur. Apoi au pus la mijloc un tetrapod mare, acoperit cu un covor deasupra căruia se afla *Evanghelia*. Apoi au împărțit luminări mari celor de față; mai întîi domnului o luminare aurită, tinută de un

Fresce de la cel mai vechi așezămînt monahal din țara noastră — mănăstirea Hodoș-Bodrog, din Episcopia Aradului — înfățișînd ceremonialul spălării picioarelor și...

silihdar, apoi patriarhului și mitropolitului. În timpul acesta, curtea era ticsită de ostași, toți înarmați cu lănci [avind minierul] în formă de cruce și cu muschete algeriene...

La sfîrșitul canonului, domnul nostru patriarh a venit, a sărutat *Evangelhia* și a dus-o domnului, care, venind la mijloc, a ingenuncheat, a sărutat *Evangelhia* și mina dreaptă a patriarhului care i-a spus: «Hristos a înviat» și l-a sărutat de trei ori pe cap. În această clipă trupele și-au slobozit muschetele de s-a cutremurat pămîntul și ne-au asurzit urechile... Am isprăvit dimineața tirziu, și domnul s-a urcat în palatul său. Anul acela — 1654 — în care Simbăta Mare coincidea cu Buna Vestire [25 martie], era cu adevărat o sărbătoare a Învierii vieții și naturii, deopotrivă. „Vremea — încheia Paul de Alep — era minunată; primăvara era strălucitoare și răsărea iarba”.

Ospete,

sărbătoare și cîntec

Cele trei zile ale sărbătorii Paștelui erau petrecute cu veselie și fast. Încă de la sfîrșitul veacului XVI, Franco Sivori, referindu-se la obiceiurile de Crăciun și de Paște, sublinia că cu acest prilej „oamenii își fac daruri unul altuia, iar toți dușmanii se impacă. Și toți cei mai de seamă din țară și mulți chiar dintre cei mai mici în rang vin la curtea principelui pentru a i se închina, aducînd daruri, care un lucru, care altul. La rîndul său, [principelui] dăruiește veșminte tuturor curtenilor, dragărilor, slujbaşilor și orteșenilor... fiecăruia după treapta sa, unora țesături de mătase, altora stofe de lînă... Apoi întreaga boierime și poporul, întîlnindu-se, se sărută unul cu altul și petrec toate acele zile în ospete, sărbătorire și cîntece, după obiceiul lor”.

În timpul ospățului solemn de la Curte „s-a tras

de mai multe ori cu tunul, s-au slobozit muschetele și s-au desțertat pahare mari, în sunetul muzicii tobelor, fluierelor, trompetelor, cîntecelor, cu glume și altele de acest fel”, la care sârmanul diacon Paul de Alep nu a putut lua parte, biruit de ostenala și frigul din ajun: „eram într-o stare proastă, pe cînd toată lumea se veselea, eu eram abătut și tremuram”.

Și în privința desfășurării ospățului sînt lucruri demne de menționat. „Era un foarte vechi obicei — consemna del Chiaro — ca la banchetele solemne de la Curte, ca și la nunțile boierești, să nu se ridice farfuriile de pe masă, cînd se schimbau felurile de mîncare, ci se puneau una peste alta, cit era masa de lungă, încît se făcea un edificiu de farfurii așa de înalt, că boierii comenseni, chiar stînd în picioare (cu prilejul închinărilor [toasturilor] de care am amintit mai sus), nu se putea vedea dintr-o parte în alta a mesei. Dar acest obicei a fost părăsit în vremea mea, pentru a înlătura orice neplăceri”.

Ne sînt cunoscute și bucatele aduse potrivit datinei pe masă, în aceste zile: „S-au adus în biserică — enumeră Paul de Alep — multe tăvi cu ouă vopsite și încondeiate și de culori diferite; s-a adus și carne de porc [probabil de miel — *n.n.*], pline cu unt topit [cozonac?] și busuioc, după datina lor”. „Jupine-sele — confirmă și Anton Maria del Chiaro — dăruiesc de Paște o batistă și [cite] două ouă ciudat încondeiate cu flori de aur (artă în care valahele sînt foarte iscusite) și acest obicei se întrebuintează și între rude și amici”.

A doua zi de Paște — arăta emisarul marchizului de Nointel pentru tabăra sultanului de la Tuțora, din anul 1672, cunoscut în istoriografia noastră sub numele de Secretarul de la Croix — avea loc „întrecerea inelului”. Este vorba de cunoscutul joc al halcalei, menționat încă din secolul XVI, unul dintre practicantii săi desăvîrșiți fiind Bogdan, fiul voievodului Alexandru Lăpușneanu. În ce consta el?

„Domnul încalecă împreună cu boierii, iar garda îi urmează pe jos. Se alege un loc frumos unde garda face un dublu cordon și închide arena, în mijlocul căreia se împîlîntă un par cu o bară de care atîrnă un inel. Se îngăduie oricăruia să ia parte la întrecere. Lancea este un băț de patru brațe, ferecat la un capăt, care se ține sub braț. Cursa este lungă și cei care iau inelul se înfățișează domnului care le răsplătește îndeminarea. Ei [românii] mai au și un alt joc care cere nu mai puțină îndeminare. Se aruncă o căciulă în aer, care trebuie străpunsă cu săgeata din fuga calului înainte de a cădea la pămînt”.

În sfîrșit, în fiecare joi după Paște (Joia Verde) se desfășura o „litanie”, adică o mare procesiune afară din oraș, cu prapure și icoane și cu preoți înveșmîntați în o-dăjdii — o sărbătoare măreată, în cinstea Joiei Mari, de la care oamenii își luau rămas bun în așteptarea înălțării, serbată, de asemenea, într-o zi de joi.

Reconstituirea noastră a insistat îndeosebi asupra felului în care Paștele era sărbătorit la Curtea domnească, pentru că acest aspect a fost familiar călătorilor străini, descrierea lor oprindu-se asupra evenimentelor petrecute în acest cadru. Desigur însă că sărbătoarea era prăznuită cu toată cinstea de întreaga țară, în forme și după datini păstrate aidoma în satele și orașele noastre pînă nu cu multe decenii în urmă¹. Mai puțin consistent, informații asupra desfășurării lor în urmă cu veacuri, răzbat însă și din felurile izvoare istorice. Astfel, din relatările lui Paul de Alep reținem atmosfera generală în capitala țării: „În timpul acestei săptămîni [ce urma Învierii] se slujea liturgia cu utrenia, se trăgeau clopotele cele mari în fiecare dimineață și în fiecare seară; *negoful lincezea, dughenele nu se deschideau, afară de acelea ale vinzătorilor*”.

¹ În unele sate tradiționale, multe dintre cele se mai desfășoară și în prezent, culegerea lor nelămurită fiind o menire de prim ordin a folcloriștilor și etnografilor.

lor de unt, ale măcelarilor și ale negustorilor de alimente s.n.]”.

Străvechi ritualuri daco-romane

Dacă domnul, înaltul cler și boierii își aveau distracți-lor, de bună seamă că și poporul de rînd se distra potrivit tradițiilor și preferințelor sale. În locurile rezervate bilciurilor și iarmaroacelor se făceau scrinciohuri, hirzoabe și alte felurite distracții, păpușarii își dovedeau îndeminarea în reprezentații *ad-hoc*, cu replici rostite „pe ulița mare” sau pe cea „mică” (adică, cu sau fără perdele, potrivit categoriei și preferințelor ascultătorilor).

Născut creștin, odată cu procesul său de etnogeneză, poporul român nu a putut fi abătut de la credința pe care o adoptase spontan¹. Totodată, se cuvin subliniate însă anumite trăsături specifice. Paștele, ca sărbătoare creștină a primăverii, coincidea, uneori chiar se suprapunea, cu ritualuri ancestrale, din vechi practici păgine. Astfel, sărbătoarea „primului plugar” era celebrată, deseori, în timpul sărbătorilor creștine ale Paștelui, cînd lucrările agricole de primăvară luau, în general, sfîrșit. Eminamente laică, această cinstire adusă celui mai harnic plugar din cadrul unei comunități rurale în zilele Paștelui reflecta efortul Bisericii de a-și apropia anumite sărbători cu larg ecou în activitatea agro-pastorală la unele date ale calendarului religios.

Tot în săptămîna următoare Învierii — marțea sau, în alte locuri, joia — se practica obiceiul Paparudelor. Desfășurarea acestui ritual era astfel prezentată de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*: „Vara, cînd seceta amenință semănăturile, țara-

nii din Moldova îmbracă o feteiță care nu a împlinit zece ani cu o cămașă făcută din frunze de arbori și alte ierburi; băieții și fetele de aceeași vîrstă se țin după ea și ocolesc toată vecinătatea jucînd și cîntînd, iar cînd le întîmpină o bătrînă, aceasta trebuie să o stropească cu apă rece”. Faptul că în anumite locuri, acest ritual se desfășura legat nemijlocit de sărbătorirea Paștelui este explicat de cercetători (dr. Alexandru Popescu) prin aceea că Paparudele făceau parte probabil din complexul de obiceiuri de fertilitate de la sfîrșitul primăverii și începutul verii, ale cărei date (fixe inițial) au fost dezorganizate prin suprapunere cu aceea a sărbătorilor creștine ale Paștelui (care cum se știe, au loc la o dată variabilă, în funcție de anumite calcule calendaristice). Tot în zilele de Paște se desfășoară, în diferite zone (în Ia-lomița, de pildă), ritualul Scaloianului, avînd aproximativ aceleași semnificații ca și Paparudele.

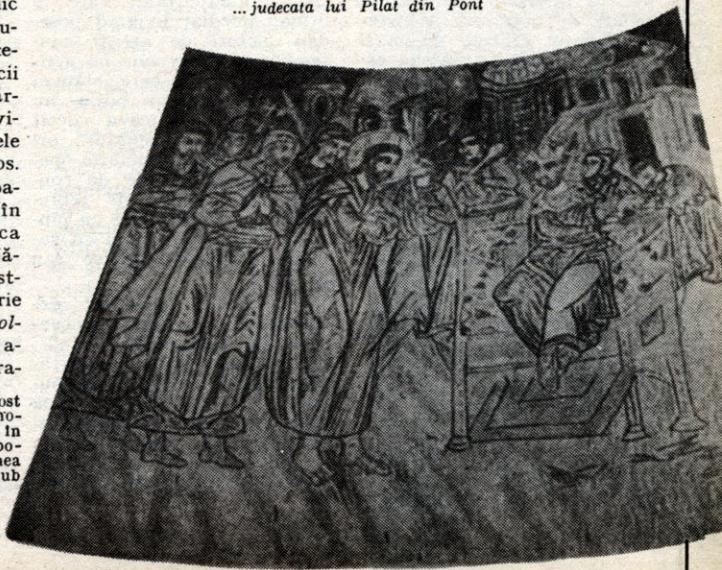
Încondeierea ouălor (practicată de Paște și cu prilejul sărbătorii Înălțării) era determinată, de asemenea, de

vechi rituri de fertilitate sau cu caracter apotropaic (menite deci să apere de duhurile rele) de origine populară. Studiile efectuate de Nicolae Dunăre au evidențiat motivele de inspirație agro-pastorală ale ornamentelor de pe ouăle încondeiate: din domeniul agrar motive precum „sapa”, „furcile”, iar din cel pastoral „cîrligul cioabanului”, „calea rătăcită” ș.a.

Aici, doar schițate, date-nile pascale ale românilor evidențiază vechimea acestei sărbători la români, precum și permanenta împletire a ceremonialului creștin cu străvechi ritualuri de sorginte daco-romană; pe de altă parte, statutul autonom al țărilor române, de-a lungul întregii epoci feudale, a îngăduit perpetuarea acestor datini de mare frumusețe și originalitate, întărind concluzia Secretarului de la Croix, formulată încă în anul 1672: „Paștele se serbează mult mai solemn în Țara Românească și în Moldova — unde nu sînt decît ortodocși ca în toate celelalte locuri [din cuprinsul Imperiului otoman], datorită libertății cultului”. ■

Gheorghe DAVID

... judecata lui Pilat din Pont

¹ Popoarele învecinate au fost cresinate după cum urmează: moldavii între 863 și 867, bulgarii în 895, sirbii în 863, cehii în 873, polonezii după 864, ungurii în vremea lui Ștefan I (1001-1038), rușii sub cneazul Vladimir (980-1015).

„MUZEUL” ASCUNS DIN FOSTELE CABINETE NR. 1 ȘI 2

Cîți dintre cei ce priveam de departe, de pe trotuarul vecin — căci altfel era interzis — impozanta clădire de marmură a fostului comitet central, ne-am fi imaginat că acolo stăteau ascunse de privirea ochilor plebei atîtea valori de artă plastică și decorativă? Înfricoșătoarea și impenetrabila citadelă unde se elaborau decretale de înrobire sistematică a poporului și se trasau „prețioasele indicații” de umflare a normelor de plan ce aveau drept rezultat înfometarea maselor, nu era nici pe departe, un loc auster. Dimpotrivă, celor ce-și aveau birourile acolo li se oferea generos privescarea unor admirabile exemplare de pictură, sculptură, sticlărie sau faianță. Bineînțeles, valoarea pieselor era în directă concordanță cu funcția. Membrii fostului comitet politic ex-

cutiv beneficiau de lucrări datorate penelului unor buni maeștri interbelici; demnitarilor mai importanți care le urmau imediat în grad posedau picturi de artiști contemporani, în vreme ce activiștii de rînd, care stăteau mai mulți într-un birou, nu puteau privi altceva decît niște creații de amatori, ori chiar copii după anumite opere cunoscute. Săliile de consiliu, fiind spații de reprezentare, erau decorate cu pinze de mari dimensiuni cu subiecte naționale, eroice sau bucolice.

Valorile cu adevărat excepționale erau însă concentrate în „cabinetele 1 și 2”. Aici se aflau și două mari apartamente unde *ei* și *ea* puteau să se odihnească după „eforturile” de exprimare și de gîndire pe care le făceau în activitatea lor „revoluționară” și „științifică”. La pri-

mul nivel al clădirii, de-o parte și de alta a binecunoscutului balcon din care erau rostite „magistralele cuvîntări” ce ne-au rănit auzul atîta amar de vreme, se aflau cele două „locuințe din oraș” ale lor. Din „cabinetul nr. 1” se pătrundea într-un vestiar urmat de un hall prin care se ajungea la o baie somptuoasă, placată integral cu marmură; urma o anticameră apoi un dormitor amplu (cu pat dublu, noptieră, toaletă, fotolii și o canapea cu perini moi din puf de pinguin pe care stăteau tolăniți cîinii credincioși), un cabinet (cu birou, cîteva vitrine, scaune și fotolii) și o sufragerie (cu o masă rotundă, cîteva bufețe și mese de servit) care avea legătură cu o bucătărie supradimensionată. În acest generos spațiu erau îngrămădite, fără o linie stilis-

tică definită în vreun fel — cum era și de așteptat la oameni atît de primitivi și sumari școliți — o mulțime de obiecte, atît din sfera artelor cit și din alte zone extra-artistice. „Locatarii” și-au pus amprenta *kitsch* pe tot ce-i înconjură; nimic nu fusese cruțat de o vecinătate dezavantajantă și totul era subsumat dorinței lor morbide spre grandomanie și parvenitism. Astfel, opere de mare valoare ale școlii naționale erau alăturate unor producții de serie, fără calități estetice, sau unor „curiozități” primite în dar de la vizitatori din zone îndepărtate: două capete de copii datorate lui Brâncuși se aflau în preajma unor cioplituri ordinare în lemn; „Arcașul” lui Ion Jalea avea drept companie un cocoș din ceramică în al cărui trup era montat un ceas deșteptător; pinze de Grigorescu și Aman erau panotate lingă pirogravuri și cusături la gherghef; vase Gallé sau porțelanuri de Meissen, așezate gospodărește, pe șervețele din macramé, erau străjuite de cite o machetă de tanc sau tun de cîmp; delicate bibelouri de Sèvres, reprezentînd scene galante din secolul XVIII erau plasate față în față cu grupurile de bețivi sau vagabonzi realizate de producția industrială locală. Ne oprim aici, întrucît spațiul rezervat articolului ar fi cu totul insuficient pentru enumerarea, tuturor gafelor stilistice observate „in situ”. Lucrarea care concentra în ea, în chip pe remptoriu, aplecarea spre arta de gang a guvernanților era un mare „portret de familie” executat după fotografie, de vreun pictor cu desfacerea în Piața Matache. Minia poporului pătruns pe 22 Decembrie 1989 în clădirea fostului c.c. s-a răfuit, în lipsa „locatarilor”, cu efigia lor, sfîșind pinza în dreptul chipurilor și scriind într-un colț, cu roșu, UCIGAȘII. Chiar așa, în starea în care se află și în care trebuie păstrat, piesa are o mare valoare documentară atît pentru că reprezenta un memento pentru cei portretizați — ei, ea și odraslele, aflate încă la o vîrstă fragedă (fapt ce

datează pinza cam cu două decenii și jumătate în urmă) — prin plasarea la loc de cinste, încadrată într-o bogată ramă sculptată, cit și pentru că dă întreaga măsură a gustului lor ce nu a putut fi cizelat vreodată, cu toată aglomerarea de capodopere cu care se înconjuraseră.

Din întreaga clădire au fost adunate și inventariate peste 500 lucrări de pictură și sculptură semnate de maeștri din vechime; pe lingă acestea au mai fost găsite încă 300 tablouri de autori contemporani. Școala națională era extrem de bine reprezentată, aflîndu-se acolo exemplare de mare valoare patrimonială, unele absolut inedite. Doar o enumerare de nume așternute pe aceste lucrări — tablouri și sculpturi — este suficient de relevantă: Constantin David Rosenthal, Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Sava Henția, G.D. Mirea, Ștefan Luchian, Ion Andreescu, Gheorghe Petrașcu, Theodor Palady, Nicolae Vermont, Jean Al. Steriadi, Nicolae Dărăscu, Francisc Șirato, Iosif Iser. Nicolae Tonitza, Elena Poppea, Artur Verona, Costin Petrescu, Aurel Băeșu, Dumitru Gheață, Ștefan Popescu, Aurel Popp, Henri H. Catargi, Camil Ressu, Lucia Dem. Bălăcescu, Marius Bunescu, Corneliu Baba, Ion Jalea, Cornel Medrea, Constantin Brâncuși. Multe dintre acestea proveneau de la Muzeul de Artă al României, purtînd încă numărul de inventar al Galeriei Naționale.

Ca genuri predominante se remarcă peisajele și naturile statice și, pe un plan secundar, portretele și scenele cîmpenești și acestea pentru că erau semnate de Grigorescu și Aman, deoarece altfel, *cei doi* nu ar fi acceptat să li se amintească de unde au plecat). Nicăieri în cuprinsul apartamentului nu erau de găsit teme înfățișînd „vizite de lucru”, „ctitorii” ș.a.m.d. Toate acestea erau destinate să rănească privirile și să otrăvească suflurile doar publicului vizitator la expozițiile tematice și omagiale. Nici tematica

istorică nu-și avea locul acolo. O singură mare pinză de D. Stoika, reprezentînd *Întrarea lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* era agățată pe unul dintre pereții sălii de consiliu iar o mică lucrare de grafică, dedicată aceluiași voievod și realizată, de unul dintre portrețiștii oficiali ai dictatorului, se afla în direcția intimată a acestuia, în „cabinetul nr. 1”. Personajul era ales special pentru a coresponde mimetismului prezidențial care, în oarba lui monomanie, încerca să se compare cu donitorul erou și martir. Și, pentru ca asemenea să capete și o validare prin atribute de paradă, a fost necesar și un buzdugan. De aceea, mai mulți sculptori au fost invitați să facă propuneri pentru acest auxiliu al maniei grandorii. Proiectele erau păstrate tot la fostul c.c., în cutii ca de flaut sau de alt instrument de suflat, îmbrăcate în piele fină, închise cu ferecături lucitoare și capitonate cu pluș.

(Continuare în p. 26)

În p. 16: capodopere ale picturii și sculpturii românești din patrimoniul național, depozitate fără nici o noimă în încăperile fostului cabinet nr. 1

Imagine sugestivă a grandomaniei și setei de putere a dictatorului: proiecte de „buzdugane prezidențiale”

În culisele dictaturii ceaușiste:

1981. ROMÂNIA ÎNCETEază PLĂȚILE

- Un semnal de alarmă neluat în seamă ● În doi ani, 300 la sută deficit ● Iresponsabile decizii și „indicații” ● 800 milioane dolari — împrumut pentru o zi ● Excedent pe hirtie — deficit în conturi ● Credibilitate cobarită spre zero ● Bunurile de consum pe lista neagră

Sintem datori cititorului o explicație. Publicăm un articol de istorie contemporană din domeniul bancar. O facem pentru a arăta că fenomenul dictaturii ceaușescu avea o nocivitate absolută, el a cuprins toate, dar absolut toate sferile și compartimentele vieții de stat și sociale, a afectat viața și moralitatea publică, a înjosit și supus la umilințe fără seamăn ființa umană, interzicându-i drepturile și libertățile fundamentale, dar și cele elementare. Clanul ceaușescu, ca și clica din jurul celor doi dictatori, constituiau, de fapt, elementele centrale ale unui sistem antiistoric care urmărea adaptarea istoriei la voluntarismul, incompetența, capriciile, bunul plac și brutalitatea unei dictaturi fără egal în trecutul țării. Voluntarismul unui centralism despotice s-a manifestat cu extremă virulență și nefaste consecințe și în domeniul relațiilor financiare internaționale ale României. Episodul ce urmează dezvăluie unele aspecte din dosarul datorii externe — dosar a cărui studiere și analizare va ilustra și el gravitatea unuia dintre capetele principale din actul de acuzare al procesului celor doi tirani: „subminarea economiei naționale”, proces ce se judecă, de fapt, mai departe, în fața instanței poporului român.

Consecința cea mai gravă a neefectuării plăților garantate de Banca Română de Comerț Exterior este declanșarea mecanismului de declarare a băncii în încetare de plăți. Acest clar semnal de alarmă apărea în raportul înaintat conducerii statului de Banca Română de Comerț Exterior la data de 2 februarie 1981. După numai zece luni, „conducătorul” ceaușescu era solicitat, prin nota comună a unor organe centrale din sistemul financiar să aprobe începerea negocierilor pentru reșalonarea datoriei externe. Avertismentul nu fusese luat în seamă. Țara se confrunța cu o gravă criză, care s-ar fi putut evita dacă iraționalul dirijism al dictatorului nu ar fi guvernat totul.

Fără îndoială, regimul totalitar caracterizat prin închistare nu mai avea cum să pună capăt marasmului economic în care adusese

țara. Eșecul planificării excesiv centralizate constituie un fapt istoric, demonstrat de evenimentele din toată Europa de Est, iar România nu putea face excepție. Dar chiar în limitele sistemului economic greoi, anacronic, anumite acțiuni de corectare ar fi permis să se evite dezechilibrul și pierderi inutile, ce conduceau inevitabil la înrăutățirea condițiilor de existență și așa din ce în ce mai precare ale populației.

Adevărul este că prin comprimarea severă a consumului populației și nu printr-o politică „clarvăzătoare” — cum trimbătau documentele oficiale — până în anul 1978 s-a menținut un deficit la nivel moderat al balanței comerciale, deficit care se acoperea apelându-se la finanțarea externă. Apoi, datorită în principal impactului celui de al doilea „șoc” petrolier s-a produs o deteriorare bruscă. Deși prețurile la fițe creșteau neconținut, se continua importul unor mari cantități, a căror valorificare după prelucrare era nerentabilă. Conform datelor publicate de Fondul Monetar Internațional, în numai doi ani deficitul balanței comerciale a României s-a mărit de trei ori, de la 800 milioane dolari în 1978 la 2,4 miliarde dolari în 1980. Iar acoperirea s-a făcut prin atragerea de credite masive din afară, ceea ce s-a reflectat în creșterea volumului angajamentelor față de străinătate.

Situația devenea tot mai periculoasă din cauza discrepanțelor pregnante dintre cifrele planificate și realizările efective în activitatea de comerț exterior. Pentru anul 1979 se prevăzuse în plan ca încasările din export să depășească plățile pentru import cu 1,2 miliarde dolari, iar în fapt s-a înregistrat un deficit de peste 1 miliard dolari; în 1980, diferența dintre cifra cu plus planificată și cifra cu minus, reprezentând rezultatele reale, s-a apropiat de 4 miliarde dolari.

Îngrijorarea specialiștilor din aparatul bancar față de agravarea continuă a situației s-a manifestat încă din 1979, pentru ca în 1980 să fie insistat aduse la cunoștința conducerii statului atit riscurile amplificării continue a deficitelor cit și soluțiile care se

impuneau. Astfel, printr-o notă datată 12 martie 1980 se atrăgea atenția că planul de comerț exterior nu se realizează sistematic și că împrumuturile externe necesare pentru acoperirea obligațiilor de plată duceau la o concentrare periculoasă de scadențe în viitorul apropiat.

După repetatele demersuri rămase fără rezultat, în decembrie 1980 președintele Băncii de Comerț Exterior a cerut, într-o ședință de analiză, primului ministru să obțină aprobarea cabinetului nr. 1 pentru negocierea unui credit pe termen mijlociu, proporțional cu cerințele rambursării angajamentelor ce veneau la scadență în lunile următoare, fără a fi prevăzute prin plan mijloacele de finanțare. Formule existau și chiar se făcuseră tonajări pentru obținerea unui credit cu participarea mai multor bănci mari, în condiții uzuale, ce înlătuira amenințarea inevitabilei încetări de plăți din lunile următoare. Întrucât dezlegările cerute nu au fost date, la 31 decembrie 1980 președintele Băncii Române de Comerț Exterior a cerut să fie eliberat din funcție, dar solicitărilor sale repetate li s-a dat curs abia în septembrie 1981.

Instituția însărcinată să efectueze decontările cu străinătatea se afla într-o situație imposibilă. La 31 decembrie 1980 exista o datorie bancară de 3,5 miliarde dolari care venea la scadență în 1981, fiind provenită din creditele pe termen scurt destinate să acopere deficitul comercial în creștere (rămăsese excedent pe hirtie, potrivit cifrelor de plan). Din această sumă s-a stabilit, prin balanța de plăți planificată, să se ramburseze în 1981, un miliard dolari, diferența de 2,5 miliarde dolari urmând a fi reînnoită prin angajarea de noi credite atrase cum se va putea de pe piață. O soluție vădit dezavantajoasă față de propunerea prelungirilor din timp, prin credite consortiale negociate cu partenerii importanți. Numai că în trimestrul I al anului 1981 datoria bancară nu s-a redus, ci a crescut cu încă 400 milioane dolari datorită persistenței deficitului comercial. Iar pe întreg semestrul I din anul de referință, angajamentele față de bănci străine s-au mărit în total cu 674 milioane dolari. Pe parcurs, au fost epuizate toate posibilitățile de finanțare. Instituțiile bancare partenere au început să comunice rind pe rind că, plafoanele stabilite pentru România fiind depășite, nu mai puteau să acorde noi credite pentru înlocuirea celor scadente.

Intervențiile făcute la conducerea statului de Banca Română de Comerț Exterior, însușite și de alte organe centrale, nu au conținut în această perioadă încordată, așa cum dovedesc documentele ce formează un voluminos dosar.

Într-un raport semnat la 23 mai 1981 de președintele demisionar al Băncii de Comerț Exterior se arată că în două zile la rind nu s-au putut acoperi integral plățile scadente, cu sume altminteri nu prea mari, făcându-se sublinierea: „situație care, pentru băncile străine, înseamnă încetare temporară de plăți”. Din nou se avertiza că exporturile și implicit încasările nu sînt realizate conform planului, iar băncile străine nu mai acordă credite.

Apeluri în zadar. Măsurile, care nu puteau fi luate decît „de sus”, nu au apărut, nerealizările la export au rămas foarte mari; în schimb se importau mai departe materii prime pentru o producție ce nu era legată de o finalitate economică reală, după prelucrare acestea nici nu se valorificau decît foarte puțin — uneori chiar în pierdere — pe piețele externe.

Au fost zile, săptămîni, luni de cosmar. Aparatul bancar lucra în condiții penibile, de neconceput în nici o altă parte a lumii. Începînd din iulie 1981 trebuiau cătate zilnic fonduri însumînd între 650 și 800 milioane dolari, fără a putea fi acoperite de fiecare dată necesitățile de plată.

Încordarea era maximă. Zilnic se stabileau contacte cu 200-300 de bănci străine. Telefoane, Telexuri. Solicitări și reveniri. Dar peste tot refuzuri. În fapt, 85-90% dintre băncile partenere nu acordau credite. Iar cînd mai dădeau ceva, erau doar sume mici, pe termene foarte scurte. O proporție de 2/3 din totalul împrumuturilor erau de la o zi la alta. În ziua următoare începea iar chinul reînnoirilor. Și trebuiau găsite în plus surse pentru a face față avalanșei unor noi poziții (obligații de plată) descoperite. Era ca într-un război în care pozițiile se prăbuesc una după alta — în care rezervele nu există, iar ajutoare nu poți găsi nicăieri. Pentru specialiștii români era un război al nervilor și nu puțini s-au prăbușit. Așa, de pildă, la 13 iulie 1981 Banca Română de Comerț Exterior a contactat 216 bănci, dintre care 191 au refuzat să dea împrumuturi și de la 25 instituții importante de credit abia s-au „colectat” 300 milioane dolari. Nu cred să existe cazuri similare la proporțiile unei țări ca România.

Fapt și mai grav, în mod repetat, angajamentele ferme asumate față de parteneri nu puteau fi acoperite integral. Ca urmare, în mod repetat, apăreau așa-numitele poziții descoperite de cont, situație inacceptabilă în practica bancară internațională.

Astfel s-a ajuns ca furnizorii străini să nu mai accepte plata prin Banca Română de Comerț Exterior, cerînd preluarea operațiunilor de bănci din alte țări, care la rîndul lor refuzau să se angajeze în afaceri cu România. Credibilitatea băncii, realmente foarte bună în anii anteriori, scăzuse la zero și mulți parteneri comerciali pretindeau ca livrările de mărfuri să le fie plătite anticipat. Rețineri îndreptățite, avînd în vedere că suma plăților neefectuate pentru import de mărfuri și prestări de servicii, care se ridica în ianuarie 1981 la circa 300 milioane dolari, depășise în luna septembrie 1 miliard.

Toată această degringoladă produsă era pe deplin cunoscută de factorii responsabili, inclusiv de cabinetul nr. 1. De la bancă i se înaintau dictatorului zilnic informări cuprinzătoare și periodice erau întocmite rapoarte sintetice, în care, reveneau statornic propuneri de soluții cu efecte imediate. Pentru că stăvilirea deficitului comercial și utilizarea masivă de fonduri încă mai erau cu puțință prin formule produse de specialiști. Una dintre ele viza planul de comerț exterior, cu lo-

calizare la poziția privind Ministerul Industriei Chimice, aflat sub directă îndrumare a „savantei de renume mondial”. Potrivit planificării, în trimestrul I al anului 1981, economia națională urma să beneficieze de la acest minister de un surplus de 144 milioane dolari, dar s-a ales cu un deficit de 273 milioane dolari, rezultând prin cumularea nerealizării cu minusul unui gol de balanță de peste 400 milioane dolari, care coincidea cu creșterea efectivă a datoriei externe în perioada respectivă.

Deși în situațiile înaintate cifrele săreau în ochi — de altfel în rapoartele lor specialiștii le așezau astfel încât ele să apară evidente —, importurile destinate acestei ramuri, mai ales cum-părările masive de țigări, au continuat cu încăpăținare, tocmai într-o perioadă de prețuri ridicate, cind procesul de prelucrare în țară nu se justifica economic, după cum arătau limpede rezultatele la export.

Conducerea statului, cu precădere cuplul dictatorial, acționa prin întreaga sa politică obtuză și dăunătoare în sensul înfruntării situației noastre financiare pe piețele internaționale. La începutul lunii decembrie 1981 imposibilitatea de a mai face față obligațiilor de plată devenise evidentă și presiunile partenerilor externi cereau o rezolvare imediată. Suma importurilor neonorate se ridica la peste 1,6 miliarde dolari; neconținut veneau la scadență considerabile credite bancare fără a mai putea fi acoperite.

Ieșirea din impas s-a făcut pe căi ocolite, prin abilitatea factorilor noștri financiari, deoarece tiranul respingea cu obstinație realitatea. Într-o lucrare strict secretă, întocmită într-un singur exemplar pentru cabinetul nr. 1, care avea înscrisă data de 10 decembrie 1981 și purta semnăturile unor înalți demnitari, i se arătau dictatorului greutățile în derularea decontărilor cu exteriorul și reacții ale băncilor străine, precizându-se că acestea refuzau să mai lucreze cu România. Se consemna că unele bănci anunțaseră că vor declara Banca Română de Comerț Exterior în „culpă de neplată”, ceea ce însemna că toate creditele, inclusiv cele de lungă durată angajate prin acorduri guvernamentale de cooperare, deveneau imediat scadente și trebuiau onorate. La finele anului 1981, totalul datoriei externe nete a României ajunsese la circa 11 miliarde dolari. Un fapt pozitiv era că Fondul Monetar Internațional comunicase acordul de colaborare, pe baza unui credit de 1,5 miliarde dolari. În încheiere, se propunea o formulă ambiguă, respectiv organizarea unui seminar cu caracter confidențial în ianuarie 1982, la care să fie invitați pentru convorbiri reprezentanți ai principalelor bănci creditoare. Era făcută precizarea că astfel „se poate asigura un anumit grad de confidențialitate, nefiind vorba de o rescadențare oficială, ci de o reorganizare a plăților în cadrul parametrilor îmbunătățiți”. Dat fiind că mai era anexată, spre aprobare, lista marilor realizări, precum și a perspectivelor economice excepționale ale țării cu care urmau să fie convinși creditorii, „conducătorul”

a îngăduit înfrînirea ce avea să marcheze de fapt începerea negocierilor pentru reșalonarea datoriei externe a României. După primul contact de la București, din 12-13 ianuarie 1982, au urmat o serie de tratative aici și în străinătate, soldate cu înțelegeri ce prevedeau rescadențarea angajamentelor externe neonorate sau cu termene de rambursare apropiate.

Condițiile de rambursare a datoriei reșalonate s-au aliniat la nivelul uzual în asemenea operațiuni, învinuirile de practici spoliatoare aduse ulterior de tiranul României urmărind scopuri propagandistice. În mod vădit urmărea aruncarea asupra altora a răspunderii pentru o criză la declanșarea căreia contribuise direct și personal.

Imposibilitatea onorării angajamentelor de plată față de străinătate în 1981 a provocat mari daune poporului român. Costurile suportate în plus pentru volumul de credite rescadențate au fost în jur de 45 milioane dolari numai în anul 1983, comparativ cu finanțarea în condițiile obișnuite ale pieței așa cum se putea obține mai înainte. Forțarea exporturilor, cu includerea unor produse vădit ne rentabile, și rambursarea de credite chiar înainte de scadență, doar pentru încadrarea în termenul ultim hotărât, din ambiție, au provocat de asemenea, pagube de ordinul zecilor de milioane de dolari. Tiranul României a folosit de altfel pretextul stringenței lichidării datoriei externe pentru a supune populația la mari privațiuni. Importurile de bunuri de consum, aflate și așa în 1980 la un nivel scăzut, însumând circa 100 milioane dolari, adică puțin peste 1% din totalul plăților pentru importuri au fost restrinse an de an, încât în 1989 valoarea importurilor de mărfuri destinate consumului populației se mai ridica doar la 10 milioane dolari.

În studii apărute între timp în publicații și lucrări de specialitate în străinătate se sublinia că România nu trebuia să ajungă în 1981 în situația de a înceta plățile și implicit de a cere reșalonarea datoriei externe, din mai multe motive. Volumul angajamentelor față de străinătate raportat pe locuitor era între cele mai scăzute din țările Europei de Est; economia românească dispunea de însemnate resurse naturale și de un mare potențial agricol; în sfârșit, țara noastră era membră la organisme financiare internaționale, putând beneficia de o substanțială asistență financiară.

Atunci cînd procedau la inventarierea posibilităților reale de rambursare a datoriei, analiștii străini nu aveau cum să înțeleagă că aici, în România, profesioniștii nu puteau să valorifice tot ce exista, nu puteau să facă ceea ce știau că trebuie, ci numai ce era îngăduit. Lipsa deschiderii autentice spre exterior, condiționarea de indicații și aprobări, insuficiența și artificialitatea contactelor, îngrădirile, hotărârile aberante făceau cu neputință să se poată lucra profesional. Încetarea plăților în 1981 a reprezentat una dintre numeroasele stări de criză provocate artificial, din iresponsabilitate, de inapții ajunși, printr-o absurditate a istoriei, la conducerea României. ■

Radu NEGREA

AVATARURI ÎN MEDIEVISTICA ROMÂNEASCĂ

Am ezitat să răspund solicitării de a așterne aceste rinduri. Parcă prea mulți chemați și nechemați se grăbesc să emită păreri de tot felul în aceste zile. Și apoi istoria tumultuoasă a acestei perioade de descătușare a atîtor energii, atît timp ținute în friu, sau mai bine-zis în ianțuri, care îndeamnă la acțiune mai mult decît la scris, nu pare potrivită bilanțurilor. Pentru acestea cărturarul are nevoie de liniște și meditație, dincolo de cunoștințele de specialitate. Sau, după vorba lui Miron Costin, „la acestu fel de scrisoare gîndu slobod și fără valuri trebuiește”. Și totuși, istoricul nu trebuie să se mai izoleze în lucrări de pură știință, cum adesea a fost nevoit să o facă în trecut. Dispune, în fond, de o armă redutabilă — condeiul — ca și, specific doar ocupației sale, de experiența istorică a nenumărate generații trecute, dincolo de cea proprie, și trebuie să le folosească pentru ca în viitor să nu se mai repete erorile și exagerările care au adus în istoria noastră, a ultimilor 45 ani, atîta suferință. Căci după cum arată istoria omenirii, fiecare nouă etapă

— și ținara noastră se află la începutul uneia extrem de însemnată — are tendința, omenescă în fond, de a face propriile greșeli, despre care uneori doar istoricul știe că au caracterizat și alte începuturi de drum, puțin fi astfel evitate. Iar „generația de mijloc” a istoricilor, aflată la începutul perioadei de maxim randament în știința pe care o slujește, pe umerii căreia apasă, de altfel, greul acesteia, la ora actuală, e îndreptățită poate cel mai mult să-și spună cuvîntul. Este în fond generația născută spre sfîrșitul războiului sau îndată după acesta, care a suferit nu numai urmările imediate ale lui, ci a trecut prin toate schimbările și reformele; care a cunoscut cea teribilă alternanță între speranță și dezamăgire, capabilă să erodeze și cele mai puternice caractere. Și dacă n-ar fi intervenit Revoluția din decembrie 1989, ar fi devenit desigur „generația stagnării” (după numele care se dă acum în Rusia generației din vremea lui Brejnev, pentru care „perestroika” a venit prea tîrziu).

Deturnări staliniste

Rîndurile care urmează nu au propriu-zis un caracter memorialistic, ci reprezintă în limita spațiului disponibil o privire din interiorul științei istorice asupra unor aspecte ale medievalisticii românești. O prezentare științifică a acesteia între anii 1944-1980 am publicat, în colaborare cu Paul Cernovodeanu, cu ocazia Congresului Mondial de Științe Istorice desfășurat în vara lui 1980 la București. Cu toate că aceasta era poate prea „obiectivă”, din motive lesne de înțeles, ea dovedea că știința istorică a continuat să producă desule lucruri valoroase (asupra cărora, așadar, nu mai stăruim) în această lungă perioadă, atît prin intermediul unor istorici ai generației interbelice, cît și al celor care i-au urmat pe calea muncii cu adevărat științifice. Dar și cit dogmatism, impostură,

veleitarism și chiar plagiat nu s-au suprapus!

„Obsedantul deceniu” a stat sub semnul „științei sovietice” ce mai înaintată din lume”. De fapt, această etapă începuse în 1948, chiar mai devreme, și a durat pînă în 1964, deși semne ale sfîrșitului ei se făcuseră simțite în domeniul istoriei cu cîțiva ani mai devreme. A fost *epoca stalinistă* a istoriografiei românești, chiar dacă Stalin murise în 1953, dar cum bine se știe, o „destalinizare” reală n-a avut loc în România. Dacă numele lui N. Iorga, A.D. Xenopol, Gh. Brătianu și ale altor „istorici burghezi” erau uneori pomenite de istoriografia oficială, lucrările lor nu erau accesibile în bibliotecile publice obișnuite. Pare greu de crezut, dar pînă în 1964 nici măcar studenții Facultății de istorie nu aveau acces la operele acestora, păstrate ca „fond rezervat”.

Problematica dominantă a istoriei medii din această

perioadă era cea economico-socială. Faptul în sine nu era rău, completa în fond istoria preponderent „evenimentială” din perioada interbelică. Nefaste erau însă exagerarea și dogmatismul. Tendința de a plasa cauzalitatea și a judeca fenomenele istorice a proape exclusiv prin prisma socio-economică. Teoria stalinistă a „luptei de clasă”, ca motor al evoluției sociale, luptă de clasă care se tot „ascuțea” (după cum „jugul otoman” se tot „îngreua”) era la mare cinste. Se căutau cu tot dinadinsul răscoale sociale mai cu seamă în țările române extracarpatice. Orice neînțelegere între un țărăn și un slujitor boieresc sau vreun egumen era socotită „luptă de clasă”. Obișnuitele lupte interfeudale din Transilvania, în care iobagii unui nobil ardeau domeniile altui nobil erau considerate răscoale antifeudale. Firește, boierii (nobilii) erau personaje negative. Barbu T. Cămpina (1923-1959), un

exponent de frunte al istoriografiei din această perioadă, promotor al teoriei „fărămîțării feudale”, preluată din istoriografia rusă, ajunsese chiar să considere perioada luptelor antiotomane purtate de Ștefan cel Mare drept „fază de tranziție în pregătirea unei alte baze sociale a puterii domnești”, boierimea, gata să pactizeze cu turcii, urmînd a fi înlocuită în cea mai mare parte cu țărani și țirgoveți. Desigur, unor astfel de „teorii” li s-a dat chiar atunci un răspuns, îndeosebi de către istoricii de la Iași, din școala lui Ilie Minea, dar tot o reacție la poziția lui B. T. Cămpina față de boieri a fost cea, la fel de neștiințifică, ce s-a făcut auzită pe la mijlocul deceniului opt, după care dimpotrivă, toți boierii (cei ai lui Mihai Viteazul, de astă dată) au fost întotdeauna „patrioți”, în ambele cazuri realitatea științifică fiind ignorată în favoarea unor dogme, corespunzătoare perioadelor respective.

O altă teză stalinistă a anilor '50, utilizată de dictatura răsturnată pînă în ultimele sale clipe, a fost cea a determinării unor evenimente de amestecul unor puteri străine în treburile interne ale unui stat. Transpusă pe planul istoriei medii, ea a născut păreri neștiințifice, de pildă, despre rolul genovezilor la gurile Dunării în secolele XIII-XV (1953), sau despre „uneltirile agenților burgheziei engleze împotriva răscoalei condusă de Tudor Vladimirescu” (1952).

„Recuperarea” științifică a personalităților domnilor români, începînd cu cea a lui Ștefan cel Mare, în 1957, a fost o adevărată victorie în lupta cu așa-zisa teză a combaterii cultului personalității de la sfîrșitul anilor '50. Această epocă, începută, cum aminteam, în 1948 și care a durat pînă la începutul anilor '60 a reprezentat pentru unii istorici de vocație o adevărată „epocă eroică”, în condițiile dominației dogmelor staliniste. Ea a cunoscut și realizări notabile. S-au inițiat cercetări în domeniul arheologiei medievale, s-au editat colecții de documente interne și externe, de cronici din țară și de peste hotare, instrumente

de lucru privind istoria medie a României, izvoare ale vechiului drept românesc. Acestea au stat la baza multor cercetări din domeniul economic, al relațiilor sociale, al statului și dreptului, al instituțiilor, artei și culturii feudale. Vechile institute de istorie, înființate înainte de 1944, din București, Iași și Cluj, aparținînd din 1948 de Academia Română, au oferit condiții de lucru atît pentru generații mai vîrstnice cît și pentru tinerii cercetători de atunci. Iar cei care nu-și puteau afla locul în paginile publicațiilor oficiale sau abordau teme mai puțin agreate din domeniul vieții religioase, a istoriei mănăstirilor și bisericilor românești, și-au aflat refugiu în paginile revistelor bisericești ale vremii.

„Sufiu de liberalizare”... în 1 000 exemplare

O etapă nouă în evoluția medievisticii, a istoriei românești în general, a început în 1964. Plenara c.c. al p.m.r. (p.c.r.) din aprilie acel an a modificat poziția României față de Uniunea Sovietică. Reacția față de planul lui Hrușciov de a transforma țara noastră într-o bază agricolă pentru țările industrializate ale Tratatului de la Varșovia a stat la baza afirmării independenței naționale. Afirmare limitată firește, datorită condițiilor geo-politice, dar care, manifestată pentru prima dată după 1944, a avut un mare ecou intern pe plan spiritual. Și aceasta a avut loc cu un an înainte de venirea la putere a lui Ceaușescu, care nu a făcut decît să-și anexeze acest concept și să-l exploateze ulterior pînă la depreciere. Desigur, tinerii de astăzi cu greu pot să-și imagineze ce au simțit generațiile de toate vîrstele în 1964, cînd, între altele, a început să se poată vorbi despre Basarabia și Bucovina de Nord, desemnate pînă atunci doar prin sintagma „unele părți” (!), despre Rusia țaristă și politica ei față de români etc. Un singur exemplu pentru cantitatea de încălcare emoțională a vremii e concludent. Chiar un an mai tîrziu, în primăvara 1965, con-

ferențiarul titular al părții a doua a cursului general de istoria medie a României, de la Facultatea de istorie din București, vorbind pentru prima dată deschis studenților despre răpirea Moldovei din stînga Prutului de către Imperiul țarist în 1812, a suferit îndată după aceasta un atac de paralizie, fără a-și mai putea reveni pînă la sfîrșitul zilelor. De altfel, teama față de abordarea subiectului Basarabia și Bucovina în evul mediu a continuat și în anii următori. Așa se face că lucrarea lui Constantin C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, s-a tipărit de către Editura Academiei numai în 1 000 exemplare, din care doar o parte a fost distribuită numai unor specialiști. Oricum, un suflu de liberalizare părea că începe să adie după 1964. Unele lucrări ale „istoricilor burghezi” N. Iorga, A.D. Xenopol ș.a. puteau de acum ajunge și în mina studenților Facultății de istorie și a altor categorii de iubitori ai istoriei.

Dar dezghețul, chiar limitat, n-a tînut prea mult. În 1970, marile institute de istorie au fost scoase de sub patronajul Academiei Române și trecute sub cel al noii Academii de Științe Sociale și Politice. Pentru ca, la începutul anului următor, 1971, știința și cultura să primească o grea lovitură prin inițierea brutală de către Ceaușescu a ceea ce s-a numit „minirevoluția culturală”, după model chinez. Lua sfîrșit astfel perioada „dezghețului” din anii 1964-1971, prea scurtă pentru a da rezultate cu adevărat concludente în domeniul științei istorice. Puține au mai rămas ulterior dintre institutele științifice și publicațiile cu profil istoric înființate atunci. Între acestea din urmă, *Magazin istoric*, apărut în aprilie 1967, la care începusem să colaborez din iunie 1969 (articolul *Cine a adus la Tîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?*), s-a menținut vreme de mai mulți ani ca un adevărat „magazin” de cultură istorică, rivalizînd prin prezentare grafică și conținut cu publicațiile franțuzești de profil. Generația istoricilor care și-au în-

ceput cariera științifică în anii dezghețului a rămas credincioasă în cea mai mare parte telurilor și ideilor care i-au luminat debutul, avînd alături generația mai vîrstnică și a trăgînd o seamă de tineri, din nefericire prea puțini pentru a asigura în viitor un adevărat schimb între generații. Căci „epoca de aur”, în ciuda accentului propagandistic pe care-l punea pe istorie, n-a fost favorabilă cercetării științifice fundamentale. Și totuși, adevărații medievști, la care mă refer, au publicat mult, mai mult decît în perioadele anterioare de după 1944. Și nu s-au refugiat doar în publicarea de izvoare de tot felul, ci au abordat domenii care trecuseră prin lungi perioade de tăcere: istoria politică, militară și cea diplomatică, apoi științele auxiliare ale istoriei, bibliografia istorică. Ei au cuprins în aria de investigare discipline noi sau de hotar: demografia, istoria cantitativă, geografia și climatologia istorică. La care se adaugă istoria a numeroase discipline (etnoistoria, istoria medicinei etc.) și desigur larga paletă de preocupări a istoriei culturale. Dar în ce condiții au făcut-o! Sub imperativul fluent al indicațiilor, directivelor, al liniei de moment, al cenzurii, la care se adăuga lupta cu condițiile materiale de publicare, din ce în ce mai grele. Vorba lui N. Iorga: „cu cită neliște zilnică, numai ai noștri au știut-o, cari au tăcut de cele mai multe ori asupra zbuciumului în care au trăit”.

Diletanți entuziaști

„Minirevoluția culturală” a adus în domeniul istoriei moda „aniversărilor”, în realitate pretexte pentru glorificarea „conducătorului”. În acest sens un moment remîșit dureros îndeosebi de istoricii medievști a avut loc în mai 1975, cînd cu prilejul comemorării a 375 ani de la unirea politică a țărilor române de către Mihai Viteazul (mai 1600), personalitatea marelui voievod și semnificația actului său au fost anexate de propaganda dictaturii la arsenalul ideologic al acesteia. S-a urmărit deturnarea unei noțiuni

istorice cu adîncă rezonanță în cugetul neamului — cea a unității românești — spre fundamentarea unei așa-zise unități în jurul „conducătorului”. Că din punct de vedere științific nu a fost o „unire” în sens teritorial, administrativ, instituțional, și încă mai puțin un „stat centralizat” nu avea nici o importanță. Confuzia istorică nu putea fi explicată în spiritul adevărului, ea convenea propagandei. Singurul lucru pe care l-am putut face a fost de a folosi atunci, ca și cu prilejurile care au urmat, noțiunea reală de „unire politică” a țărilor române sub Mihai Viteazul, care din fericire nu figura în „indexul” închiiziei cuvintelor românești. Căci a existat un astfel de „index” și în domeniul științei istorice. În 1975 pe lista lui a figurat cuvîntul „cucerire”. Deoarece în acel an, un anume autor din Uniunea Sovietică, Lazarev, a cărui lucrare n-a văzut-o mai nimeni la noi, „acuzase” pe Mihai Viteazul că ar fi fost un „cuceritor”, afirmație răuvoitoare fără prea mare importanță, noțiunea de „cucerire” din sfera istoriei militare, folosită fără excepție de către toți cei care s-au referit la acțiunile armate ale lui Mihai, de la N. Bălcescu și pînă în 1975, a devenit un cuvînt interzis, în general, în sfera acțiunilor militare românești în evul mediu. În acest sens a fost incriminat și volumul *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, apărut în aceeași lună la Editura Academiei, așadar redactat anterior, prin care, cu sprijinul editurii am lansat o frumoasă colecție închinată domnilor români în locul unei „broșuri aniversative” prevăzută în planul editorial.

Urmările momentului Mihai Viteazul din mai 1975 au fost multiple. Moldova a devenit un cuvînt „sensibil”, care nu mai putea fi folosit oricum. Dar criticile împotriva pseudoistoricilor sovietici sau a teoriilor aberante referitoare la „limba moldovenească” au durat doar pînă în august 1976 cînd ceașescu a vizitat R.S.S. Moldovenească, întîlnindu-se la Ialta cu Brejnev, declarînd dezinteresul față de românii de la stînga Prutului. De la unirea țărilor române s-a

trecut la noțiunea de „stat centralizat” (noțiune modernă, nepotrivită epocii lui Mihai Viteazul), care a plăcut atît de mult „acolo sus”, încît a fost extinsă în chip ridicol și la statul dac condus de Burebista, sărbătorit ca stat centralizat. Era limpede, din nefericire însă nu pentru toată lumea, că se încerca justificarea excesivei centralizări din „epoca de aur” prin exemple din trecut. Totul a devenit „unitar”. Chiar și „tricolorul” ca simbol al unității țărilor române în vremea lui Mihai Viteazul! Un aspect, în fond, al faimosului „protocronism” românesc. Cu toate că se știe, primele steaguri tricolore au apărut în vremea revoluțiilor burgheze europene, ca simbol al alianței unor stări sociale și nu se întîlneau în cadrul statelor feudale. Mai mult, pe baza izvoarelor istorice am arătat (studiul a fost publicat în *Revista de istorie*) că steagul lui Mihai era alb, fără posibilitatea unei alte interpretări, iar tricolorul românesc, după alte studii temeinic documentate, a apărut în prima jumătate a secolului XIX. Dacă astfel, oficial, „tricolorul” lui Mihai n-a fost în cele din urmă impus, diletanții entuziaști, lipsiți de cunoștințele de specialitate, au preluat ideea, lansînd ceea ce aș numi o „tricomanie”: șnururile unor peceti, părțile unor blazoane și alte felurite obiecte care conțineau cele trei culori au fost decretate simboluri ale unirii! Ele au fost descoperite pînă și pe steagul (dragonul) dacilor! De parcă dintre cele 7 culori primare, roșul, galbenul și albastrul nu ar fi fost în toate timpurile și locurile printre cele mai folosite.

De fapt, din 1975 exagerările neștiințifice, dar „pe linia” momentului, au devenit obișnuite. În acel an m-am mirat cum poate cineva să afirme, referitor la primul document păstrat din 27 mai 1600, în care apare titlul lui Mihai ca domn al celor trei țări române, că este scris cu sînge, cînd de fapt era vorba de o simplă poruncă domnească de cîteva rînduri dictată de marele logofăt prin care se întăreau mănăstirii Neamț stăpînirile de-a lungul riului Bistrița. Cîrînd acest stil a

devenit obișnuit. Iar de la conceptul deturnat în folosul dictaturii al „unității” românești în evul mediu, care nu îngăduia nici măcar pomenirea conflictelor dintre țările române în epoca feudală, deși pe atunci astfel de conflicte erau frecvente la toate neamurile europene, s-a trecut în 1982 la „istoria unitară”, cu același scop propagandistic. Se potrivea sau nu, orice subiect trebuia tratat în cadrul celor trei țări române, la fel hărțile trebuiau să reprezinte, era sau nu nevoie, întreg spațiul românesc. Tendința se conturase de la sfârșitul anilor '70, dar din 1982 a devenit dogmă. De altfel, ultima indicație din ajunul prăbușirii dictaturii sublinia din nou interzicerea polemicii (altă opresiune a spiritului științific), istoricii trebuind să fie uniți, ca de altfel toți cetățenii, în jurul secretarului general!

Decrete

pentru domnitori

Pentru abaterea atenției de la lipsurile interne de tot felul, pentru recștigarea unei popularități tot mai compromise, dictatura, prin unele sale, a făcut apel și la istoria medie. Vechile conflicte cu vecinii, din epoca feudală, au părăsit paginile istoriei științifice pentru a fundamenta naționalismul și exagerările de tot felul, la mare preț în lucrările unor diletanți sau propagandiști. Și asta, după ce în primăvara anului 1975, de care am mai pomenit, s-a încercat desființarea institutelor de istorie din țară. Cit despre uriașă muncă în vestitul de specialiști în cele câteva volume dedicate istoriei medii ale noului tratat de *Istoria României*, care trebuiau să vadă lumina tiparului cu ocazia Congresului Mondial de Științe Istoricе desfășurat la București în 1980, aceasta s-a risipit prin diverse publicații, în cazul cînd nu a rămas în manuscris, căci tipărirea lucrării a fost oprită fără explicații. Iar „desființarea” cenzurii generale (Direcția pre-

sei) la sfîrșitul anilor '70 a însemnat de fapt „înființarea” unei cenzuri specializate mult mai riguroasă.

În ultimii ani, subiectele oprite total sau parțial, interzicerea unor cuvinte sau imagini (crucile de pe biserici, atunci cînd acestea din urmă puteau fi totuși reproduse), a denumirilor din alte limbi ale unor localități românești (care trebuiau decupate și de pe gravurile istorice) a numelor unor istorici români plecați din țară etc. indicau și în acest domeniu apariția crizei finale. Ca de altfel și sporirea numărului de noțiuni impuse. Astfel, toate mișcările sociale de oarecare amploare din evul mediu au ajuns „revoluții”. În 1986, Mircea cel Bătrîn a devenit prin decret „cel Mare”. Desigur că a fost „Mare”, cum i s-a mai spus la începutul secolului, chiar unul dintre cei mai mari domni ai românilor, dar ingerința dictatorului în știință a displăcut atît de mult istoricilor, încît și autorul acestor rînduri a refuzat să o accepte, ca o problemă de principiu izbutind să păstreze vechiul nume al lui Mircea în vara lui 1986, atît în *Revista de istorie*, cit și în paginile publicației de față. La acestea s-au adăugat și impunerea forțată a unor numiri de felul „Țara Românească Muntenia”, „Țara Românească Moldova” și „Țara Românească Transilvania” și mai ales detestatele citate din „operă”, devenite aproape obligatorii în ultimul timp, a căror evitare în publicațiile din peste două decenii îmi aduce astăzi o adevărată satisfacție. Căci Istoria ca știință, cu multe dificultăți și marile ei satisfacții, a fost pentru mulți specialiști un adevărat refugiu în anii lungi în care au străbătut întunecatul tunel al „epocii de aur”, spre libertatea spirituală. Pentru că în final, acesta este pentru istorici bunul cel mai de preț dobîndit prin Revoluția din decembrie 1989. Și nu doar pentru aceștia. Căci pilduitoi, în după-amiaza de 21 decembrie, cînd Revoluția făcea primii pași în București și nimic nu era încă hotărît, am urmărit cum lumea adu-

nată în Piața Universității a izbucnit în aclamații nu atît cînd doi tineri au înscris pe zidul Facultății de geologie alungarea tiranilor, ci mai cu seamă atunci cînd au zăgrăvit alături, pe un geam, cuvîntul *Libertate*. ■

16 ianuarie 1990

Dr. Constantin REZACHEVICI

În Cetatea Eternă

Zilele și nopțile Revoluției române au atras în luptă nu numai pe compatrioții noștri. În acele zile, observatorul atent a constatat cum, printre canonade și rafale sau simple împuscături, numeroși străini urmăreau, cu respirația ținută, mersul operațiilor. Nu ne referim la profesioniștii din lumea filmului sau al redacțiilor de presă, ci la cei care participau direct, ca oarecare revoluționari, cu minile goale și cu inima plină de elan. Printre aceștia din urmă, l-am întâlnit în mai multe puncte de luptă pe preotul Francesco Mollinari, capelanul Bisericii italiene din București aflat în țara noastră în aceste zile și prezent în Piața Revoluției, la Universitate, la Intercontinental. La sfîrșit, el nu mai era cu minile goale: purta un drapel tricolor românesc, cu decupajul stemelor fostului regim și o bucată din perdeaua de la vitrina magazinului din colțul străzii Bătiște, plină de singele unui martir căzut în lupta pentru libertate. Tăcut, bătrînul preot a dispărut spre biserică lui.

În ziua de Crăciun, în biserică, l-am găsit trofeele care m-au surprins ca o avalanșă cosmică: drapelul românesc înfășura drapelul italian, iar perdeaua, acum într-o ramă de aur, donată de doamna Giovanna Amaduzzi, soția ambasadorului Italiei, Luigi Amaduzzi, forma un reliever sacru, la picioarele crucifixului din Altarul erolor.

L-am reîntîlnit în oraș pe părintele Mollinari de mai multe ori, fără să-l amintesc nimic de cîte văzusem, pînă cînd, deunăzi, mi-am luat curajul, să-l mărturisesc admirația față de el și de tot ce făcuse.

— Nu vor rămîne aici! mi-a șoptit bătrînul. Amîndouă, relieve sacre, vor sta la Roma, în Aula della Libertà, de lângă Fintina Trevi. Romanii sînt nu ulte eroismul românilor, iar românii sînt la fel mereu pîlăd romanilor.

De ce avea el dreptul să vorbească așa? Trecuseră peste 22 de ani de cînd slujea la București, îndurînd alături de noi, în perioadele petrecute în țară, neajunsurile și asupririle tiraniei. Poate avea dreptul chiar la ceva mai mult decît modestia cu care își adunase trofeele. La Roma, pleaturile de singe vor sta alături de Columna lui Traian, ca o împletire spirituală peste milenii. Un bine meritat relieveru pentru Erolii Revoluției române.

Ion DUMITRIU-SNAGOV

„SÎNTEȚI UN POPOR FRATE CU NOI”

Declarațiile domnilor miniștri

ALAIN DECAUX și BERNARD KOUCHNER

Ne-au vizitat țara, în zilele de 15 și 16 februarie 1990, domnii ALAIN DECAUX¹, ministru delegat, însărcinat cu francofonia în guvernul francez, și BERNARD KOUCHNER, secretar de stat pe lângă primul ministru al Franței pentru problemele umanitare. Despre bogatul program și rezultatele vizitelor cititorii Magazinului istoric au putut afla din emisiunile Radioteleviziunii și din presa cotidiană. Prezentăm în continuare răspunsurile pe care cei doi distinși oaspeți francezi le-au dat la întrebările puse de Cristian Popișteanu și Dorin Matei în după-amiaza zilei de 16 februarie 1990.

— Domnule ministru Alain Decaux, cum apreciați evenimentele ce au avut loc în România în zilele lui Decembrie 1989 și care au pus capăt regimului dictatorial?

— M-am întrebat dacă ceea ce se întâmplă în Europa de Est de câteva luni încoace are vreun precedent. În prima clipă mi-am răspuns: nu! Apoi m-am gândit la ceea ce s-a întâmplat în 1848. Atunci, revoluția a început din Franța, de unde s-a răspândit în întreaga Europă. Nu fac neapărat o comparație, vreau doar să arăt că ideea de libertate se poate răspândi cu foarte mare repeziciune. Noi, francezii, am urmărit foarte emoționați evenimentele din România. Am văzut libertatea renăscând din somnul în care era cufundată. Așteptam și așteptarea noastră nu a fost înșelată. Vedeam cum libertatea progresa în toată Europa de Est și Centrală. Și într-o zi, prin intermediul camerelor de luat vederi, îndreptate spre un mic studio de televiziune, am urmărit eforturile dumneavoastră de a vă cuceri libertatea. Am fost fascinați de transmisiile în direct ale evenimentelor din România. Sentimentele pe care mi le-a provocat urmărirea acelor emisiuni au fost altele decât în cazul celorlalte țări din estul Europei. Sînteți un popor frate cu noi. Locul acordat Româ-

niei în cadrul buletinelor de știri a fost egal cu cel acordat tuturor celorlalte țări est-europene. România este o țară pe care o regăsim cu sentimente pe care am fost împiedicați, în ultima vreme, să le dezvoltăm.

— Domnule ministru Bernard Kouchner, vizitați pentru a doua oară România, la interval de numai șase săptămîni. Vă reîntoarceți acasă cu impresii diferite față de prima dumneavoastră ședere aici?

— Mi-ați pus o întrebare foarte dificilă. Sint fericit că mă aflu în România, împreună cu domnii Alain Decaux și Emmanuel Le Roy Ladurie. Alăturarea noastră nu se datorește unei simple întîmplări. S-au reunit astfel francofonia, asistența medicală și cărțile trimise de Fundația Hachette pentru bibliotecile din România. Franța este cunoscută în lume și prin produsele industriale pe care le exportă, dar și prin acțiunile sale umanitare și prin cultura sa. M-ați întrebat ce schimbări am constatat în România în acest interval de șase săptămîni. Prima oară cînd am venit, aici se petreceau lucruri grave, pericolul pindea de peste tot. Dar treburile să vă spun că încă de atunci nu am fost de acord cu acei ziaristi care vorbeau de „tragedia românească”. Nu era o tragedie, era o mare bucurie, sigur, se murea pe străzi, ne pare rău pentru victimele căzute, dar era o mare bucurie. Ce ne-a frapat a fost faptul că românii

pe care i-am întîlnit ne-au declarat că a fost o mișcare spontană. Eu îi cred și acum; să lăsăm pe istorici să hotărască cum a fost, pentru că între timp s-au scris multe. Consiliul Salvării Naționale s-a lărgit, devenind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională. Am văzut cozi mari la ziare, nu doar la alimente, ca pînă acum. Se vede că lucrurile s-au schimbat după privirile oamenilor, după felul lor de a merge. Pășiți cu pași rezezi și veți evita astfel problemele celorlalte state din jur. Trecerea acestei țări — totalitară și socialistă — la economia de piață se va face însă foarte greu. Lionel Stoleru a publicat deja o suită de articole pe această temă [apărute și în țara noastră, în ziarul *România liberă*] privind greutățile pe care le vor întîmpina țările din estul Europei în încercările lor. În Polonia, de exemplu, se fac pregătiri de 10 ani. Un plan de austeritate presupune pregătirea oamenilor din timp. Să nu uităm că și cu ajutorul cuvintului se pot schimba multe.

— Peste aproximativ o oră va avea loc un eveniment cu o deosebită importanță în evoluția relațiilor româno-franceze: inaugurarea unei legături directe între televiziunile dintre cele două țări. Ce semnificație accorțați, domnule ministru Alain Decaux, acestui eveniment?

A. D. — Încă de la 1 ianuarie 1990, s-a pus problema preluării unor emisiuni în limba

¹ În 1979, *Magazin istoric*, a prezentat alegerea istoricului francez între „nemuritori”, cum sînt numiți cei 40 de membri ai Academiei Franceze.

franceză de către Televiziunea română. Ambasadorul Franței la București, domnul Jean Marie le Bretton, m-a sesizat asupra acestui aspect.

Am convocat imediat, la 2 ianuarie, comisia specială de resort pentru a analiza răspunsul ce urma să îl dăm solicitării. Existau mai multe posibilități: puteam propune emisiunile postului TV Cinq cu condiția să existe antene parabolice suficiente pentru a-i putea recepționa emisiunile. Sigur, ele se pot confecționa și în mod artizanal (ca în Algeria, de exemplu). Dar se dorea, în cazul dumneavoastră, un acces mai direct, care să nu depindă de antenă. Omul să poată veni acasă, să apese pe buton și să poată urmări emisiunile, fără să își mai facă alte probleme. Soluția cea mai bună ni s-a părut a fi utilizarea Canalului France-Internationale. Acesta emite un program de câteva ore pe zi, prin satelit, format dintr-o selecție operată în programele tuturor canalelor de televiziune din Franța.

Singura problemă o constituia materialul de recepționare. L-am găsit, l-am expediat spre România, a ajuns și azi după-amiază îl vom inaugura. Diseară [16 febr. 1990] veți putea urmări deja un film cu Jean-Paul Belmondo. Programul mai poate cuprinde emisiuni de actualități, de varietăți. Din punct de vedere tehnic mai există încă o serie de probleme — legate de adaptarea între diferite sisteme de televiziune —, dar credem că ele vor putea fi soluționate.

— Domnule ministru, cum apreciați perspectivele unei mai bune cooperări între istoricii români și cei francezi, în condițiile libere circulației a ideilor și a oamenilor în Europa?

A.D. — În ambele țări există societăți savante, Academii, care au fost împiedicate să colaboreze în ultimii ani. Acum, este din nou posibil ca ele să stabilească relații normale. Istoricii din ambele țări trebuie să se întâlnească în cadrul unor seminarii și colocvii de specialitate, unde să schimbe idei, lucrări, comunicări. Acesta este viitorul.

— Anul 1989 a fost anul Bicentenarului. Peste tot în lume s-au organizat manifestări pentru comemorarea Revoluției franceze. Și în România, în ciuda opoziției categorice a regimului dictatorial, Bicentenarul a fost marcat printr-o sesiune aproape clandestină a Academiei Române, prin excelentul volum editat la Iași de istoricul Al. Zub sau prin articolele apărute în câteva publicații de istorie. Magazin istoric adresează și cu acest prilej calde mulțumiri Ambasadei Republicii Franceze în România pentru sprijinul pe care i-l-a acordat în eforturile sale de a publica o serie de articole în numerele 3-7/1989. Domnule ministru, cum se prezintă pentru dumneavoastră, francezii, bilanțul Bicentenarului Revoluției?

A.D. — Este foarte greu să fac, acum, acest bilanț. Bicentenarul a fost sărbătorit cu fast. În Franța, s-au ocupat de organizarea manifestărilor comemorative Ministerul culturii, condus de domnul Jack Lang, și o misiune specială. De-a lungul întregului an au fost celebrate momente importante ale Revoluției. Astfel, la Versailles a fost reconstituită procesiunea deputaților în costume de epocă. A fost un spectacol foarte frumos, care a atras multă lume, mai ales tineri. Pe mine personal, cel mai puternic m-a emoționat manifestarea organizată la 20 iunie, în sala Jocului, cu minge. Acolo, în urmă cu 200 ani, deputații juraseră să nu se despartă până nu dau țării o Constituție. Președintele François Mitterand a ținut un discurs, în care a continuat ideile lui Victor Hugo. Pe lângă ceremoniile cu caracter strict istoric, au existat și alte manifestări, între care aș aminti marea paradă militară de la 14 iulie, la care au participat un milion de spectatori. În semn că francezii nu au uitat anul 1789, la Paris s-a ridicat un monument, un Arc, o admirabilă realizare arhitecturală.

„Muzeul” ascuns...
(Urmare din p. 17)

Lucrările de artă europeană nu erau expuse, ci se aflau strînse într-un depozit de deasupra clădirii u.t.c. Aici erau câteva picturi de o mare valoare, precum un prezumtiv portret de Terborch, două vederi de oraș german ce aveau o factură amintind de ambianța lui Dürer, o marină de Aivazovski și niște *Figuri în peisaj* de Jan Bruegel a cărei autentificare data din 1935 și era datorată unei case de licitație vieneză. Predominante erau compozițiile unor academiciști de mîna a șaptea de la finele secolului XIX care tratau subiecte anecdotice, dulcele, pe înțelesul privitorului fără cultură. Uimitoare erau însă piețele de sculptură mică datorată unor excelenți artiști francezi precum Auguste Moreau, Charles Perron, P. Granet, A. Jacquemart, Luca Madrassi, Felix Charpentier, Carrier Belleuse. Grafica nu se bucura de stimă, deoarece, prin efectele ei sărace de alb și negru, nu putea impresiona retina celor doi, obișnuși cu nuanțe tari și de lucruri auri. De altfel, acest metal era poate singurul material apreciat de ei: majoritatea ramelor de fotografii și diplome personale erau din argint și, uneori, chiar din aur masiv. Fascinația pe care o simțeau în fața acestei tonalități orbitoare le demonstra și ea din plin natura primitivă. Prezența unui porumbel al păcii litografiat de Pablo Picasso în stilul său atît de caracterizat de conciziune este, de aceea, un unicat nu numai prin valoarea sa, cît prin faptul că a fost tolerat în preajma „marilor gînditori”, pentru care pacea și prietenia erau vorbe goale, folosite doar în scop personal, dorindu-și-le doar pentru binele și liniștea lor, în vreme ce poporul lipit de piegi pregăteau, în taină, uciderea prin metode rafinate, fie prin inaniție, frig, întineric și frică, fie prin bitele și gloanțele ultramoderne ale simbrașilor și fanatizaților clicii ceașiste. ■

Adrian-Silvan IONESCU

Despre uzurparea tiranică

Văzută din perspectiva reflecției de caracter istoric, adică a unei judecăți de postdicție, ulterioară săvârșirii faptelor și „postumă” în raport cu fenomenul tiranic însuși, tirania apare înainte de toate ca *uzurpare*. Această definiție generică, prin care tirania este condamnată ca fenomen al haosului în raport cu ordinea politică legitimă, se întemeiază pe numeroase tradiții particulare despre felul anume în care unul sau altul dintre tirani și-a dobândit și și-a exercitat puterea; fiecare dintre aceste istorii stă sub semnul nelegitimității: față de ordinea precedind tirania, ca și față de ordinea construită pe ruinele acesteia.

În mai toate cetățile Greciei, înainte de instaurarea tiraniei, ordinea „firească” a raporturilor de putere era echivalentă cu monopolizarea acestora de către o aristocrație ereditară, funciuară și războinică: *eupatrizii* la Atena, *hippeis* (cavaleri) în Eubeeea, *hoi aristoi*, „cei mai de frunte” cum se numeau ei mai pretutindeni. Distantațarea tiranilor față de aceste grupuri nobiliare se exprimă, în tradiție, prin anecdote care accentuează non-apartenența tiranului la acest grup tradițional. Cypselos, primul tiran al Corintului, este fiul unei descendente a nobililor locali, căsătorită însă, contrar uzanței proprii nobililor *Bachhiadaei* care stăpîneau cetatea, în afara clanului; despre Pittakos, tiran al Mitylenei din Lesbos, poetul Alcaios, contemporan și dușman al acestuia, ne spune că era străin după mamă de cetate, de neam prost și umil. Pisistratze, tiranul Atenei, se trăgea dintr-o familie obscură, nu din cele care, în chip tradițional, guvernau efectiv cetatea; înaintea lui, dinastia de tirani ai Siaponei, Orthogorizii, ar fi fost întemeiată de un „bucătar”, *mageiros*. Această din urmă închejurare ne-ar putea da și cheia descifrării unor asemenea anecdote: *mageiros* nu înseamnă doar „bucătar”, ci, înainte de toate de-

semnează pe cel care împarte
carnea animalului sacrificat
ritual (se știe că în Grecia sa-
crificiul de animale domestice
este ritualul esențial al cultu-
lui), așa încît obșiră umilă a
tiranului care s-a instăpinit
asupra unei cetăți dominate
de nobili pare a rezulta din
interpretarea abuzivă a unei
calificări religioase, nu dintr-o
situație de fapt.

Fiindcă, privită dintr-un alt unghi, tradiția despre tiranii evidențiază faptul că aceștia reprezintă cazuri de exacerbare a înșelii valorilor definind aristocrația pe care regimul tiranic o dislocă: Cypselos este un Bacchiad, chiar dacă parțial legitim și aflăm că a fost pârtaș la putere înainte de a uzurpa doar pentru sine; Pitakos este cu adevărat fiul unei prințese trace, dar căsătoriile dinastice sînt tipice pentru aristocrație, nu pentru oamenii de rînd. Cea mai clară ilustrare a faptului că tiranii reprezintă cazuri excesive de comportament aristocratic este rolul aparte pe care-l joacă victoriile olimpice în cariera viitorilor tirani, efectivi (ca Hieron) sau aspiranți la tiranie (ca atenianul Cylon). Or, victoria în întrecerile sportive este semnul prin excelență al unui destin aristocratic exemplar; aducătoare de atîta prestigiu și faimă încît, spune tradiția, învingătorilor li se deschidea o poartă anume pentru a intra în cetate — o „poartă” altfel decît cea obișnuită, fiindcă se făcea doar pentru ei, dărimîndu-se în zidul cetății o intrare triumfală (se socotea, tocmai, că acest obicei stă la originea *arcului de triumf*).

Simbolistica spărturii prin zid care devine cale triumfală răspunde exact tradiției despre uzurparea tiranică: ideea de ordine a cetății, exprimată și prin tradiția legitimității nobile, moștenite de la o generație la alta, și prin organizarea imaginară a spațiului cetății ca spațiu ordonat, delimitat de un zid de incintă în care *poarta* reprezintă locul

prestabilit și controlat (de zeul Hermes ca și de ostașii cetății) în care, într-un univers normal, comunică interiorul cu exteriorul și cetatea cu ceea ce e în afara ei, cu *non-cetatea*, sînt brutal răvășite de prezența insolită și încărcată de forță disruptivă a tiranului. El intră în propria cetate pe acolo pe unde doar dușmanii ar putea intra — prin zidul de apărare dărîmat în calea lui; dar această disocare a zidului se face de chiar concetățenii lui, în cinstea biruitorului, care își manifestă astfel deodată și legitimitatea, și calitatea de uzurpator. Sofocle spunea, despre tiranul esențial care rămîne Oedip că e *hypsipolis apolis*: „de-asupra cetății și (tocmai de aceea) în afara cetății”; sau, la fel de bine, „fără cetate tocmai fiindcă e deasupra cetății” — generatoare de haos tocmai fiindcă pornește din adîncul ordinii instituite, tirania e o formă dedublată a puterii. Dacă o privim ca instituție, lipsa ei de legitimitate ne izbește imediat; dacă o privim ca uzurpare, percepem deîndată faptul că s-a născut din însăși ordinea pe care o neagă. Fiindcă a devenit manifestarea prin excelență a haosului politic, tirania nu poate avea decît o esență haotică; ea apare ca non-structură și destructurarea deopotrivă cîmpul acțiunii politice concrete și pe cel al reflexiei politice. Abuzul tiranic, constrîngerea și reprimarea nu drept corelat excesiva generozitate lipsită de criterii coerente: tiranii apar nu doar ca monștri, ci și ca încarnare a unei tradiții legendare care pune în joc dărnicia fără margini, bogăția fără margini, construcțiile fără măsură. „Vîrsta lui Cronos” era în tradiția antică o vîrstă a comensalității cu zeii — dar riscul de a-ți minca proprii copii la masa lui Cronos nu lipsește din acest imaginar paradisiac. ■

Zoe PETRE

In ultimele patru decenii, puține științe au fost mai siluite, mai chinute, puse în patul lui Procust ca istoria. Rescrisă după sistemul orwellian în funcție de comandamentele de moment, ea a ajuns un joc de lumini și umbre manevrate misterios, în așa fel încît, după personajul zilei, ba greva din 1933, ba demonstrația de la București de la 1 mai 1939 era evenimentul cel mai reprezentativ al perioadei interbelice.

Dacă cercetarea propriu-zisă s-a putut realiza în multe compartimente, uneori cu penibile eforturi pe care le vom evoca altă dată, funcția educativă a istoriei naționale a fost deformată pînă la caricatură. În locul unei oglinzi în ale cărei ape să se regăsească faptele strămoșilor, să le urmărească cu interes și încintare, să-i incite la lecturi noi, la vizitarea unor monumente și la discuții pasionate, elevilor li s-a aplicat o riguroasă spălare a creierului care în cele din urmă trebuia să aibă ca efect acel automatism al oilor lui Orwell: „Patru picioare-s bune, două picioare-s rele”. Istoria ajunsese un fundal pe care se proiecta uriașă, tentaculară, copleșitoare o singură figură. Restul trebuia înfățișat estompat, epitetul drămuite cu grijă, explicat cu mare atenție că deși cutare voievod luptase pentru independența țării, mizeria, oprimarea și sărăcia îi caracterizaseră domnia. Și pentru ca elevii să nu uite nici o clipă de singurul om care a gîndit și a făptuit ceva în fara asta, la fiecare lecție era atașat micul catehism de validare privind „concepția”, „definițiile”, „aprecierile” n.c.-ului. Chiar dacă acestea erau de tipul: „Ce mic e omul în fața muntelui”.

Înșiși autorii de manuale adoptaseră vocabularul limitat sub trei sute de cuvinte, stereotip, unde se învîlmăseau fraze despre „atentat reacionar de clasă”, „imitații franțuziste”, „respingerea modelelor orientale de cultură”. Cul-

mea metodologică fusese atinsă cu arborele genealogic comunist care începea cu socialismul utopic (1835), trecea prin neamuri colaterale — Internaționala I-a, a II-a, a III-a — și culmina cu partidul comunist român. (Manualul de clasa a IX-a, p. 107).

Cum s-au putut apăra elevii de această agresiune? Prin lecturi particulare, dacă beneficiau de un mediu propice, prin indiferență disprețuitoare sau, pentru că trebuiau să treacă într-un fel clasa, prin debitatea unor fraze goale de tipul: „meșteșugurile s-au dezvoltat”, „țărani erau exploatați”, „clasele guvernante au înfeudat țara capitalului străin”.

Dezoriențați foarte adesea, dialogînd nesigur cu profesorii lor, elevii sînt totuși aceia care pînă mai ieri făceau să circule butada: „În anul 2089 cineva întreabă: Cine a fost nicolae ceașescu? Răspuns: Un tip care a trăit în vremea lui Ilie Năstase”.

Inițiativa profesorilor a fost și ea jugulată. Zia metodică, în loc să prilejuiască dezbateri vii asupra modalităților optime de predare a istoriei, s-a cantonat în audierea de conferințe pe calapodul „Concepția tovarășului despre: Decebal, Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu ș.a.”. Preocuparea profesorilor de istorie se îndrepta nu către conceperea unei lecții atrăgătoare, destinate, a unui dialog inteligent cu clasa, ci către aranjarea în holul școlii a portretelor, lozincilor, volumelor de opere. Se știe, de pildă, că la un moment dat li s-a livrat mai tuturor instituțiilor un mare număr de portrete în semi profil. Cuiva i-a venit ideea că personajul ar putea fi scotit într-o ureche; apoi pe cravată a apărut un desen ce putea fi scotit un plachet stilizat, amintitor de o meserie incompatibilă cu depozitarul tuturor epitetelor ornante din limba română. Erau spine

iritative care-i făceau pe profesorii de istorie să aștepte înspăimîntați ordinul, ce intriza să vină, de scoatere sau menținere a portretelor împicinate.

Deci, cu ce să începem

Acum, cînd fiecare dintre noi, în timpul orelor de nesomn, căutăm să deslușim cît și cum am fost părtași la schilodirea spirituală a minților fragede, necoapte, ce noțiuni le-am însculcat, cît le-am înșelat așteptările, trebuie să privim cîteva adevăruri în față:

Istoria României — mai ales cea modernă și contemporană — a fost o suită de sloganuri greu rostite de profesori, anevoie înghițite de elevi.

Legarea tuturor faptelor istorice de judecata de valoare formulată de o singură persoană a avut ca urmare înstrăinarea tinerilor de istorie.

Restringerea pernicioasă a noțiunilor la cîteva litanii despre „lupta partidului” a fabricat ignoranți.

Și aici consider că este punctul nevralgic al relației predarea istoriei-profesor-elev. Comportamentul sălbatic față de monumente prin scrijelirea a tot felul de cuvinte pe ele, observațiile neghioabe sau chiar irreverențioase în timpul vizitării unor muzee, preferința marcată pentru filme ca „Misterele Bucureștilor” și entuziasmul pentru Mărgelatu, acel „superman” de pe Dimbovița, trebuiesc privite drept consecințe ale carențelor învățămîntului liceal de istorie.

Fără să dramatizăm și mai ales fără să absolutizăm situația, căci atît printre elevi cît și printre profesorii de istorie există numeroase excepții notabile, realitatea trebuie privită cu luciditate. Tarele vechii societăți nu dispar doar criticîndu-le, iar noua condiție umană pe care vrem s-o statornicim are nevoie de indivizi liberi. Ei se formează pe baza unui

(Continuare în p. 45)

CONTRIBUȚII

UN AMBASADOR ENGLEZ

ÎN MISIUNE LA CURTEA

LUI MIHAI VITEAZUL

Tinăra cercetătoare engleză Laura Coulter a absolvit cursurile lui School of Slavonic and East European Studies din cadrul universității londoneze [catedra de limbă, literatură și istorie română], lucrând în prezent la definitivarea unei interesante teze de doctorat cu subiect de istorie medie românească: Relațiile anglo-române în perioada 1583-1620 în contextul activității Ambasadei engleze din Constantinopol de sprijinire a domnitorilor și pretendenților din țările române (cu precădere din Moldova). Datele cuprinse în titlu indică o perioadă cuprinsă între momentul înființării Ambasadei engleze la Constantinopol și al începutului penetrației economice a Companiei Levantului în bazinul răsăritean al Mediteranei (1583) și accentuarea dominației otomane asupra celor trei țări române (1620), în urma înfringerii campaniei antiotomane a lui Gaspar Grațiani, ecou al războiului de eliberare purtat de țările române sub glorioasa conducere a lui Mihai Viteazul.

La School of Slavonic and East European Studies, Laura Coulter a audiat și cursurile cercetătorului dr. I. Caproșu de la Institutul de istorie și arheologie „A.D. Xenopol” din Iași, invitat la Londra ca „visiting professor”. La sugestia sa, de altfel, și-a ales și subiectul tezei de doctorat, subiect aprobat de titularul catedrei, prof. Dennis Deletant¹, care o și îndrumă în calitate de conducător științific.

Bursieră a Consiliului Britanic (The British Council), doctoranda a urmat cursuri de vară în România (1986 și 1988), pentru perfecționare în limba și istoria românilor, iar între 17 și 31 mai 1989, a efectuat un stagiu de documentare la București, lucrând în cadrul Institutului de istorie „N. Iorga”. Din capitolul deja redactat și intitulat O examinare a statutului și activității ambasadelor englezi la Poarta otomană la sfârșitul sec. XVI și începutul celui de al XVII-lea, am selectat fragmentul de mai jos, prezentând un episod necunoscut din istoria mai veche a relațiilor anglo-române: vizita făcută la curtea lui Mihai Viteazul de către Henry Lello, ambasadurului reginei Elisabeta I la Constantinopol între 15 decembrie 1597 și 24 mai 1607, vizită efectuată la cererea sultanului Mehmed III (1595-1603), în vederea continuării medierii unei păci între otomani și adversarii lor coaliizați în Liga Sfântă, proces care fusese inițiat de predecesorul lui Lello, Edward Barton.

Un document descoperit recent de tinăra cercetătoare engleză pune în lumină rolul de primă importanță pe care îl juca Mihai Viteazul — atît pe plan militar cît și politic — pe eșcherul atît de complex al centrului și sud-estului Europei. El întregeste imaginea activității diplomatice a domnitorului român, subliniindu-i dimensiunile continentale. Atunci, la sfârșitul veacului XVI și începutul celui următor, cînd se profilau tot mai limpede tendințele expansioniste ale Habsburgilor, ca și afirmarea tot mai clară a politicii engleze de sprijinire interesată a Imperiului otoman, apăsarea concertată a celor trei țări române era, cum se va vedea, un factor politic și militar de care marile puteri europene nu puteau face abstracție.

Precizăm că titlul fragmentului reproducut aparține redacției Magazin istoric.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 9/1982; 5/1989; 6/1973.

În 1593 a izbucnit războiul dintre Poarta otomană și Imperiul habsburgic, coaliizat — sub oblăduirea papei Clement VIII (1592-1605) — în așa-numita Ligă Sfântă cu Spania lui Filip II și unele ducate din nordul Italiei — Toscana, Mantova și Ferrara, ulterior și ca cele trei țări române conduse de Mihai Viteazul, Aron Vodă și Sigismund Báthory. Conflictul dezlănțuit în Europa centrală și de sud-est punea în pericol interesele Angliei în Mediterana de răsărit datorită, mai ales, rivalității ei cu Spania, rivalitate ce se manifestase deschis prin ostilitățile începute în 1588 și care duseră la zdrobirea „Invincibilei Armada”. Pe acest fond, Poarta s-a folosit de activitatea dinamicului ambasador englez la Constantinopol Edward Barton (august 1588-15 decembrie 1597) spre a încerca destrămarea Ligii Sfinte și, mai ales, readucerea țărilor române în sfera de influență otomană. Orientarea Porții către Barton s-a datorat și faptului că acesta a întreținut relații bune cu Aron Vodă și cu Mihai Viteazul, pe care îi și sprijinise să obțină domnia; cu ei a întreținut o vie corespondență și schimburi de mesaje prin emisari. Același gen de relații a cultivat ambasadorul englez și cu Sigismund Báthory, el fiind, așadar, un bun cunosător al problemelor românești ale vremii sale. Un prim succes a fost înregistrat prin obținerea neutralității binevoitoare a Poloniei, țară în care partida cancelarului Zamoyski, ostilă Habsburgilor și planurilor de expansiune ale acestora, s-a opus categoric intrării în Liga Sfântă.

Primii ani de război s-au scurs în campanii de uzură, cu succese trecătoare cînd pentru o tabără, cînd pentru alta, nici una nerezînd însă să-și impună supremația. În 1595, cu ajutorul Poloniei, Poarta a reușit să scoată Moldova din coaliția creștină și s-o neutralizeze prin instalarea pe tron a Movileștilor³, dar în același timp a suferit o zdrobitoare înfrîngere în Țara Românească, unde Mihai Viteazul, sprijinit și de aliații săi, a aruncat peste Dunăre oștile înfrînte ale

marelui vizir Sinan Paşa. Revanşa parţială obţinută de otomani pe frontul din Ungaria, prin nimicirea trupelor imperiale şi ale lui Sigismund Báthory, în bătălia de la Keresztész (26 octombrie 1596), nefiind exploatăată cum se cuvine, a rămas fără urmări.

Iată de ce, paralel cu operaţiile militare — haotice şi prost coordonate de ambele părţi angrenate în conflict, Poarta, respectiv, Liga Sfântă —, au continuat activ, mai ales din partea otomanilor, tratativele diplomatice pentru încheierea păcii, sau măcar pentru scoaterea din luptă a lui Mihai Viteazul şi a lui Báthory.

Mihai înţelegea să se achite cu toată lealitatea de obligaţiile ce-i reveneau prin alăturarea sa la Liga Sfântă, dar era conştient de faptul că flancul răsărit al coaliţiei creştine fusese slăbit prin desprinderea Moldovei; mai mult, din această parte ameninţa primejdia incursiunilor tătare. Totodată, Mihai nu se putea încrede nici în Sigismund Báthory (acesta trata el însuşi în secret cu otomanii) şi nici în promisiunile prea puţin onorate ale imperialilor. Spre a câştiga timp şi a-şi consolida poziţiile avantajoase dobândite pe cimpul de luptă, domnitorul român a întezărit posibilitatea unei înţelegeri momentane cu Poarta şi în acest sens, în 1596, a iniţiat negocieri prin intermediul beilerbegului Rumeliei, Hasan paşa. După îndelungi tratative, în decembrie 1596, s-a ajuns la emiterea unui firman prin care sultanul consimţea să reintărească în domnie pe Mihai, dar cu condiţia ca acesta să recunoască suzeranitatea Porţii şi să plătească tributul.

Ambasadorul englez Barton a urmărit cu atenţie demersurile lui Mihai Viteazul de a câştiga un răgaz din partea otomanilor până la clarificarea relaţiilor sale cu Báthory şi imperialii şi a intervenit ca mediator în aceste negocieri. În viziunea diplomatului englez, elementul cel mai important era izolarea Spaniei de restul aliaţilor săi continentali. Urmărind acest obiectiv final, Barton intenţiona, pen-

tru o primă fază, să-i scoată pe Mihai şi pe Báthory din coaliţia creştină şi, astfel, slăbind Liga Sfântă, să-i constrângă pe Habsburgi să intre în negocieri cu Poarta.

În cursul anului 1597, Mihai a continuat tratativele cu otomanii prin intermediul lui Metelios Pigas — patriarhul Alexandriei (1590-1601) şi locţiitor al patriarhului de Constantinopol (1597-1598) — şi al lui Edward Barton, condiţionând însă încheierea păcii de respectarea de către Poartă a vechilor drepturi ale ţării [respectiv cele stabilite prin vechile capitulaţii — *n.r.*]. Din februarie şi până în decembrie 1597 s-a purtat o intensă corespondenţă între Mihai şi mijlocitorii săi pe lângă Poartă, dar tratativele n-au ajuns la o clarificare concludentă a poziţiilor, domnitorul român menţinându-se ferm în atitudinea sa independentă. În aceste împrejurări, s-a produs şi moartea neaşteptată a lui Barton, la numai 35 ani; căzut victimă unei boli de plămîni. Mihai şi-a exprimat regretul pentru decesul prematur al celui pe care — cum îi scria la 11 februarie 1598 patriarhului Metelios — „il avusese ca un frate“.

Situaţia politico-militară complicată în care se aflau otomanii la începutul anului 1598 i-a determinat să continue demersurile în vederea încheierii păcii. Sultanul Mehmed III era însă prea mîndru pentru a face el însuşi pasul şi atunci a apelat la noul ambasador englez. Aşa s-a ajuns la neobişnuita misiune pe care i-a încredinţat-o lui Henry Lello care, *fapt fără precedent, s-a deplasat personal la curtea voievodului român*¹, spre a reactiva negocierile.

¹ Precizăm că toţi ambasadorii englezi la Constantinopol care au trecut prin ţările române pînă în sec. XIX, în drum spre sau venind din capitala otomană, la începutul sau la încheierea misiunii lor, n-au avut nici unul vreo misiune anume, fiind doar în „călătorie de tranzit“ (William Harborne, în Moldova — 1588; Lordul William Paget, în Tara Românească şi Transilvania — 1702; Sir James Porter, în Moldova — 1762; Sir Robert Ainslie şi Robert Liston, în Tara Românească şi Transilvania — 1794 şi, în sfîrşit, lordul William Drummond, în Tara Românească şi Transilvania — în 1803 — *n.r.*).

O corespondenţă din Esztergom (Strigoni), din 1 februarie 1598, a familiei Fugger ne înştiinţează că „sultanul nu va scrie el cel dintîi scrisoarea şi se spune că a cerut, prin urmare, trimisului englez [Lello] să înceapă negocierile, să scrie voievodului Mihai şi să-l sfătuiască a trimite tributul. Se spune că aceasta ar fi începutul unei păci [pe cale] de a fi încheiată între Maiestatea Sa [Rudolf II] şi sultan. Iată de ce reprezentantul englez a fost trimis la domnul Ţării Româneşti, spre a-i da toate lămuririle [subl. n.s.] şi a-l ruga să împărtăşească împăratului printr-unul din solii săi ceea ce a aflat [de la dînsul]“.

Acest document, de o excepţională importanţă şi nepus în circulaţie pînă astăzi, relevă poziţia-cheie pe care o deţinea Mihai Viteazul în acel moment în cadrul marii diplomaţii europene. Solicitat încă dinainte să accepte o înţelegere cu Poarta prin ieşirea din Liga Sfântă, acum la începutul anului 1598, Mihai era invitat să facă oficiul de intermediar al păcii *dintre otomani şi imperiali*, prin mijlocirea ambasadorului englez.

Tratativele au rămas însă fără rezultat. Abdicarea neaşteptată a nestatornicului principe Sigismund Báthory la tronul Transilvaniei (30 martie 1598) şi preluarea acestei provincii româneşti sub control mai strict de către imperiali prin comisarii trimişi de Rudolf II au creat un ascendent Habsburgilor, cărora le-au sporit reţinerile faţă de o pace cu Poarta. În acest context, — după cum înştiinţa, la 6 mai 1598, ambasadorul Lello pe Sir Robert Cecil, secretarul reginei Elisabeta I pentru afacerile străine — Mihai a căutat să-şi asigure liniştea din partea Porţii, trimiţînd la Istanbul 10 pungi cu 100 000 galbeni, ceea ce reprezenta jumătate din tributul datorat. Pacea n-a fost însă posibilă, domnitorul român respingînd cu îndrăjire şi demnitate pretenţia sultanului şi a dregătorilor săi de a accepta o supunere necondiţionată. ■

Laura COULTER,
Londra

TEROARE ÎN PALATUL PRIMĂVERII (II)

În episodul anterior, Vasile Adam, bucătar în Palatul Primăverii sau, mai exact spus, la fosta pereche dictatorială, a relatat cum își începuse serviciul aici. Iată acum, descrisă amănunțit, o zi în bucătăria din Palatul Primăverii.

În fiecare zi, la ora 6.30 trebuia să mă prezint pentru a primi containerele cu alimente pentru ziua respectivă. Precizez că de la ferme și unitățile specializate, toate produsele — legume, lactate, carne — erau trimise în containere sigilate, însoțite fiecare de oameni de încredere, din securitate, de la fermele respective. Preluam containerele, care erau urcate într-o mașină specială, însoțită de alți oameni ai securității, cu care ne deplasam la palat. Aici, înainte de a-mi intra în atribuțiile firești ale meseriei mi se făcea un consult medical amănunțit, inclusiv un exudat faringian, a cărui analiză se făcea pe loc, în laboratorul din anexele palatului.

Abia după aceea mă schimbam în costumația albă de

În imagine: veselă de cea mai fină calitate se găsea în fiecare reședință dictatorială; de data aceasta, chiar la cabinetul nr. 1, unde cei doi dictatori luau uneori prînzul.

bucătar și intram în bucătărie, unde, în prezența unei sore dieteticiene și a unui reprezentant al Sanepidului — totodată, ofițer de securitate —, desigilam containerele și îmi începeam munca.

Meniurile erau, de obicei, fixate de seara: împreună cu sora dieteticiană alcătuiau patru-cinci variante, în funcție de recomandările medicului și de preferințele culinare; dacă aprobarea o dădea numai unul dintre cei doi, erau oarecare șanse ca meniul să fie acceptat; cînd erau împreună, nu cădeau mai niciodată de acord. Stabilirea lui rămînea pentru a doua zi. De asemenea, trebuia alcătuit un meniu separat pentru copii și un meniu dietetic fără sare, pentru părinții celor doi tirani, care locuiau și ei în Palatul Primăverii.

Cei doi dictatori erau foarte grijulii cu persoana lor. Astfel, pentru a evita creșterea colesterolului nu mincau ni-

ciodată carne de porc, pui sau vițel, ci numai de găină, vită, oaie. Aceasta din urmă se digera destul de greu, dar nu era o problemă: familia dictatorială dispunea de cele mai bune medicamente pentru stimularea digestiei. În componența felurilor intrau, aproape zilnic, diferite soiuri de pește — morun, nisetrul, șalău, păstrăv — toate însă nu de crescătorie, ci de râu, respectiv din Dunăre, dacă erau sturioni. Așijderea, carnea trebuia să provină de la animale hrănite exclusiv cu nutreț din care era exclusă orice substanță chimică artificială. Întîia „chimistă” se ferea ca de foc de orice îngrășămint chimic, de care în schimb, aveau parte din belșug locuitorii întregii țări.

Nu lipseau, în nici o zi, dintre produse, antricoatele de vită cu „floare” — adică mica inimă de grăsime din mijlocul antricotului. Micii erau mici numai cu numele, cîntărind de la 100 grame în sus.

Riguros controlate erau și produsele lactate, care proveneau de la ferma specială a ceaușeștilor, de la vite hrănite exclusiv pe pașiști unde nu se arunca nici un fir de îngrășământ. Etichete speciale trebuiau să precizeze exact, chiar și de la care vacă — Florica sau Reta — proveneau laptele, untul sau smântina aduse la masa prezidențială.

Un articol nelipsit de la mese erau băuturile. De cea mai fină calitate, de cel mai ridicat preț. Și în această privință gusturile difereau: dictatorul bea de obicei șampanie. Numai marca Dom Pérignon — una dintre cele mai vestite case producătoare. De fapt — acum pots-o mărturisesc —, era mai mare păcatul de această băutură. Oricine cunoscător știe că pentru a-și etala calitățile: buchet, aromă, perle, spumă ș.a.m.d., șampania trebuie servită la o anumită temperatură (2-4°C), în pahare adecvate. Din teama de a nu răci și răguși — cine ne-ar mai fi putut rosti „înălțătoarele” discursuri —, aceste reguli erau permanent încălcate, fina băutură, care costa sute de franci o butelie, fiind servită la temperatura camerei (care, se știe, iarna nu era, pentru dictator, aidoma celei în care trăiau milioane de oameni din România, ci se menținea constant la 24-26°. De prisos să mai spun că, astfel consumată, șampania nu se deosebea de o poșică oarecare.

„Coana Leana” (cum îndrăzneam să-i spunem cîteodată, tainic) bea vin: în prin-

cipal, Galbenă de Odobești — unul dintre puținele soiuri vechi românești, vestit încă pe timpul lui Ștefan cel Mare, dar cultivat, în prezent, pe o suprafață extrem de restrînsă. De mare prețuire, în ultimii mei ani de serviciu, devenise vinul casei — un vin din soiul Fetească, preparat la Băneasa și imbuteliat în sticle speciale, de 350 ml capacitate. În primii ani după '65 — atrăsă de mirajul prețurilor de pe piață, bea și ea șampanie „Cordon Rouge”; ulterior, preferințele au mers spre coniac: Courvoisier, Grand Fine Napoleon, Metaxa. Copiii s-au orientat de la început spre băuturile anglosaxone. În primul rînd whisky. Astfel, fiecare membru al familiei minca ce și cît dorea, bea ce și cît vrea. Spre disperarea — mai ales, în primul caz — a bucatarului (adică a subsemnatului), pe care îl apuca uneori și ora șase după amiaza fără ca toți membrii familiei să fi servit prînzul, trebuind, de abia de atunci încolo, într-o tensiune permanentă, non-stop, să pregătesc cina, să alcătuiesc meniurile pe a doua zi și tot așa. Rareori, puteam să mă întorc acasă înainte de miezul nopții.

Desori, dictatorul minca la sediul fostului comitet central. În asemenea cazuri, trebuia la ora 13 fix, să ambalez ceea ce pregătisem pentru ziua respectivă în recipiente speciale, introduse de asemenea într-un container sigilat de către un ofițer de securitate.

Tot în containere sigilate se țineau vesela și taciturile, din

aceeași frică bolnăvicioasă de a nu se îmbolnăvi ori de a nu fi otrăviți. Îmi amintesc că odată, cu prilejul unei vizite, în Dolj mi se pare, fiindcă nu se luase vesela, a trebuit să trec fiecare farfurie în care serveam prin flacăra unei spirtiere. Felurile trebuiau aduse la masă unul după altul, fără nici o pauză, pentru a nu răpi din „prețiosul” timp de lucru al familiei dictatoriale.

În anii de început, cît eram încă tînăr și rezistent (și nici pretențiile nu deveniseră atît de mari; ele au crescut nemăsurat, cu timpul), mai țineam la tăvăleală. Pe măsură ce anii de serviciu se adunau și obosea la fizică și nervoasă devenea tot mai apăsătoare îmi era tot mai greu să rezist. Nu aveam dreptul nici la concediu, nici la zile de odihnă, fie ele sărbători legale sau de alt fel. Pretextam, din cînd în cînd, cite o boală în familie: un copil, soția... Teamă îngrozitoare de a nu se molipsi îi făcea atunci să-mi acorde cîteva zile de răgaz. Alteori, cînd accidental mă scrijelam la un deget, cu acordul medicului, cîștigam alte cîteva zile, din aceeași frică animalică a dictatorilor de a nu se molipsi, de a nu fi contaminați. De altfel, o criză de colică renală, o internare de cîteva săptămîni, urmată de o convalescență pe care am prelungit-o cît am putut, mi-au îngăduit, în anul 1979, să scap din infernul serviciului din Palatul Primăverii. ■

(Va urma)

PLANSELE NOASTRE

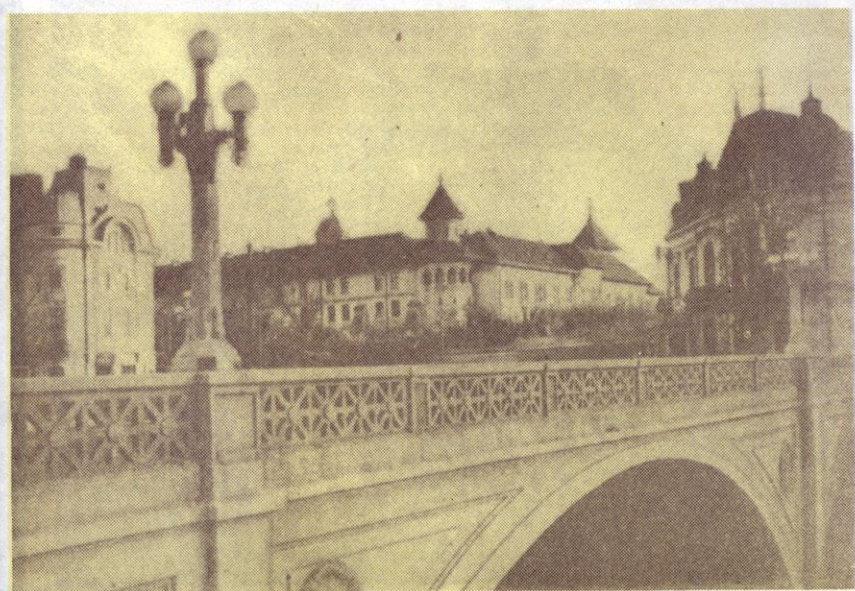
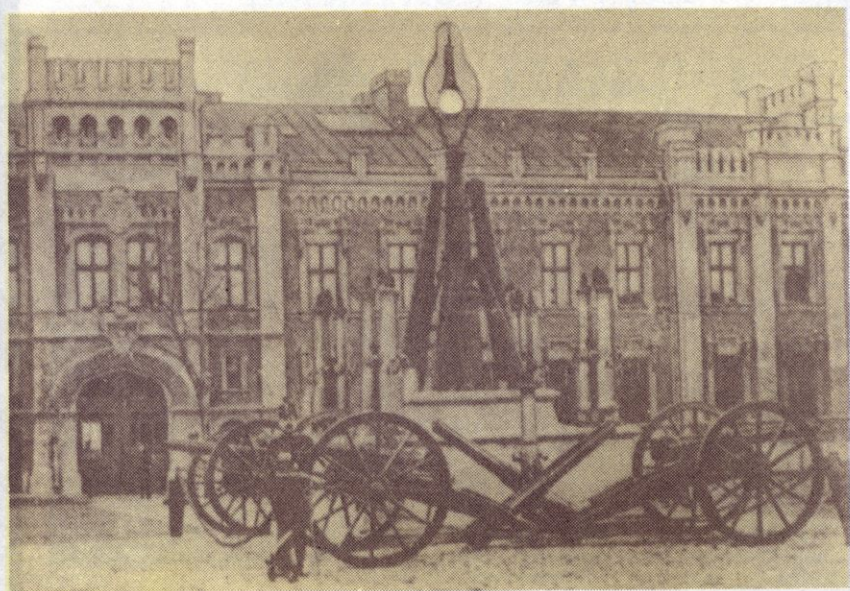
①②③④ Angrenată într-o furibundă campanie de distrugere a mărturiilor trecutului nostru, dictatura ceașistă instaurase în ultimul deceniu și interdicția publicării oricăror referiri la edificii demolate sau pe cale de dispariție. Cu atît mai mult a fotografiilor-document. Odată cu intensificarea acțiunii de distrugere a Bucureștilor, devenise practic imposibilă orice menționare a foarte multor străzi, cartiere, instituții publice, clădiri etc. a căror existență, năruită de buldozere, rămăsese doar în amintirea contemporanilor. Revista noastră și-a făcut o datorie de onoare de a publica, în pofida interdicțiilor, imagini amintind de vechile locuri și edificii bucu-reștene, ceea ce stîrnea, desigur, de fiecare dată, furia dictaturii.

Cu atît mai mult avem datoria de a prezenta acum, cînd apărem în libertate, fotografii-document ale unor construcții bucu-reștene, sau din alte localități ale țării, căzute pradă oarbe sete de demolare a ceaușeștilor.

Iată cîteva clădiri din București de odinioară, demolate în anii „epocii de aur” de tristă, foarte tristă amintire: 1) Spitalul Brîncovenesc; 2) Mănăstirea Cotroceni și biserica Sfîntul Spiridon Vechi; 3) Arsenalul armatei și Arhivele statului; 4) Hotelul „Victoria” (fost „Grand Hôtel de France”) și Institutul medico-legal „Profesor M. Minovici”

MINISTRUL ELVEȚIEI LA BUCUREȘTI TRANSMITE...

Printre numeroasele documente, prezentând un interes deosebit pentru istoria României, păstrate în Arhiva Federală de la Berna, se află și rapoartele confidențiale ale lui René de Weck¹, ministrul Elveției la București, între anii 1933-1945. Aceste rapoarte, înaintate la interval de câteva zile lui Pilet Golaz, consilierul federal pentru relațiile externe ale Elveției (ministrul de externe), constituie de fapt o neprețuită și inedită cronică a vieții politice românești din anii 1941-1944, cronică din care revista *Magazin istoric* publică începând cu acest număr o serie de fragmente.

René André Rodolphe de Weck s-a născut la 8 mai 1887, în orașul Fribourg, într-o veche familie patriciană cunoscută încă din 1375, care a dat Elveției numeroși ofițeri superiori, miniștri, clerici, judecători, președinți de societăți. A studiat în Elveția, la Paris și München. Doctor în drept, a practicat avocatura și jurnalistică până în 1913, când a intrat în diplomatie, ca atașat de legăție la Londra. Din 1917 până în 1932, a ocupat funcțiile de secretar și consilier la legăția elvețiană din Paris. La 23 februarie 1933 a fost numit ministru al Elveției la București, unde a funcționat, în această calitate, până la 13 iulie 1945, când a fost mutat ca ministru al țării sale la Roma. A murit la Berna, în 1950.

Intellectual distins, cu o vastă cultură, cu multiple și diverse preocupări, autor de lucrări în domeniul diplomației, scriitor, critic literar, membru fondator al Societății scriitorilor elvețieni și al Asociației internaționale a scriitorilor de limbă franceză, ziarist (colaborator, timp îndelungat, la *Mercur de France*), René de Weck a jucat un rol cu totul deosebit în lumea diplomatică din București.

Cunoașterea realităților românești, poziția sa de trimis al unei țări neutre, dar care în anii războiului gira interesele Alianțelor occidentale în România, putând deci servi drept o importantă cale de comunicare cu aceștia, legăturile sale directe cu mareșalul Ion Antonescu și cu Mihai Antonescu, cele cu opoziția și, în mod special cu Iuliu Maniu, cele cu cercurile Palatului, cu miniștrii, generali, diplomați, oameni de afaceri, i-au permis să devină

cel mai bine informat diplomat dintre cei acreditați la București.

De Weck a fost, totodată, cel mai solicitat, ca intermediar, în vederea unor demersuri în afara țării, pe care le-a îndeplinit fără să depășească, formal, cadrul neutralității elvețiene, dar situându-se, totdeauna, pe pozițiile unui democrat autentic, ale unui critic față de autoritarismul regimului Antonescu, ale unui om ce condamnă puterile totalitare, sub presiunea cărora se afla România și, în sfârșit, de pe pozițiile unui simpatizant față de cercurile rezistenței românești. După unele informații, provenite din cercurile partidelor de opo-

ziție, René de Weck a facilitat chiar într-o serie de cazuri transmiterea unor informații ale acestora către Alianți.

Rapoartele sale ne aduc numeroase informații și precizări, dezvăluie cele întâmplate în culisele vieții politice românești, redau atmosfera de tensiune a acelor ani. Comentariile inteligente și incisive merg până la fondul problemelor, zugrăvesc chipuri și caractere ale protagoniștilor dramei istorice a poporului român, fie că e vorba de cei din pătura conducătoare, fie de oamenii simpli.

Politica oscilantă a cercurilor conducătoare românești, frământările opiniei publice, îi oferă ministrului elvețian ocazia unei analize de mare subtilitate, nu lipsite de ironie, a vieții politice a României, dar cu accente de reală compasiune pentru soarta românilor surprinși între ciocan și nicovală, între cele două puteri totalitare — Germania hitleristă și Uniunea Sovietică stalinistă.

Prima parte a prezentei culegeri de extrase din rapoartele confidențiale ale ministrului Elveției cuprinde relatările și comentariile sale privind starea de spirit a armatei române, angajată pe frontul de răzărît. De la „Vă ordon, treceți Prutul”, până la întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, rapoartele lui de Weck oglindesc, rînd pe rînd, bucuria românilor de a fi redobîndit Basarabia și nordul Bucovinei pierdute în urma ultimatumului sovietic din 1940, consemnează opoziția crescîndă față de continuarea războiului alături de Hitler și resentimentele față de „aliații” germani, și se încheie cu decizia României de a se alătura, fără condiții, Națiunilor Unite, materializată prin actul de la 23 august 1944.

Dar, remarcă de Weck, de la prima pînă la ultima zi a războiului din răsărit, în mintea ostașilor a

¹ Nume cunoscut cititorilor noștri din articolele apărute în *Magazin istoric*, nr. 8/1987 și 8/1989.

stăruit gândul la Ardealul smuls din trupul țării, a cărui recuperare, în schimbul participării, pînă la capăt, la război, a constituit din partea lui Hitler obiectul unui permanent șantaj. Putem urmări, de asemenea, evoluția poziției marelui Antonescu, care, în calitatea sa de „Conducător” al statului, și-a asumat răspunderea unică și totală pentru politica țării, inclusiv pentru strategia conducerii războiului; aceea a generalilor, a căror atitudine reflecta, în mai mare măsură, situația de pe front; a ofițerilor și trupelor, care purtau, nemijlocit, povara luptelor și a jertfelor.

În tot acest răstimp, Ion Antonescu a rămas consecvent cu sine, apărîndu-ne ca o personalitate căreia i se pot imputa multe, dar care nu era lipsită de o anumită ținută și de logică în felul cum concepea el apărarea cu arma în mînă a intereselor României. Rămîne ca istoricii, descătușați în sfîrșit prin Revoluția din decembrie 1989, să-i aprecieze obiectiv greșelile și meritele. E cazul să reamintim, aici, doar faptul că o dată cu ocuparea Basarabiei și a nordului Bucovinei¹, în 1940, amenințarea Uniunii Sovietice staliniste nu a fost îndepărtată și că Molotov, în convorbirile sale cu Hitler, la numai 5 luni mai tîrziu, extindea pretențiile Rusiei și la Bucovina de sud (Stenograma discuției Hitler-Molotov, din 13 noiembrie 1940, în volumul 1939-1941. Sovetsko — națistiskie otnoșeniia. Document[1939-1941. Relațiile sovieto-naziste. Documente], Paris-New York, 1983).

Cum se știe, intrarea României în război pentru reunirea Basarabiei și Bucovinei de nord s-a dovedit zadarnică. După jertfa celor 624 740 ostași uciși, răniți și dispăruți, cele două provincii românești au fost din nou pierdute. A urmat participarea la lupta împotriva hitlerismului, în care România a pierdut alți 169 822 ostași, fără să se fi putut evita o lungă și dureroasă ocupație militară a țării, care s-a soldat cu alte noi jertfe și ale cărei urmări întîrziate n-au fost lichidate, de fapt, decît de Revoluția din decembrie 1989.

Am extras din rapoartele politice confidențiale inedite ale ministrului Elveției la București, pentru cititorii revistei Magazin istoric, o suită de relații și considerații privind starea de spirit a armatei române în campania din Uniunea Sovietică, gradul crescînd de impopularitate al războiului hitlerist în rîndurile militarilor români, situațiile conflictuale de la eșaloanele de comandă ale armatei și statului major, preocupările constante ale factorilor militari pentru redobîndirea Transilvaniei de nord.

Ele reprezintă prima parte a serialului prin care Magazin istoric face cunoscute, pentru prima dată, în mai multe numere, documentele diplomatice ale ministrului elvețian René de Weck. Mulțumim încă o dată Arhivelor federale elvețiene pentru permisiunea de a fi cercetat aceste rapoarte.

Andrei ȘIPERCO

1941

București, 12 iunie

Capacitatea militară a României a crescut de la ultimul meu raport din 4 iunie; după afirmațiile experților militari, armata română ar număra acum aproximativ un milion de oameni și ea și-ar fi încheiat deja concentrarea. Ea se masează în interiorul Moldovei; după mărturisirea unui ofițer de stat major, în cazul unui conflict cu Rusia, ea va primi „o misiune specială”, adică, probabil, ocuparea Bucovinei și Basarabiei... (Raport politic nr. 37)²

22 iunie

Revenit în București pe 14 iunie..., din primele momente am constatat că ostilitatea cunoscută a opiniei (publice) române față de Rusia lui Stalin se transformă în febră războinică. Lumea oficială nu încearcă să disimuleze importanța pregătirilor militare în curs. De asemenea, nu se ascundea că erau destinate să secondeze o campanie germană împotriva U.R.S.S.

Toate opiniile culese în anturajul generalului Antonescu se rezumau într-o singură afirmație: „Conducătorul are războiul său sfînt și nu-l va lăsa să-i scape”...

Caracterul săptămînii ce se sfîrșește poate fi rezumat astfel: 1. tăcere absolută a guvernului și a presei asupra naturii și chiar asupra existenței vreunui conflict cu U.R.S.S.; 2. pregătiri militare foarte serioase și foarte evidente; 3. atitudine cel puțin curioasă a cercurilor oficiale, care, pretinzînd că nu știu nimic despre o criză în curs, favorizează difuzarea de știri prezentînd războiul, în foarte scurt timp, ca o certitudine... (Raport politic nr. 37)

10 iulie

... Trupele române au intrat pe data de 5 în Cernăuți, capitala Bucovinei...

Incontestabil este faptul că rezistența rusească se arată mai energetică și mai bine condusă decît se așteptau coaliții (Raport politic nr. 44)

20 iulie

... Pe data de 18, recucerirea Chișinăului și a altor orașe din Basarabia a fost anunțată cu toată reclama posibilă. Efectul asupra populației a fost destul de slab. Pe baza comunicărilor anterioare, mulți oameni își imaginau că, deja de mai multe zile, trupele

germano-române se întindeau de-a lungul Nistrului, de la izvor pînă la vărsare. Marele public ignora că Chișinăul fusese deja cucerit în prima săptămînă a lunii, apoi repierdut. Astăzi, el crede că întreaga Basarabie este recucerită, ceea ce nu pare a fi cazul, cu toate că forțele aliate [germano-române] au traversat Nistrul în mai multe puncte.

Data de 19 a fost declarată zi de sărbătoare... (Raport politic nr. 47)

23 iulie

... Între militarii germani și români, înțelegerea este departe de a fi perfectă. Primii critică pe față lipsa de organizare a armatei aliate și mai ales a serviciilor ei de intendanță. Românii arată, nu fără nemulțumire, că dacă soldații lor sînt prost hrăniți și mai repede epuizați decît camarazii lor din cel de-al III-lea Reich, aceasta se datorează faptului că aceștia își adjucează partea leului din resursele comune. Ofițerii români nu ascund faptul că oamenii lor, comparînd tainul lor cu cel al germanilor, se dedau la reflecții de nemulțumire. (Raport politic nr. 49)

2 august

... Pentru România, războiul devine o povară din ce în ce mai grea. Pierderile sînt estimate

¹ Vezi Protocolul adițional secret la Tratatul de neagresiune dintre Germania și Uniunea Sovietică din 23 august 1939 în Magazin istoric, nr. 12/1989.

² Acest raport a fost redactat de înscănatul cu afaceri al Legației elvețiene din București.

la mai mult de o sută de mii de morți, răniți și dispăruți, ceea ce este enorm pentru o campanie de șase săptămâni și pentru o armată ale cărei forțe angajate pe front nu depășesc cinci sute de mii de oameni. (Raport politic nr. 53)

5 august

... De când românii au atins vechile lor frontiere, soldații lor manifestă puțină ardoare să se bată „pentru regele Prusiei”. Această stare de spirit, care este cea a opiniei [publice] în marea sa majoritate, neliniștește guvernarea, atât la Berlin, cât și la București. Se pretinde că ar fi avut loc ciocniri între detașamente române și formațiuni SS. (Raport politic nr. 54)

30 august

... Fără îndoială, pentru a justifica sacrificiile consimțite de către înaltul comandament, se pune în circulație zvonul că se va opri hecatomba o dată cu căderea Odesei. Se zice că Hitler ar fi promis-o „Conducătorului”. O dată stăpîn pe acest oraș, Reichul nu va mai cere României decât o participare simbolică la „cruciada”... (Raport politic nr. 60)

9 septembrie

... La începutul campaniei, un acord ar fi intervenit între Reich și România. Aceasta trebuia să sprijine ofensiva germană pînă la Nistru, după care ea putea abandona lupta. Făcînd „aliatilor” săi această ofertă generoasă, Hitler conta pe un război fulger de 5-6 săptămîni (astăzi sîntem într-o douăsprezecea). În afară de aceasta, el spera că o revoluție va izbucni, dacă nu în întreaga Uniune Sovietică, cel puțin în Ucraina. Acest calcul a fost deșecat. Cucerirea Bucovinei și Basarabiei a cerut mai mult timp și sacrificii decât era prevăzut. Pe Nistru, rezistența rusească s-a arătat de nezdruccinat. Hitler a făcut să intervină în luptă armata lui von Rundstedt, cu misiunea de a ataca din spate forțele sovietice din Ucraina (bătălia de la Uman). În același timp, el l-a obligat pe Antonescu să-și continue avansarea pînă la Bug. Această exigență l-a iritat pe „Conducător”, dar acesta a trebuit să recunoască faptul că, pentru a ține solid linia Nistrului, era necesar să se respingă înamicul mai la est. Crucea de fier l-a recompensat pentru că a „înțeleș” necesitățile strategice in-

vocate de Reich. Acum, Führerul dorește ca partenerul său să-l însoțească pînă la Nipru și dincolo de acesta... (Raport politic nr. 62)

13 septembrie

... România cheamă sub drapelul ultimei rezerve instruite. Mobilizarea sa este acum totală. Ea îi dă 1 200 000 oameni... (Raport politic nr. 64)

25 septembrie

... Generalul Iacobici, ministru de război, a fost numit șeful Statului Major General în locul generalului Ioanițu, decedat accidental. Moartea acestuia este depinsă de mulți militari, care apreciau spiritul său ponderat și prudent. Unii pretind că în prima parte a campaniei, a împiedicat de multe ori pe „Conducător” să ajungă la decizii extreme ce ar fi agravat pierderile deja grele ale armatei române. Aceasta fiind plasată de acum înaintea întregime sub ordinele feldmareșalului von Rundstedt, acțiunea moderatoare a generalului Iacobici nu va putea să se exercite decât pe lîngă acest comandant de armată care, la rîndul său, depinde direct de O.K.W. Am auzit cîtiva ofițeri exprimînd teama că generalul Iacobici să nu se arate mai puțin ferm decât predecesorul său în apărarea intereselor românești și, în particular, pentru menajarea soldaților săi... (Raport politic nr. 67)

3 octombrie

... Starea de spirit care domnește în statul major al D.C.A. bucușteană [Apărarea antiaeriană], rezultă din anecdota următoare, care este riguros exactă:

Într-un parc, în centrul orașului, ofițerii acestei formații ocupă adăposturi subterane prevăzute cu toate instalațiile necesare îndeplinirii sarcinilor. Un colonel delegat a venit, acum cîteva zile, într-o inspecție inopinată. În timp ce parcurgea diferitele servicii, trei aparate de radio, plasate în trei încăperi diferite, difuzau la volum mare același comunicat britanic.

La sfîrșitul inspecției, colonelul i-a spus căpitanului ce-l însoțise în timpul vizitei:

→ Cînd ascultați Londra, puteți să puneți aparatul un pic mai înțet.

→ Domnule colonel, a replicat celălalt, de ce să luăm precauții inutile? Noi sîntem toți de aceeași

păreră și nu sînt informatori printr-o noi.

Fără îndoială, sentimentul pe care-l exprimă cu atîta franchețe nu este cel al întregii armate. El nu este însă mai puțin interesant de notat. (Raport politic nr. 70)

5 octombrie

... Colonia germană din București a celebrat „Sărbătorirea secerișului” (Erntedankfest). Cu această ocazie, domnul von Killinger a abordat în discursul său tema ajutorului dat de România Reichului în lupta sa împotriva bolșevismului. El a pronunțat un vibrant elogiu, nu numai soldatului român, ci și lucrătorilor civili, care, în domeniile cele mai diverse, colaborează la opera Germaniei. El a blamat pe aceia dintre compatrioții săi care își permit, în problema acestei prețioase colaborări, „critici absolut nejustificate”. Aceste flaterii oficiale, foarte îndepărtate de limbaajul pe care îl țin în privat majoritatea germanilor instalați la București, trădează preocuparea de a-i face pe români să-și reduzeze eforturile pentru a contribui la triumful cauzei „protecțiilor” lor. Ele relevă, pe de altă parte, că aceștia din urmă observă în România semne de descurajare și de oboesală...

După ce a reamintit că soldatul român a făcut imense sacrificii, nu numai pentru a recuceri Basarabia și Bucovina, dar și pentru a combate bolșevismul, această „ciumă mondială evreiască”, ministrul Germaniei a continuat: „Cu atît mai surprinzător este pentru mine dacă astăzi unii nebuni politici îmi pun întrebarea: de fapt de ce mai luptăm dincolo de Nistru? Aici dau răspunsul acelor prieteni ai evreilor și rușilor: ca să nu mai vină un tilhar care să fure Basarabia, îl alungăm cît se poate de departe. Și mai departe, pentru ca tu, golan politic, să nu fii spînzurat într-o zi de primul copac sau masacrat de prietenii tăi, bolșevicii. De aceea, „mein Herr”... Aceste amabile cuvinte și în particular acest „mein Herr” se adresează, în mod vizibil, domnului Maniu, care, primul, a deschis ochii poporului său asupra pericolelor pe care mirajul „transnistrian” îl reprezintă pentru iredentismul transilvănean... (Raport politic nr. 71) ■

(Va urma)

Prezentul este momentul istoric dominant

— Cititorii revistei Magazin istoric ar dori să cunoască motivul vizitei Altețelor Voastre în România.

Principesa Margareta: A fost o nevoie sufletească (c'était un cri du coeur — în original). A fost o nevoie vitală de a-mi vedea patria, de a-mi regăsi rădăcinile și în sfârșit de a mă simți o ființă întreagă. Acesta a fost primul motiv. Al doilea a fost faptul că tatăl nostru era profund preocupat de situația din România și dorea să venim aici într-un fel de misiune de recunoaștere — poate nu e chiar cuvântul exact — spre a vedea cu ochii noștri și a cunoaște nemijlocit realitatea românească; pentru a vorbi cu cit mai mulți oameni din țară. Pentru a vedea ce s-a întâmplat cu patrimoniul artistic și cultural național, care este condiția spitalelor, dacă ajutoarele umanitare ajung la destinație etc., etc.

— Vizita Altețelor Voastre este încă în curs de desfășurare, dar care sînt pînă în prezent impresiile dumneavoastră?

Principesa Sophia: Români sînt absolut extraordinari, așa spune chiar fantasticii! După ce au suferit atât mai au încă disponibilitatea de a fi generosi. Cred că pentru noi, pentru cei din Occident, ei ne-au dat o lecție unică. Ne-am bucurat de o primire extrem de călduroasă, cu multă, multă ospitalitate.

Principesa Margareta: Sintem în România numai de trei zile. Nu putem să ne dăm seama de situație în ansamblul ei, dar este evident că a avut loc o explozie populară extraordinară, în special a tinerilor studenți, mun-

citori, ostași — oameni extrem de curajoși care au crezut în ceva mai mult decît în ei înșiși, ei s-au sacrificat pentru libertate fără a se gîndi la persoana lor. Mă gîndesc în special la copiii uciși în acele zile. România are un tineret admirabil. Și cînd știu că mulți în Occident erau gata să-i considere lași! Este cu totul fals. Cred că 22 Decembrie 1989 este un episod unic nu numai în istoria României, ci și, poate, în istoria Europei.

— Tatăl Dumneavoastră v-a educat în spiritul dragostei pentru România, v-a insuflat nostalgia țării. Credeți că el ar accepta să se stabilească în România cu una din fiicele sale?

Principesa Margareta: Problema nu se pune dacă am accepta să locuim aici, ci dacă am accepta să ne întorcem în trecut...

Principesa Sophia: Tata ne-a crescut în dragostea de țară, de patrie — care pentru noi este România. Ne-a crescut în dragoste pentru democrație și ură față de extremiști. Pot să vă spun că și tatălui meu îi lipsește foarte mult aerul patriei.

— Ce v-a impresionat totuși cel mai mult în afară, desigur, de popor?

Principesa Margareta: Ceea ce am văzut pînă acum se profilează a fi în multe sensuri o situație dramatică, cu adevărat îngrozitoare, șocantă din punct de vedere social, economic, politic. O situație absolut teribilă. Am vizitat, de pildă, palatul fostului dictator. Am plecat de acolo, de-a dreptul bolnavă. Nu pot să-mi inchipui cum a fost cu puțință așa ceva în lumea noastră, cu mijloa-

cele de comunicare modernă, cu libertatea de circulație a informațiilor și a ideilor. Cum se poate distruge astfel un popor din mijlocul Europei și întreaga lui istorie; cum se pot distruge cultura și tradițiile lui, iar în locul lor să se construiască o asemenea oare.

Principesa Sophia: În aceste zile am mai vizitat un spital, un orfelinat, un azil de bătrîni. Condițiile erau înspăimîntătoare. Desigur, trebuie ajutoare, dar este vorba și de organizarea din interior. Nu spun un lucru nou, dar de o bună gospodărire este mare nevoie. În măsura în care ne va fi posibil, vom ajuta și vom contribui la stringerea de alocații pentru aceste spitale.

— Ce perioadă apreciați îndeosebi din întreaga istorie a României?

Principesa Margareta: În situația actuală nu pot să individualizez un moment anume. Marea istorie s-a făcut acum chiar sub ochii noștri. Acesta este faptul cel mai impresionant. Istoria este într-adevăr imprevizibilă. Tinerii cu care am stat de vorbă ne-au spus că ei vor să facă propria lor istorie. Iată de ce prezentul mi se pare momentul istoric dominant, neputînd fi concurat acum de nici un alt moment din trecut. Noi cu toții am trăit istoria. Acum țara trebuie reconstituită — în attea sensuri. Numai acest gînd îți soare parcă întreaga energie.

— Vă mulțumesc foarte mult pentru interviul ca și pentru autograful pe care Altețele Voastre l-au acordat revistei Magazin istoric.

Dan CERNOVODEANU

Domnul Dan Cernovodeanu (născut la 10 octombrie, 1921, la Ploiești) este cunoscut cititorilor revistei *Magazin istoric*, care i-au întâlnit semnătura în paginile publicației noastre în mai multe rânduri (nr. 7/1975; 3/1976; 11/1977).

Domnia sa este specialist în heraldică și sigilografie, având contribuții originale la studiul heraldicii de stat, al celei sigilare domnești, districtuale și municipale, al celei bisericesti și în domeniul vexilologiei heraldice. Ele s-au concretizat în studii apărute în țară și în străinătate, dintre care amintim: *Contribuții la studiul stemei municipiului București în secolele XIX și XX*; *Sur la valeur héraldique des sceaux des boyards valaques et moldaves à travers*

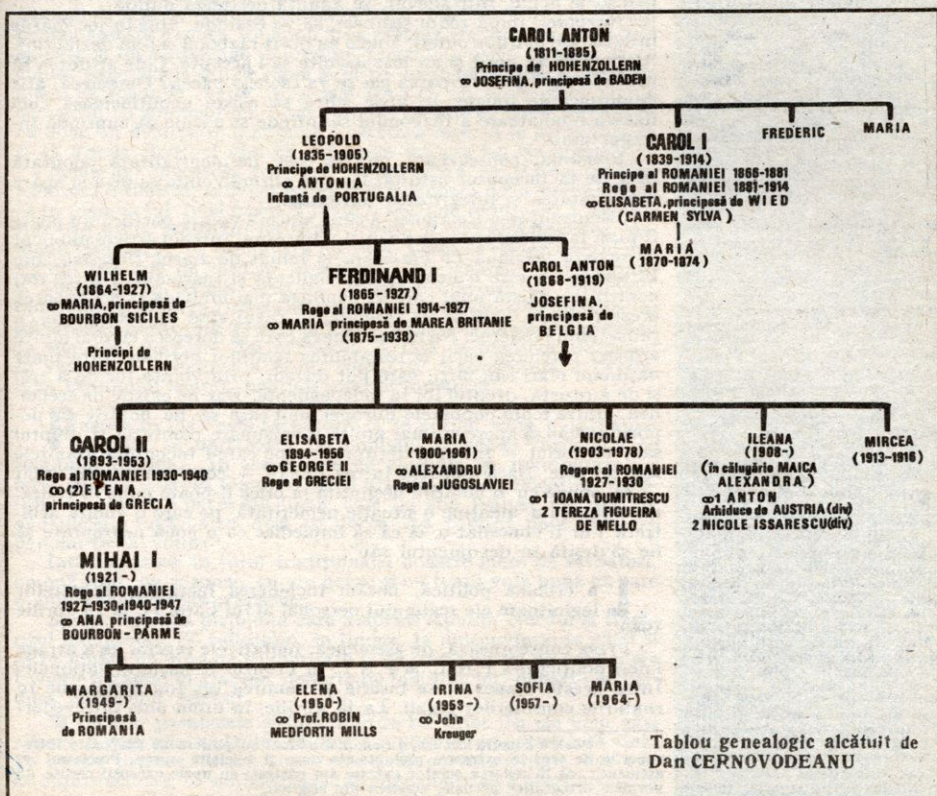
l'histoire (Despre valoarea heraldică a sigiliilor boierești muntene și moldovene de-a lungul istoriei); *Stema Moldovei în armele Cantemireștilor*; *Heraldica în slujba științei istorice românești*; *O variantă necunoscută a stemei României într-un tabel heraldic francez alcătuit între 1861-1862*; *Noile steme ale județelor și municipiilor din Republica Socialistă România* (în colaborare); *Știința și arta heraldică în România*. Rezultatele acestor cercetări vor fi cuprinse în masiva teză de doctorat de stat pe care domnul Dan Cernovodeanu urmează să o prezinte în curând la Universitatea Sorbona din Paris.

În timpul vizitei pe care principesele Margareta și Sophia au întreprins-o, în luna ianuarie, acest an, în România, domnia

Pentru cititorii
Revistei *Magazin
Istoric* "serie nouă,
cele mai bune
îndrumări, și mări
pentru o istorie
adevărată

Sophia
Margareta

sa a avut gentilețea de a le
solicita un interviu pentru revista
noastră.

APRILIE
1940

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronica mărunți

● Evocându-l pe Petru Poni (1841-1925), la 15 ani de la stingererea sa din viață, ziarul România consemnează câteva dintre realizările savantului, „unul dintre cei dinții oameni de știință ai țării, figură strălucită, totodată, a vieții publice”. Profesor de chimie organică la Universitatea din Iași (1876-1911), P. Poni a organizat cel dintâi laborator de chimie din țara noastră, în cadrul căruia s-au făcut primele cercetări în domeniul chimiei organice. Ministru al Instrucțiunii publice (1891, 1895-1896, 1918), Poni „s-a distins prin organizarea învățământului primar și prin strădanțiile ce le-a depus pentru răspândirea culturii în rîndul maselor țărănești”.

● În librărie, ediția a șasea din Dicționar de citate românești de B. Marian, cu o prefață de N. Iorga, lucrare „utilă” — după cum scrie *Țimpul* — pentru examenul de capacitate, pentru avocați, medici, ziaristi, studenți, studenți, elevi de liceu și, în genere, pentru orice intelectual”.

● Eugen Jebelcanu pregătește un volum din scrierile poetului Mihail Săulescu (1888-1916), căzut pe front, în luptele de pe Valea Prahovei, în primul război mondial. Săulescu, serie *Țimpul*, „a fost poate unul din primii eroi căzuți în defileul Carpaților, la Predeal. În curba unei serpentine, de unde se deslășoară priveliștea minunată a plaiurilor și văilor, un monument — dintre cele mai frumoase — a fost ridicat să amintească vitejia aceluia care, spontan (Săulescu a plecat ca voluntar), a schimbat pana cu pușcă”. Monumentul, operă a sculptorului Oscar Han, a fost dezvelit la 3 septembrie 1930.

În aprilie 1940, Germania hitleristă atacă și ocupă Danemarca și Norvegia, războiul intrînd într-o nouă fază. „Luptele din nord — scrie Zaharia Stancu în săptămînalul *Azi*, din 21 aprilie — au complicat situația internațională. Războiul nu mai poate fi localizat și acum, într-adevăr, se anunță de lungă durată.

Războiul, după toate semnele, se va extinde. Sînt în joc marile interese ale marilor puteri. Unele au dorit războiul și l-au declanșat. Altele nu l-au dorit și au fost nevoite să-l accepte. Cîne ar putea să prevadă cînd și în favoarea cui se va încheia pacea? Omenirea, atît de dornică de liniște, se vede silită să asiste neputincioasă cum flacăra nimicitoare a războiului se întinde și năzuie să cuprindă întregul glob”.

România, consecventă poziției sale de neutralitate adoptată încă de la începutul ostilităților, își afirmă voința sa de a-și apăra suveranitatea și integritatea teritorială.

„Neutralitatea României, a cărei sinceră voință pacifică nu poate fi pusă la îndoială — scrie Gh. I. Brătianu, într-un articol publicat de revista belgiană *Le Flambeau* și reluat de ziarul *Universel* din 14 aprilie — este o neutralitate vigilentă și înarmată. Dintre toți neutrii, nu există unul care să deplîngă mai mult decît noi oroarea acestui război, care se va termina, în cazul cînd se prelungește, cu ruina lumii moderne. Nu există cineva care să dorească cu mai multă ardoare revenirea păcii și restabilirea relațiilor normale între toate națiunile mari sau mici, care pot dovedi, prin voința lor de a trăi și de a rezista, dreptul lor la independență. Dar nu există, de asemenea, dintre toate popoarele Europei unul care să fie hotărît ca poporul român să apere cu mai multă înverșunare pămîntul și dreptul său, teritoriul — întregul teritoriu — pe care-l înconjură granițele sale actuale. Dacă poporul întreg român — continuă autorul citat — se opune cu o hotărîre neclintită la orice îl poate pune în cauză — nu e pentru a menține o situație nemeritată, pe care o voință arbitrară i-ar fi concedat-o, ci ca să împiedice ca o nouă nedreptate să fie săvîrșită în detrimentul său”.

La cronica politică, notăm închiderea lucrărilor Camerelor legiuitoare ale regimului personal al lui Carol II, la 19 aprilie 1940.

Presă consemnează, de asemenea, tentativele regelui de a atrage lideri politici din P.N.Ț. și P.N.L. în Frontul Renașterii Naționale. Între aceste manevre, se înscrie și numirea lui Ion Mihalache în rîndurile consilierilor regali. La 15 aprilie, în urma unei întrevederi

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreprinderile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

Matei I. Caragiale,
portret de
Marcel Iancu
publicat
în Timpul

Serbarea
adării pomilor
în parcul Pustnicul

cu I. Mihalache, Carol II nota în jurnalul său: „Atitudinea lui a fost cât se poate mai corectă. L-am primit spunându-i că sînt fericit de a-l vedea în aceste noi împrejurări, cunoscînd sufletul lui, devota-mentul lui față de mine și fiind convins că sfatul lui va fi foarte util. Îl numesc pe ziua de poimîine consilier regal. Fără șovăire a mulțumit pentru această numire. Pe armă mi-a repetat gîndurile lui pe care le spusese și lui Urdăreanu [mareșalul palatului]. I-am răspuns că eu cunosc diferențele dintre mine și el pe acest teren, dar că vremea poate să schimbe multe. Mi-a mai spus că nu poate să-și piardă contactul cu prietenii lui, i-am răspuns că înțeleg acest lucru, dar că noua lui demnitate îi impune o oarecare rezervă în atitudinea sa și că atunci cînd voi găsi că depășește măsura i-o voi spune”.

Monarhul încearcă, totodată, a apropiere de Garda de fier, agentura hitleristă, subvenționată și direcționată de la Berlin. După ce în toamna lui 1939 fuseseră luate măsuri de reprimare a legionarilor (în urma asasinării de către aceștia a primului ministru, Armand Călinescu), în primăvara lui 1940, Carol II revine asupra atitudinii sale față de gardiști, eliberîndu-i din lagărele de detențiune și obținînd din partea acestora „repetate mărturii de credință”, după cum se arată în *Decretul-lege pentru amnistierea unor infracțiuni cu caracter politic*, din 26 aprilie 1940. Această reconciliere a regelui cu legionarii pornește din neliniștea sa față de ofensiva naziștilor în Vest și în Scandinavia fiind, totodată, o consecință a presiunilor Berlinului asupra politicii interne românești.

Paștele în 1940 este sărbătorit la 28 aprilie. Este o sărbătoare care se desfășoară pe fundalul tragediei războiului ce îndoliază Europa. „În aceste zile de zbucium și involburare — scrie revista *Timpul familiei*, la 25 aprilie — cînd flăcările războiului au aprins o parte din lume, cine nu și-a înălțat un gînd de nădejde și o rugă către Acel ce dorea «pe pămînt pace și între oameni bună voire»?

Iată-ne strînși în jurul tradiționalei noastre mese de sărbători, cu ouă roșii, cu cozonac, cu vin negru și cu toată voia bună pe care o aduce acest popas creștinesc.

Sîntem în afara pirjoului care a aprins Apusul, Nordul și Răsăritul îndepărtat. Să reflectăm, în liniște, la binecuvîntarea păcii și să închinăm un gînd de solidaritate și de frăție cu cei pe care zilele învierii îi găsesc în tranșee, departe de familiile lor, departe de căldura căminului părăsit.

Să recitim parabolele și învățăturile lui Crist. În ele vom găsi alinare și vom găsi nădejdea că biruința păcii nu va întîrzia să vină. Pe buzele tuturor flutură acum cele două cuvinte simple, dar att de cuprinzătoare, ce simbolizează întreaga doctrină a creștinismului și care au astăzi o tragică actualitate: Pace vouă!”

Cronica măruntă

● Batista, scrie *Timpul*, a fost inventată la Veneția, în urmă cu 300 ani. Ludovic XVI (1774-1792) i-a fixat, prin decret regal, dimensiunile: „lungimea batistei trebuie să fie egală cu lățimea ei”.

● Sezătoare organizată de revista *Muncă și voie bună*, la 17 aprilie. Mihail Sadoveanu este un fragment din *Amintiri din copilărie*, de I. Creangă și *Poveste orientală*; Al. Philippide — poezii din volumul *Aur sterp*; Ionel Teodorescu — povestire înedită *Popas printre oameni*, iar Victor Eftimiu versuri din volumul *Noapte subterană*.

● Editura Fundațiilor pregătește ediția integrală a operelor lui N. Bălcescu, îngrijită de prof. G. Zane, din care a apărut primul volum, cuprinzînd tot ce a tipărit Bălcescu în timpul vieții sale. „Ediția — consemnează *Timpul* — are această particularitate să pună în evidență pe Bălcescu nu numai ca istoric, ci și ca scriitor politic și, mai ales, ca economist, aspect care este prea puțin știut”.

● Pînă în 1893, în Anglia, ziarele nu puteau fi procurate decît prin abonament sau cumpărate de la redacții. *Times* putea fi închiriat cu ora. Abia în 1893 ziarele au început a fi vîndute la chioșcuri sau pe stradă.

● La 4 aprilie, în sala Fundațiilor, se inaugurează ciclul de conferințe Dobrogea, țara soarelui răsare, N. Iorga prezentînd semnificative pagini de istorie dobrogeană.

● Iese de sub tipar ediția a II-a a primului volum din *Istoria limbii române*, de prof. Al. Rosetti, lucrare care, după cum scrie *România*, „a deschis perspective inedite acestui studiu, aducînd în același timp o concepție originală și o prezentare nouă a materialului”.

● Sub egida Institutului de studii latine, D.M. Pippidi publi-

APRILIE
1940

Pe stadionul ANEF.
România
învinge Italia,
la rugby,
cu 8-0

Cronică măruntă

că traducerea Poeticii de Aristotel, apreciată elogios de Petru Comarnescu în Revista Fundațiilor: „O traducere făcută cu tot aparatul științific necesar; o muncă grea, întreprinsă însă cu o încetare a spiritului, ca o satisfacere firească a actului dezvoltării cunoașterii”.

● Îndrumări în preistorie se intitulează volumul publicat de prof. dr. D. Berchiu, despre care citim în ziarul România: „Lucrarea constituie cel mai util îndrumător, atât pentru studenți, cât și pentru publicul doritor să se inițieze în această știință. Conceput în cadrul istoriei universale și naționale, cu foarte dese referiri la Dacia preistorică și Europa sud-estică, volumul este în același timp o foarte serioasă contribuție la cunoașterea istoriei noastre străvechi”.

● La sala „Dallas”, în cadrul saulei de conferințe organizate de asociația „Amicii Franței”, prof. Mircea Djuvara vorbește despre Doctrinile Revoluției franceze.

● Ziarul Le Temps consemnează elogios calculul matematicianului și astronomului român Constantin Popovici privind vechimea sistemului nostru solar.

● Se constituie Asociația de prietenie româno-olandeză, în vederea stringerii relațiilor culturale dintre cele două țări. Din comitetul de conducere fac parte: C. Rădulescu-Motru, președintele Academiei Române, D. Gusă, V.V. Pella, G. Oprescu, Ion Marin Sadoveanu ș.a.

● Ziarul Universul prezintă filmul Elisabeth și Essex, în care Bette Davis (1908-1968), interpretând-o pe regina Angliei, face „cea mai strălucită creație a izumătății ei cariere”. Partenerii: Errol Flynn, „tipul ideal al bărbatului tânăr și chelș”, și Olivia de Havilland, „una dintre cele mai frumoase și talentate vedete ale tinerei generații”.

Dorința de pace a românilor este relevantă și în pastorală de Paști a patriarhului Nicodim: „Dacă poporul nostru s-a luptat de-a lungul veacurilor, s-a luptat în numele sfintei dreptăți și dragostei fierbințe pentru comorile lui neperitoare. Și-a apărut cu un elan dîr vatra sfîntă din care nu s-a stins focul vieții românești; și-a apărut legea strămoșească, glia scumpă a țării, obiceiurile și limba românească.

Idealul pe care l-a urmărit și-l urmărește fără încetare neamul nostru este idealul de pace, de frățietate și de bună înțelegere. Căci iubirea de pace și de armonie este adînc sădită în inima poporului nostru”.

La Academia Română, I. Nistor prezintă, la 19 aprilie, comunicarea intitulată Tudor Vladimirescu și Sfînta Alianță, în care analizează rapoartele diplomatice ale agențiilor austriece din București și Iași, publicate acum în volumul XIX, partea a doua, al colecției Hurmuzaki de documente referitoare la istoria României. Aceste rapoarte, consemnează *Universul*, din 21 aprilie, „aduc contribuții interesante la istoria revoluției lui Tudor Vladimirescu”. Ele erau adresate cancelarului Metternich la Viena și prin intermediul lor se poate urmări mișcarea lui Tudor aproape zi cu zi, cu toate amănuntele și peripecile ei. Din ele desprindem prețioasă informație că *mișcarea națională pornită de Tudor găsește un puternic răspuns în masele populare din Moldova și Transilvania, unde se ridicau aceleași revendicări naționale, politice și sociale* [s.n.].

Din revendicările naționale ale lui Tudor, continuă ziarul amintit, merită să fie reținută aceea cu privire la restaurarea domniilor păminteni.

În România se găsesc două dintre cele mai importante monumente ale antichității romane: Trofeul lui Traian de la Adamclisi și podul lui Traian de la Turnu Severin”. Astfel începe prezentarea pe care Constantin Moisiu o face în același ziar, *Universul*, la 9 aprilie, podului construit de Traian, una dintre „cele mai îndrăznețe opere tehnice ale antichității”.

Cu ajutorul unor informații transmise de istorici antici și moderni, autorul încearcă o reconstituire a podului. Lungă de 1135 m, înălțată la 10 m deasupra undelor Dunării, construcția se sprijinea pe 20 picioare (pile), realizate din zidărie (piatră și cărămizi), cu arcurile de boltă din birne de lemn. Parapetul lateral era tot din lemn, iar cele două bolti de la capetele podului erau din zidărie.

La capetele podului se aflau două caste: Pontes (pe țărmul drept) și Drobeta (pe malul stîng al Dunării), acesta fiind ridicat pe teritoriul localității dacice Drobeta sau Druheta. Ruinele de aici au fost cercetate de Gr. Tocilescu și Alex. Bărcăciulă, precum și de „doi tineri arheologi: prof. Dumitru Tudor și Aurel Decei, care, interpretînd textele antice, consultînd reprezentările podului și

Autori îndrăgiți
al scenelor
bucureștene
(de la stînga
la dreapta):
Ionel Țăranu,
Grigore Vasiliu-Bîrlie,
Costică Toneanu

Marele clopot
de la Patriarhie
vestește învîierea

ținînd seamă de cercetările mai noi, au reușit să lămurească în cea mai mare parte această problemă".

Un studiu primit cu interes și recenzat în paginile publicațiilor culturale este cel semnat de prof. dr. Ștefan Birsănescu, de la Universitatea din Iași, în *Anuarul Scolii normale de învățători „Vasile Lupu” din Iași* (anul 1938-1939) intitulat *Dimitrie Cantemir pedagog și în care analizează Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*, lucrare tipărită de savantul voievod în anul 1698 (reeditată, în 1969 și 1974, de Virgil Cîndea).

„Din punct de vedere pedagogic — scrie autorul studiului — *Divanul* prezintă o primă importanță: aceea de a constitui un mic tratat de pedagogie în care autorul a cercetat, firește în forma corespunzătoare epocii lui, problemele principale de educație: scopul educației, psihologia vîrștelor și tehnica educativă. Cu el ne găsim în fața *primului tratat românesc de pedagogie*”.

După ce evidențiază ideile cuprinse în scrierea cantemiriană, autorul studiului conchide: „Am avea deci în ideologia *Divanului* proba că poporul nostru nu a dus o viață străină de preocupările pedagogice ale popoarelor de cultură din aceeași epocă. Acest fapt își are însemnătatea lui. Popoarele de cultură caută să-și împingă îndărăt, cît mai departe în trecut, momentul primelor lor creațiuni literare, științifice și filosofice ca astfel, prin durata și vechimea mare a produselor lor culturale, să-și asigure respectul celorlalte. Or, cu Dimitrie Cantemir, noi, românii, putem obține acest rezultat de a împinge departe în trecut începuturile pedagogiei românești”.

Să mai consemnăm din paginile publicațiilor Bucureștene din urmă cu cinci decenii, însemnările istoricului Dimitrie Bodin, publicate în ziarul *Presa*, din 7 aprilie.

„Noi sîntem aici de cînd scrieri istorice înregistrează vreun fapt legat de aceste locuri. Toți vecinii, dar absolut toți, ne-au găsit avînd și stăpînind acest pămînt.

Actul de naștere al poporului român — scrie în încheiere D. Bodin — poartă pecetea unui mare război dintre două popoare tari și alese. Calitățile acestor popoare se compensau unele pe altele. Nici unul n-a fost nomad și nici urmașii lor n-au cunoscut rătăcirea hoardelor a căror credință era prada și a căror țară se schimba de la o zi la alta. Începînd cu Dromihetes și terminînd cu războiul Unirii [din 1918] toate luptele noastre s-au dat pentru moșie și pentru lege”. ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor:
Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

● Direcțiunea generală P.T.T. aduce la cunoștință publicul că abonații la rețeaua telefonică din București pot transmite prin telefon și telegrame adresate în localitate sau în provincie.

● Afis într-un restaurant londonez: „În caz de alarmă, domnilor clienți sînt rugați să facă plasa înainte de a se retrage în adăposturi”.

● Istrate Micescu, ministrul Justiției, conferențează, la 18 aprilie, în aula Facultății de drept, în cadrul Institutului de științe morale și politice, despre Cultura clasică în spiritul juridic, în care subliniază tradițiile culturii juridice românești: „Nu e nimic nou în lumea dreptului, decît ceea ce este vechi, înfapt s-a uitat. Pentru noi, românii, trebuie să fie o mare mîndrie fiindcă în fiecare rădăcină de cuvînt curat românesc vibrează sufletul strămoșilor și sîntem datorți să nu împrumutăm de la alții ceea ce ei au luat de la cei vechi și se cuvine mai bine să revendicăm ca un drept al nostru partea de știință în viața vorbii lor”.

● Zile cu viscol și ninsoare, la 6-7 aprilie, în Capitală, cum n-au mai fost de 40 de ani. „Circulația — scriu ziarele — s-a făcut extrem de greu. Trăsurile au dispărut subit, taximelele s-au împinut, iar tramvaiele și-au mîncorat viteza. Pentru pleonul bucureștean alunecusul a devenit iar o problemă primejdioasă”. Din cauza viscolului trenurile sosesec în Gara de nord cu întîrzieri de la 25 pînă la 200 minute.

● Echipa de rugby a României — consemnează *Timpu* din 16 aprilie — a raportat ieri unul dintre cele mai mari succese din carieră. A învins echipa Italiei cu trei la zero, într-un moment cînd rugbyul adversarilor noștri este în mare regres. Succesul de ieri are răsunet european, căci echipa „azzura” este a treia formație din Europa”.

1939-1945.

CORESPONDENȚĂ SECRETĂ

CASA ALBĂ — DOWNING STREET 10

La amiaza zilei de 24 februarie 1945, după șase ani de exil la Londra, președintele E. Beneș a venit pe Downing Street 10 să-și lăsa rămas bun, urmînd să se întoarcă în Cehoslovacia¹. Nu trecuseră nici zece zile de cînd premierul britanic se despărțise de președintele F.D. Roosevelt și nici două săptămîni de cînd avionul său decolase din Crimeea. Churchill a făcut următoarea reflecție către Beneș: „Un biet leu pășește între un enorm urs rus și un considerabil elefant american” (J. Colville, *The Fringes of Power...*, p. 564).

Declinul puterii britanice devenise o preocupare chinuitoare pentru primul ministru. La începutul lunii februarie, într-o scrisoare, din Malta, Churchill se confesa soției sale: „Sînt

foarte îndurerat cînd văd armatele noastre atît de reduse ca număr, în comparație cu ale lor [americanilor — n.n.j. Am vrut întotdeauna să le mențin egale, dar cum ar fi fost cu puțință, în fața unei țări atît de puternice și cu o populație de trei ori mai mare decît a noastră”². „Totuși — continua Churchill —, de la această înfrîngere mi se trage o reinnoită hotărîre de a continua să lupt, atît cît este posibil, și să asigur pe toată lumea că steagul [britanic — n.n.j. nu va fi lăsat să cadă cît timp sînt la cîrmă” (Timothy Garton Ash, *In the Churchill Museum, The New York Review of Books*, May 7, 1987, p. 27).

În consecință, premierul atribuia un rol sporit continuării corespondenței cu Casa Albă.

„Aștept de mult promisa Dv. vizită”

În pledoariile secrete ale premierului trimise Casei Albe, au căpătat prioritate avansarea armatei sovietice în Europa de est și centrală și situația în țările care înlăturaseră jugul fascist, mai ales că divergențele cu U.R.S.S. — decurgînd și din interpretările diferite ale deciziilor luate la întîlnirea în trei — ciștigaseră în amploare.

¹ Acest serial continuă din nr. 4/1987-4/1988, 2,3/1990.

² În martie 1944, diviziile controlate de britanici și cele americane în contact cu trupele germane fuseseră egale ca număr. În iulie: 38 britanice — la 48 americane; la sfîrșitul lui 1944: 48 la 78. În ceea ce privește *totalul* efectivelor, situația era următoarea: 4,9 milioane britanici față de 11,2 milioane americani, în martie 1944; 5 milioane față de 11,8 milioane în iulie; 4,9 milioane față de 12 milioane la sfîrșitul anului 1944 (Cl. J. Ehrman, *Grand Strategy*, vol. VI, Londra, 1956, p. 19).

În chestiunile Europei răsăritene — conform analizei istoricului englez Elisabeth Barker³ —, Churchill „dorea” să-l împingă înainte pe Roosevelt.

Luînd ca motive evenimentele din România de la sfîrșitul lunii februarie 1945 și instalarea guvernului Groza, Churchill îi scria președintelui la 8 martie să ia inițiativa unui demers pe lîngă Stalin, deoarece au fost încălcate „*principiile de la Ialta*”:

³ 1910-1986. În 1932 se alătură fratelui ei Arthur, corespondent al ziarului *The Times* la Viena. A călătorit înainte de război în țările Europei răsăritene, inclusiv România. Din 1934, a făcut parte din personalul postului de radio Londra — BBC. Spre sfîrșitul anului 1941, a trecut la Departamentul de informații politice secrete (PID) din Foreign Office, ulterior Direcția războiului politic (PWE), mai întîi ca adjunct al direcției regionale pentru Balcani, iar din 1943 ca titular al acestui compartiment. În august 1945, a revenit pentru doi ani „pe teren” în țările din Balcani, în calitate de corespondent al Agenției Reuter. Din 1949 pînă în 1970, și-a reluat locul la BBC. Din 1970 s-a consacrat lucrărilor de istorie. Ultima oară a fost în

„Sper că veți fi la fel de mîhnit ca și mine din cauza evenimentelor recente din România. Rușii au reușit să impună stăpînirea unei minorități comuniste prin forță și declarații false. Protestele noastre împotriva acestor evoluții au fost stîlcnite de faptul că, pentru a avea libertatea să salvăm Grecia, eu și Eden am recunoscut la Moscova, în octombrie, că Rusia trebuie să aibă o voce puternică predominantă în România și Bulgaria, în vreme ce noi am preluat conducerea în Grecia. Stalin a respectat foarte strict această înțelegere în timpul celor 30 zile de luptă contra comunistilor și ELAS, în orașul Atena, în ciuda faptului că acest lucru le era profund dezgustat. Iți, atît lui, cît și celor din jurul său...”

În special, mă tem că preluarea puterii de către acest guvern comunist ar putea duce la epurarea tuturor românilor anticomuniști, care vor fi acuzați de fascism, asemănări în mare măsură cu ceea ce s-a întîmplat în Bulgaria. Lucrul acesta este deja prevestit în comunicatul transmis ieri de Moscova, text pe care l-am transmis telegrafic Ambasadei dumneavoastră.

Aș sugera, prin urmare, să se ceară lui Stalin să albe grîjă ca noul guvern să nu pornească imediat o epurare a tuturor elementelor politice care se opun punctelor lor de vedere pe temeiul că au fost încurajați să

România în 1980, participînd la al XV-lea Congres internațional de științe istorice (*Magazin istoric*, nr. 4/1983).

procedeze așa prin declarația de la Ialta.

Desigur, vă vom acorda tot sprințul și dacă ne veți arăta textul vreunui mesaj pe care sînteți înclinat să îl trimiteți lui Stalin, voi trimite și eu unul către el, pentru a-l sprința. Există, bineînțeles, o înțelegere deplină între reprezentanții noștri de la fața locului și cei ai dumneavoastră”.

Referindu-se la înțelegerile din octombrie 1944, de la Moscova, Churchill îi explica lui Roosevelt că, „din partea mea ar fi o greșeală în situația actuală să abordez această temă”. În legătură cu constituirea unui nou guvern polonez se ofereea însă să intervină el primul.

La 11 martie, Roosevelt a refuzat net să se implice în problemele românești. În același mesaj, referitor la consultările de la Moscova privind formarea noului guvern polonez, președintele nu a fost favorabil vreunei intervenții personale — nici a sa și nici a premierului —, pozițiile urmînd a fi tratate prin ambasadorii lor din capitala sovietică.

La 1 martie, Roosevelt a ținut o cuvîntare în fața Camerei Reprezentanților și Senatului, reunite în sesiune comună. Apoi s-a odihnit cîteva zile la Hyde Park. Fiica sa, Anna, s-a alăturat insistențelor medicilor ca tatăl ei să-și scurteze ziua de lucru și să evite, pe cît posibil, chestiunile solicitînd o prea mare tensiune nervoasă. În aceste condiții, Roosevelt intenționa să plece la sfîrșitul lunii la domeniul său din Warm Springs (Georgia), unde voia să-și pregătească două cuvîntări: pentru tradiționala „Zi Jefferson” (1743-1826), din 13 aprilie, și pentru deschiderea lucrărilor conferinței de elaborare a Cartei Organizației Națiunilor Unite și de constituire a acestei organizații mondiale, stabilită pentru 25 aprilie, la San Francisco. În intervalul de 82 zile dintre ziua inaugurării celui de-al patrulea mandat prezidențial și ajunul „Zilei Jefferson”, care avea să fie și ultima sa zi de viață, Roosevelt s-a aflat la Casa Albă mai puțin de o lună și a avut numai două scurte convorbiri, formale, cu noul său vicepreședinte, H. Truman.

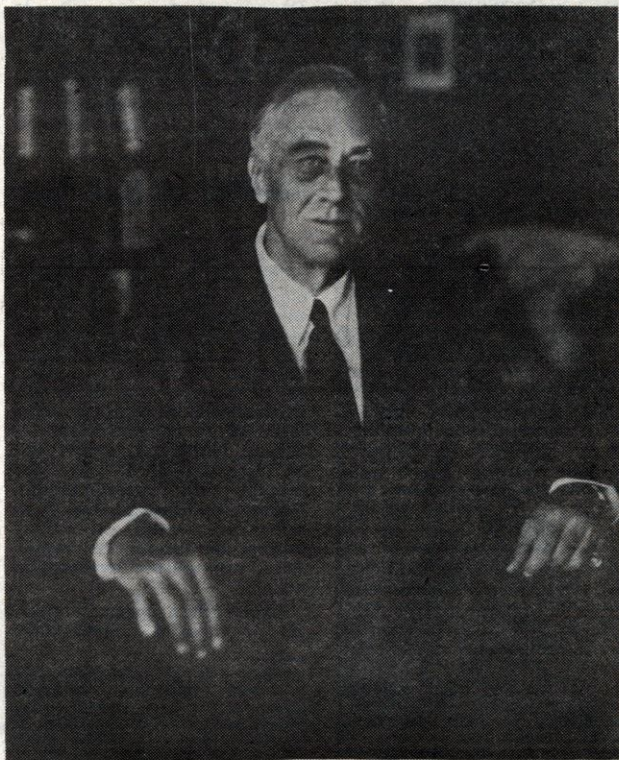
Informat despre înrăutățirea sănătății președintelui și — cum scrie profesorul W.F. Kimball — „îngrijorat că ra-

porturile speciale dintre ei se deterioran”, premierul i-a scris, la 17 martie: „Nu uit contribuția avută de relațiile noastre personale în progresul cauzei mondiale, care se apropie acum de primul ei fel militar”. Nostalgia se îmbina însă cu prevestirea: „cînd războiul gigantilor se termină, începe războiul pigmeilor”. În fond, Churchill pune insistent tocmai chestiunea care-l interesa cel mai mult, repetînd: „aștept, tot timpul, de mult promisa Dv. vizită”. Pe mesaj — așa cum a fost el prezentat președintelui — s-a păstrat o adnotare a amiralului W.D. Leahy: „Nu trebuie răspuns”. Totuși, la insistența lui Churchill din 30 martie, a doua zi, Roosevelt confirma doar atît: „Am primit foarte plăcutul Dv. mesaj no. 914”.

Între timp, o nouă piesă s-a introdus în țesătura relațiilor cu Uniunea Sovietică, ducînd

la o escaladă a disputei diplomatice. Încă la 25 martie, între Roosevelt și Stalin începuse un ascuțit dialog polemic în legătură cu negocierile din Elveția, purtate de reprezentanții anglo-americani cu generalul S.S. Karl Wolff, privind capitularea trupelor germane din nordul Italiei. Acțiunea era denumită codificat „Crosswords” (cuvinte încrucișate), de către britanici, și „Sunrise” (răsărit de soare), de către americani. Reprezentanții sovietici nu fuseseră acceptați să participe la convorbiri, de aceea Moscova suspecta că la mijloc era un aranjament, prin care trupele anglo-americane „puteau înainta în adîncul Germaniei, fără a întîmpina aproape nici o rezistență din partea germanilor”. Profesorul W.F. Kimball consideră că printre motivele care contribuiseră ca președintele Roosevelt să fie de acord —

Warm Springs, Georgia, 11 aprilie 1945. Ultima fotografie a președintelui Roosevelt, cu o zi înainte de a muri

cum îi sugeraseră serviciile speciale americane — cu ne-participarea reprezentanților militari sovietici la convorbirile din Elveția era și „convincerea că Italia era o sferă de interese americane, o convingere de care britanicii fuseseră făcuți să-și dea pe deplin seama încă și mai înainte”.

Pină la 5 aprilie, Churchill nu s-a implicat în controversa cu Stalin. A făcut-o numai după ce Roosevelt i-a atras atenția că liderul sovietic consideră „de neînțeles și tăcerea englezilor”. Premierul britanic a exploatat prilejul, pentru a încerca să provoace o nouă turnură a evenimentelor, în concordanță cu proiectele sale. La 5 aprilie, el i-a scris președintelui că „sint surprins că Stalin V-a trimis un mesaj atât de jignitor la adresa onoarei Statelor Unite și, în același timp, a Marii Britanii” și i-a atras atenția că „este important să dăm mîna cu armatele rusești cît mai la răsărit posibil și, dacă împrejmurările ne permit, să intrăm în Berlin”¹.

Deși i-a răspuns lui Churchill că „nu trebuie să permitem nimănui să nutrească falsa impresie că ne temem” și că „în cîteva zile armatele noastre vor fi într-o poziție care ne va permite să devenim «mai durzi», Roosevelt, conform mărturiilor unor persoane aflate atunci la Warm Springs lîngă pre-

ședinte, a fost foarte sensibilizat de un semnal de mare semnificație al Moscovei. Aparent fără nici o legătură cu negocierile din Elveția și cu cursa spre Berlin, guvernul sovietic a denunțat, la 5 aprilie 1945, pactul de neutralitate încheiat cu Japonia, la 13 aprilie 1941.

La 11 aprilie 1945, președintele a făcut să parvină premierului copia unui mesaj, pe care urma să-l adreseze liderului sovietic. Prin acest mesaj, Roosevelt considera închis „incidentul de la Berna” și preciza: „În orice caz, nu trebuie să existe neîncredere reciprocă și nu trebuie să mai apară neînțelegeri minore de această natură”. În mesajul imediat următor, Roosevelt i-a răspuns lui Churchill la o comunicare a premierului din aceeași zi, prin care îi cerea părerea în problema poloneză și a „cuvintelor încrucișate”, dat fiind că urma să facă o declarație Camerei Comunelor, peste două zile. Iată mesajul președintelui F.D. Roosevelt: „La telegrama Dv. no. 944. Aș minimaliza pe cît este posibil problema sovietică, în general, deoarece asemenea chestiuni par să se ivească, într-o formă sau alta, în fiecare zi și cele mai multe dintre ele se aranjează, ca în cazul întîlnirii de la Berna”.

Demersul lui Niels Bohr

„În mod categoric, voi continua să insist pe lîngă președinte să nu facă sau să ne permită nici cea mai mică dezvaluire către Franța sau Rusia” — comunica Churchill lui Eden într-o notă din 25 martie 1945. Clepsidra istoriei n-a dat răgaz necesar pentru materializarea acestei intenții, care avea legătură cu cel mai mare secret al războiului, secret atît de tainuit, încît în cele 1 688 mesaje ale corespondenței Roosevelt-Churchill, doar 10 se referă la acesta. Și atunci extrem de laconic și criptic. Este vorba despre bomba atomică.

Prima filă a dosarului o găsim în mesajul președintelui

¹ Cînd a primit telegrama, pentru a o repite, ambasadorul A. Harriman a propus să se elimine cuvîntul *minor*. Răspunsul imediat al lui Roosevelt a fost negativ. Mesajul a fost predat, asadar, lui Stalin în redactarea inițială, la 13 aprilie.

către premier, din 11 octombrie 1941: „Ar fi de dorit să corespundăm sau să disculăm despre subiectul din studiul Comitetului MAUD, de la Dv., și al organizației dr. Bush, de la noi; pentru ca orice eforturi pe termen lung să poată fi coordonate sau chiar conduse împreună. Sugerez pentru identificare să ne referim [codificat] la acest subiect sub denumirea MAYSON”. Scrisoarea venea după constituirea, în aceeași lună, a unui organism special, pentru „a-l sfătui pe președinte în problemele politice referitoare la fisiunea nucleară”. Simbolul acestui organism („S—1”) a devenit indicativul secret al proiectului bombei atomice.

Premierul, care abordase subiectul cu președintele, încă de la prima lor întîlnire, din august 1941, la Conferința Atlanticului², nu s-a grăbit să-i răspundă. Abia în ajunul atacului japonez de la Pearl Harbor, care la 7 decembrie 1941 a atras Statele Unite în război, Churchill a anunțat „consimțămîntul nostru de a colabora cu guvernul Statelor Unite în această problemă”.

A treia oară, „S—1” sau, de acum, „Tubul Alloys” a apărut în corespondență tocmai la 3 iulie 1943. La 27 februarie

² Prima ipoteză de lucru că bomba atomică poate fi realizată a fost elaborată în Marea Britanie. În primăvara 1940, a fost instituit un organism special, Comitetul MAUD, pentru a studia în amănunt posibilitatea dezvoltării noii arme. În iunie 1941, deliberările s-au încheiat cu o concluzie pozitivă, parțial transmisă Casei Albe, din dispoziția lui Churchill. Istoria anecdotică atributele organelor denumirii organismului unei întîmplări greu verificabile: marele fizician danez Niels Bohr (Magazin istoric, nr. 7, 8/1981), care atunci se mai afla în țara sa ocupată de Germania, a făcut să parvină familiei sale refugiați în Marea Britanie o scrisoare, în care se interesa și de sănătatea bonei sale, Maud. Acest nume a părut suspect cenzorilor britanici, care l-au „decodat” prin Military Applications of Uranium Desintegration (Aplicații militare ale dezintegrării uraniului).

³ Magazin istoric nr. 7/1986.
⁴ Denumirea codificată a organismului britanic creat în vara lui 1941, pentru a se ocupa de toate aspectele privind bomba atomică (Magazin istoric, nr. 8-9/1975), „Directoratul aliajelor speciale, pentru tunuri” sau „Tubul Alloys” (T.A.) Răspunderea organismului o avea John Anderson, membru al Cabinetului de război. „Tubul Alloys” a devenit și indicativul acceptat anglo-american, pentru proiectul bombe atomice.

și 1 aprilie 1943, premierul, în mesaje adresate lui H. Hopkins, dar, evident, destinate să fie aduse la cunoștința președintelui, protestase împotriva deciziei americane privind limitarea informațiilor ce vor fi transmise britanicilor. La a treia conferință de la Washington (mai 1943), Roosevelt a promis „o completă împărțire a datelor (pentru T. A.)”.

După o suită de noi conciliabule, la 19 august 1943, la Quebec, a fost semnat documentul prin care „toate creierile și resursele britanice” erau reunite, în vederea realizării bombe atomice. Urma să nu se transmită „nici un fel de informație privind «Tubul Alloys» unei terțe părți, fără asentiment mutual”¹. După Quebec-2, la Hyde Park, în 19 septembrie 1944, cei doi au căzut de acord asupra unui aide-memoire, care stabilea Japonia ca țintă a primei bombe atomice, respingea demersul lui Niels Bohr², „de a se preveni o fatală cursă a înarmărilor” și decidea punerea sub supraveghere a savantului danez aflat atunci în S.U.A., „pentru a ne asigura că nu este răspunzător de scurgerea de informații în special către ruși”³.

Ultima oară când președintele și premierul au abordat

¹ Roosevelt considera că răspunderea principală „a ordinii” în lumea postbelică va reveni „celor patru poliți” (S.U.A., Marea Britanie, U.R.S.S., China). Profesorul M.J. Sherwin comentează astfel acordul din 19 august: „Puteau să fie patru poliți, dar numai doi dintre ei urmau să aibă bomba”.

² La începutul toamnei 1943, acesta a fost convins să părăsească Danemarca și să vină în Marea Britanie, de acolo, în Statele Unite (*Magazin istoric*, nr. 11/1980).

³ Deoarece în hîrțile de la Casa Albă „nu s-a găsit” aide-memoire-ul de la Hyde Park din 19 septembrie 1944, la 25 iunie 1945, mareșalul H. Wilson a remis o copie principalului responsabil al proiectului — H.L. Stimson (1867-1950), ministrul de război al S.U.A. (1940-1945), care mai dețineuse aceeași funcție în anii 1911-1913 și fusese secretar al Departamentului de Stat între 1929-1933.

„S-1” a fost la o convorbire din timpul Conferinței din Crimeea: „Am fost șocat la Ialta, scrie Churchill într-o notă către Eden, *cînd președintele, în mod neoficial, mi-a vorbit despre dezvăluirea secretului lui Stalin, pe motiv că de Gaulle, dacă a aflat de el, în mod sigur ne va trage pe sfoară împreună cu Rusia*”⁴.

În după-amiaza de miercuri, 11 aprilie 1945, președintele a început să dicteze cuvîntarea pe care intenționa să o țină vineri, de „Ziua Jefferson”. Stenograful nota: „Nu vom renunța la hotărîrea de a acționa astfel ca în timpul vieții copiilor noștri și a copiilor copiilor noștri să nu mai fie un al treilea război mondial”. A doua zi, 12 aprilie, la ora 13 și 15 minute, Roosevelt s-a plîns secretarului său, care lua note, de „o groaznică durere de cap”. Apoi s-a prăbușit peste scaun. La ora 15 și 35 minute, doctorii l-au declarat decedat, în urma unei masive hemoragii cerebrale. ■

Eugen PREDA

Traducerea documentelor:
Dan Ghibernea

⁴ Autoritățile de securitate ale „S-1” și T.A. erau îngrijorate de faptul că unul dintre savanții francezi, Hans von Halban, care lucra la secția din Montreal (Canada) a proiectului bombe atomice, făcuse o vizită în Franța, unde îl întâlnise pe F. Joliot-Curie (1900-1958). La începutul anului 1939, F. Joliot-Curie dovedise experimental existența fenomenului de fisiune. Înaintea ocupării Parisului de armatele germane, în iunie 1940, F. Joliot-Curie îi trimisese în Marea Britanie pe cei doi colaboratori ai săi, Hans von Halban și Lew Kowarski, cu întreaga cantitate de „apă grea”, care, în momentul respectiv, era unica rezervă mondială a acestui „ingredient” indispensabil atunci, pentru orice proiect atomic. Joliot a rămas în Franța și a participat activ la rezistență. La 31 august 1944, ziarul *L'Humanité* a anunțat că laureatul Premiului Nobel pentru chimie în anul 1944 era membru al Partidului Comunist Francez din 1942. Știrea a apărut concomitent cu numirea lui F. Joliot-Curie ca director al Centrului național de cercetări științifice.

MANUALUL DE ISTORIE

— ÎNCOTRO?

(Urmare din p. 28)

sistem educațional echilibrat în care exigența se îmbină cu erudiția. În anii ce vin rolul dirigitor în educația cetățenească, în cunoașterea valorilor reale, perene ale neamului nostru revine profesorilor de istorie. Acum își vor da cel mai de seamă examen al vieții lor, acela de îndrumători, de modelatori de conștiințe, de caractere. În mare măsură, societatea noastră de mine, purtarea tinerilor de pe stradă, curiozitatea sau dezinteresul pentru o manifestare sau alta de cultură vor fi determinate de ceea ce dascălii vor ști să propage de la catedră.

Socot că toți colegii mei, profesorii de istorie din țară, au capacitatea necesară să-și întocmească singuri cursuri, ghidări de o simplă programă școlară. Stăruind în bibliotecă asupra lucrărilor de căpăți datorate lui Nicolae Iorga, Gheorghe Brătianu, Victor Papacostea, David Prodan sau Alexandru Zub — ca să dau numai cîteva nume — ei vor redobîndi acel har cu care Clio i-a înzestrat pe slujitorii ei.

Și aceasta pentru că pe puțin doi ani — după părăsirea mea — va trebui să învățăm istoria fără manuale. Întocmirea lor cere timp, trudă, cumpănire atentă și... dezințoxicare. Unica formulă viabilă mi se pare concursul pentru lansarea lor pe piață. Dacă vrem să supraviețuim, criteriul determinant de promovare în societate va trebui să fie valoarea; tot astfel numai calitatea va impune un manual.

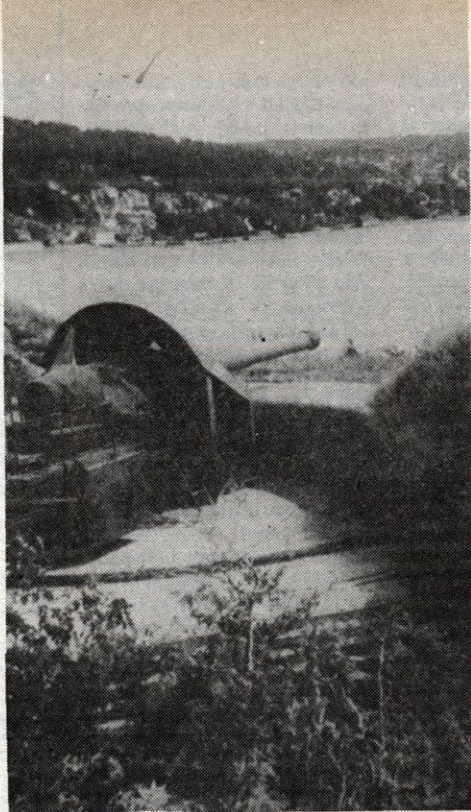
Să avem încredere în elevi. Cu acea atracție sigură pentru produsul de calitate ei vor reține cartea bună și o vor arunca pe cea pompoasă, patriotardă, plină de fraze găunoase, acel potop de vorbe peste un pustiu de idei care a constituit zeci de ani substanța atîtor cărți de istorie. ■

Georgeta PENELEA-FILITTI

„O dramă necunoscută a războiului”. Aceste cuvinte ale generalului Charles de Gaulle se referă la campania germană din Norvegia, începută la 9 aprilie 1940 și rămasă, într-adevăr, unul dintre episoadele cel mai puțin cunoscute sau mai deformat cunoscute ale celui de-al doilea război mondial. Hidra nazistă și-a întins tentaculele în estul, vestul, sudul și nordul european, deși aparent din acest nord nu avea de obținut profituri deosebite.

Norvegia este cu adevărat ceea ce însemna numele ei pentru vechii vikingi: „drumul nordului” — un drum lung care, de la un capăt la altul al fișiei de pământ ce formează țara, măsoară peste 1750 km, cu o natură sălbatică și fiorduri nenumărate. Țara aceasta, desprinsă de Suedia și devenită independentă abia în 1905 (când a denunțat uniunea personală ce o lega de Suedia din anul 1814), o țară neutră —, ocupa o poziție strategică de o excepțională însemnătate: se afla la încrucișarea liniilor de aprovizionare și de comunicații maritime dintre Germania, Marea Britanie și Uniunea Sovietică.

În plus — cum sublinia academicianul francez J.-B. Duroselle — la începutul războiului, „bogatul minereu de fier suedez, în mare parte evacuat prin portul [norvegian] Narvik, devenise esențial pentru mașina de război germană. Țăr-mul lung — în care porturile naturale abundau, perfect adăpostite de incursiunile inamice, datorită profunzimii și formei fiordurilor — devenise o zonă mult rivnită. Visul strategic [al Germaniei] era instalarea [ei] pe mîile de kilometri ce separă Capul Nord de Olanda, apoi de Dunkerque, apoi de Bayonne. Și, cum

NORVEGIA, APRILIE 1940: CAMPANIA IGNORATĂ

Hitler considera că «scopul său esențial era cucerirea unui «spațiu vital» la est și zdrobirea bolșevismului, ce barieră magnifică îl oferea Norvegia, pentru a opri aprovizionarea sovieticilor prin Murmansk și Arhanghelsk”

Strategii Germaniei hitleriste își îndreaptă de timpuriu privirile asupra Scandinaviei (și, ca atare, asupra Norvegiei), datorită planurilor lor de supremație asupra Mării Nordului. Comandan-tul-șef al Kriegsmarinei, amiralul Erich Raeder, cere ocuparea țării, ca primă etapă de luptă... contra Angliei. Führerul, pregătit să rezerve Norvegiei „tratament” prevăzut celorlalte țări mici și neutre („Nu vor mai exista țări neutre. Destinul lor este să devină sateliții marilor puteri. Vor fi aspirate pur și simplu”), știe să exploateze rivalitățile între diferitele armate, generali, miniștri și lideri nazisti. Un grup de ofițeri superiori elaborează un plan privind ocuparea Norvegiei atât de secret, încît le este interzis să-l comunice chiar și șefilor direcți.

De partea Aliaților, pe atunci numai Marea Britanie și Franța, se înregistrează în toamna lui 1939 (decî imediat după izbucnirea războiului mondial) și în prima parte a lui 1940 înconsecvența și deruta care au lăsat cale liberă extinderii conflagrației. Franța este paralizată de certuri politice, în Anglia guvernul ține întruniri de

formă, conducătorii politici sînt incompetenți în domeniul militar ș.a. În fapt, în acea perioadă se înfruntă două lumi, două școli de război, două concepții strategice — inclusiv în ce privește Norvegia —, cum demonstrează François Kersaudy în cartea sa *Stratégies et Norvège 1940. Les Jeux de la Guerre et du*

Hasard (Strategii și Norvegia 1940. Jocurile războiului și ale hazardului), publicată în editura Hachette.

Licențiat în științe politice, François Kersaudy (n. 1948) — care a mai semnat și cu alt prieten în revista Magazin istoric, în calitate de autor al unei cărți de mare succes, De Gaulle et Churchill (Magazin istoric, nr. 9-12/1984, 1-2/1985) — a susținut o teză la Institutul de istorie a relațiilor internaționale contemporane de la Sorbona, cu tema Norvegia și marile puteri, între 1918-1938. Cartea *Stratégies et Norvège 1940*, din care publicăm o serie de fragmente, cu titlul și subtitlurile redacției Magazin istoric, deschide culisele consiliilor ministeriale și ale statelor majore și reconstruiește cu minuțioasă pregătirea invaziei Norvegiei de către germani, în vreme ce Aliații, cum susține Chamberlain, „nu vor să-și asume riscuri fără să fie siguri de rezultat“.

La 28 martie 1940, Consiliul Suprem Aliat anglo-francez ia hotărârea să ceară Suediei sistarea exporturilor de minereu de fier către Germania, să minze apele teritoriale norvegiene și să trimită un corp expedițional în Norvegia. Guvernul norvegian protestează și trece la organizarea unui sistem propriu de apărare a litoralului fârl, care, așa cum afirmă istoricul John Midgaard, „este în realitate mai vulnerabil decât cel din anii 1914-1918“.

Pornind de la încrederea în superioritatea sa maritimă și subestimind pregătirile Germaniei, Marea Britanie ia o serie de măsuri care vizează, înainte de toate — așa cum reiese și din cuvântarea rostită în Camera Comunelor

de primul ministru Arthur Neville Chamberlain, la 2 aprilie 1940 — împiedicarea „trecherii cargoboturilor germane din Suedia spre Reich“. O zi mai târziu, cabinetul britanic autorizează Royal Navy să minze apele teritoriale norvegiene, începând cu data de 8 aprilie. Operația este botezată „Wilfred“.

Înfringerea norvegienilor la Narvik și evacuarea orașului în iunie 1940 de trupele anglo-franceze debarcate în ajutor au un puternic efect asupra desăsurării războiului. Angajarea unor urlașe bătălii pe frontul vest-european a contribuit la căderea guvernului Neville Chamberlain. La 10 mai 1940 se formează cabinetul de uniune națională condus de Winston Churchill, fostul Lord al Amiralității, care, trei zile mai târziu, în Camera Comunelor va face celebra declarație: „nu vă pot oferi decât singe, muncă, lacrimi și sudoare [...] Veniți deci cu noi, reuniți-vă forțele și să mergem împreună“. Chemarea este adresată deopotrivă englezilor și altor popoare dornice să lupte împreună împotriva lui Hitler. Churchill continuă: „Vă întrebați care este programul nostru? Vă răspund că este de a duce războiul pe mare, pe uscat și în aer, din toată puterea noastră și din toate forțele noastre, de a duce un război contra unei tiranii monstruoase“.

Această „tiranie monstruoasă“ va fi lichidată abia cinci ani mai târziu, după urlașe suferințe și eforturi umane și materiale ale unui număr de 61 state, cu o populație de 1,7 miliarde oameni. Oamenii care nu și-au pierdut speranța în înșeșta atit de mult așteptată, dobindită abia la 9 mai 1945.

Pe Whitehall nu se mai înțelege nimic

Informațiile sosite la Londra, la 6 aprilie 1940, sînt deosebit de exacte; cu puțin timp înainte de miezul nopții de 6 spre 7 aprilie, Grupul 1 [german], compus din zece distrugătoare cu 2000 oameni la bord, din Divizia 3 de munte, va pleca din Wilhelmshaven. Va fi însoțit pînă la Narvik de crucișătoarele de luptă „Scharnhorst“ și „Gneisenau“. Patru distrugătoare ale Grupului 2, transportînd 1700 oameni din Divizia 18 și escortate de crucișătorul greu „Admiral Hipper“, vor ridica ancora în același moment, îndreptîndu-se spre Trondheim. Tot la 6 aprilie, comandanții submarinelor germane din Marea Nordului, care urmează să participe la o operație, primesc ordin să deschidă plcurile cu instrucțiunile secrete și pornesc să-și ocupe pozițiile fixate: vor urmări invazia și

vor semnala orice inițiativă britanică.

În aceeași zi, locotenent-colonelul Pohlmann, de la statul major al generalului von Falkenhorst¹, ia trenul pentru Oslo. Este îmbrăcat în civil, dar are în bagaje o uniformă și un plic sigilat, conținînd instrucțiuni pentru ministrul Bräuer (trimisul diplomatic al Reichului la Oslo) și un ultimatum, pe [care acesta din urmă îl va prezenta regelui Haakon VII [care domnea din anul 1905] pe 9 aprilie, orele 5.20 fix². Dar plicul nu va fi

înminat lui Bräuer decit pe 8 aprilie, la orele 23.00.

În aceeași zi, la Paris, Winston Churchill ia prinzul cu generalul Georges și cu generalul-maior Edward Spears. Cu două zile mai devreme, primul ministru Chamberlain a afirmat că Hitler a pierdut ocaziile favorabile pentru o invazie. Churchill era însă mai puțin optimist. Deși fusese fixată o operație de minare a apelor norvegiene, pentru 8 aprilie, s-ar putea spune că cu cîteva zile înaintea zilei „W“ Norvegia nu prea era în atenția statelor majore franceze și englez.

Linia politică franceză nu era fermă din cauza neînțelegerilor dintre membrii guvernului. Sir Oliver Harvey nota, la 4 aprilie, în jurnalul său: „Aici, cearta dintre Dauladier și Paul Reynaud este din

giene. La 5.20, Bräuer urma să remită regelui Haakon VII nota diplomatică. Exact la aceeași oră, ambasadorul german la Copenhaga, Cecil von Renthew-Pinck va înmîna o notă diplomatică identică regelui Christian X și trupele germane vor intra în Danemarca.

¹ La sugestia feldmaresalului Wilhelm Keitel, șeful Statului major general al armatei germane, comanda operațiilor militare împotriva Norvegiei a fost încredințată generalului Nikolaus von Falkenhorst, care comandase Corpul 21 armată în campania din Polonia.

² La 2 aprilie, amiralul Raeder, marsalul Göring, generalul von Falkenhorst îi spun lui Hitler că totul este pregătit. Amiralul precizează că deghetul în Marea Baltică permite trecerea navelor. Hitler fixează ziua „W“ (Wesertag): 9 aprilie. Ora exactă (Weserzeit) este și ea luată în discuție: înainte de 5.15 ar fi prea întineric; la 5.30 — prea lăună. Se stabilește deci 5.15 pentru declansarea atacului asupra tuturor obiectivelor coastei norve-

ce în ce mai înveninată¹. Această ceartă a contribuit în mare măsură la aminarea „operației Wilfred”, prevăzută inițial pentru 5 aprilie. Dar pe 5 aprilie, seara tirziu, englezii s-au declarat gata să efectueze operația, în ciuda obstacolelor.

La 5 și 6 aprilie, serviciul francez de informații a descoperit în sfârșit pregătirile de imbarcare la Stettin, Rosstock, Warnemünde și Swinemünde; atașatul naval danez a furnizat informația colegului său francez.

La Londra, trupele sînt pregătite de imbarcare la 5 aprilie. Generalul Ironside² dă instrucțiuni comandanților expediției. La 6 aprilie, cele patru distrugătoare care vor planta minele ridică ancora, escortate de crucișătoarele „Renown” și „Birmingham” și de opt distrugătoare, sub comanda amiralului Whitworth. În dimineața de 7 aprilie, la Rosyth, patru batalioane cu destinația Stavanger și Bergen se imbarcă pe crucișătoare, în timp ce în estuarul Clyde trupele cu destinația Trondheim și Narvik urcă pe o navă de transport și pe crucișătorul „Devonshire”. Toate aceste unități sînt pregătite să ridice ancora, îndată ce Germania va reacționa sau va da semne că va reacționa la plantarea minelor, fixată pentru dimineața de 8 aprilie. În dimineața de 7 aprilie 1940, totul decurge conform planului.

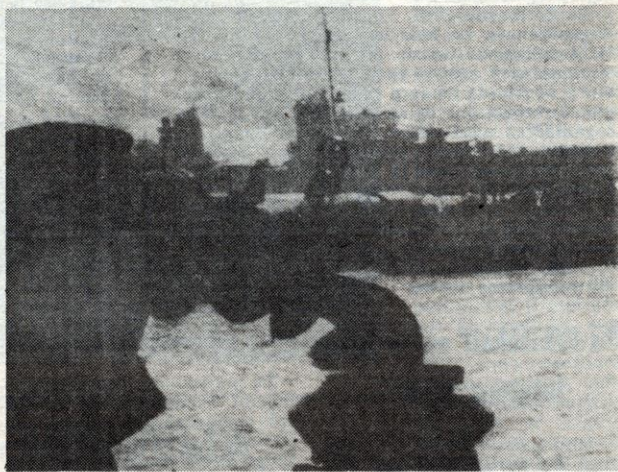
Există totuși un element straniu, ce nu face parte din plan: în dimineața aceea, la 8.48, avioane ale Royal Air Force (RAF) zăresc, la 130 mile sud de capul Lindesnes, un crucișător și șase distrugătoare germane, îndreptându-se spre nord. Pe Whitehall nu se mai înțelege nimic. „Ne-a fost greu — va scrie Churchill — să admitem că această forță avea destinația Narvik. În ciuda unui raport sosit la Co-

penhaga, potrivit căruia Hitler avea intenția să cucerască acest port, statul major al marinei considera că navele germane vor face probabil cale întoarsă și vor pătrunde în strîmtorarea Skagerrak”.

Noi indicii nu întîrzie să sosească. La orele 12.59, serviciile de informații transmise adjunctului șefului de stat major următorul mesaj, trimis apoi comandantului-șef al Flotei metropolitane: „Rapoarte primite recent lasă să se înțeleagă pregătirea unei expediții germane. Din Copenhaga se comunică fap-

Se spune că elemente moderate se opun acestui plan. Data prevăzută pentru sosirea la Narvik: 8 aprilie. Toate aceste rapoarte sînt îndoielnice și pot fi un episod în plus în războiul ner-vilor”.

La orele 13.00 bombardiere britanice descoperă și atacă escadra semnalată în cursul dimineții. Se găsește acum la 80 mile sud de capul Lindesnes și bombardierele semnaleză, după atacul fără succes, abia la 17.30 (tăcerea radio fiindu-le impusă în timpul zborului), că escadra germană se compune din „Scharn-

Nave germane se pregătesc să atace Narvikul...

În p. 46: 9 aprilie 1940, în fiordul Oslo armata norvegiană este gata de luptă

tul că Hitler a ordonat unei divizii (imbarcate) pe zece nave să se îndrepte spre Narvik și să ocupe în același timp Jutlanda³. Suedia nu este avută în vedere.

³ Se pare că decizia invadării Norvegiei de către trupele germane a fost luată încă de la 14 decembrie 1939, în cursul unei convorbiri a lui Hitler cu feldmaresalul Wilhelm Keitel. S-a elaborat apoi un „Studiu al Nordului”, după care a fost întocmit planul secret, denumit convențional „operația Weserübung”. Ca pretext pentru punerea în aplicare a planului s-a folosit incidentul petrecut la 16 februarie 1940, cînd nava germană „Altmark” a fost oprită de distrugătorul britanic „Cossak” în apele teritoriale norvegiene, iar căpitanul german a fost forțat să-i elibereze pe cei 299 prizonieri englezi aflați la bord. Incidentul a precipitat pregătirile germane.

horst”, „Deutschland”, trei crucișătoare și 12 distrugătoare. Sînt cele 17 unități ale Grupurilor 1 și 2 cu destinația Narvik și Trondheim.

60 ore fără somn

La Amiralitate însă se crede că navele germane nu se îndreaptă spre Norvegia. Comandantul Flotei metropolitane, amiralul Sir Charles Forbes, crede mai degrabă că aceste mari unități vor încerca să treacă în Atlantic, pentru a ataca aici convoaiele aliate. Cît privește informațiile potrivit cărora sînt vizate Narvik și Jutlanda, ele nu sînt, fără îndoială, de-

¹ Edouard Daladier era atunci ministru de externe în cabinetul condus de Paul Reynaud.

² Generalul britanic William Edmund Ironside (1880-1959), guvernator general al Gibraltarului în 1938, a fost șef al statului major imperial la începutul războiului, post pe care l-a părăsit după bătălia de la Dunkerque (mai 1940), devenind comandant-șef al forțelor metropolitane.

cit încercări de diversiune. Oricum însă, flota germană se află în larg și trebuie interceptată.

La 20.15, la mai puțin de trei ore de la recepționarea raportului RAF, Flota metropolitană, compusă din „Rodney”, „Repulse”, „Valiant”, două crucișătoare și zece distrugătoare, părăsește baza. Escadra este comandată de amiralul Forbes în persoană. Îndată după aceea, a doua escadră (două crucișătoare și douăsprezece distrugătoare) părăsește Rosyth, pentru a i se alătura. Cruciatorul „Aurora” și șase dis-

ve germane din Grupurile 1 și 2 este departe de a fi confortabilă. La sud-vest, îndreptându-se spre nord, o flotă de șapte crucișătoare și 21 distrugătoare este lansată în urmărirea lor. La nord, între grupul 1 și obiectivul său, patru distrugătoare, escortate de două crucișătoare și de opt distrugătoare, sînt pe cale să planteze mine. Escadra germană pare deci prinsă într-un clește. Un singur element este în favoarea Kriegsmarinei: Amiralitatea britanică nu cunoaște încă intențiile germane. Serviciul de ascultare al Kriegsmarinei a

distrugătoare britanice plantează mine, conform planului, la sud de Narvik. A doua plantare de mine este fictivă, iar a treia nu va mai avea loc, datorită condițiilor nefavorabile pe mare. Minarea este anunțată în mod oficial, la orele 7.00 în ziua de 8 aprilie. O oră și jumătate mai târziu, unul dintre distrugătoare britanice, care trebuia să escorteze putoarele de mine și rămăsese în urma escadre pentru a încerca să salveze un om căzut în mare în timpul nopții, semnalează că luptă cu un distrugător inamic, la aproximativ 280 km sud-vest de fiordul Vest. „Glowworm” a întîlnit distrugătoarele germane ale grupului 2 „Trondheim” și, după o oră de luptă, este scufundat de cruciatorul de escortă al acestui grup, „Admiral Hipper”. Dar, înainte de a se scufunda, „Glowworm” transmite poziția atacatorilor săi, încît Amiralitatea britanică trage concluzia că forțele germane se pot efectiv îndrepta spre Narvik.

Exact la aceea oră, la Rosyth, cele patru batalioane imbarcate pe crucișătoarele primei escadre primesc ordin să debarce imediat. Echipament și provizii sînt aruncate în grabă peste bord, într-o confuzie de nedescris. Trupele își string cît pot mai bine echipamentul și mărșăluiesc pînă la tabăra Dunfermline unde, va scrie Laurence Thompson, intentantul regimentului, „vor petrece următoarele 60 ore aproape fără să doarmă, încercînd reechiparea batalionului”.

Salva de torpile de pe „Orzel”

La miezul zilei de 8 aprilie, în timp ce „Renown” și cele opt distrugătoare staționează în larg, în dreptul fiordului Vest, „Scharnhorst”, „Gneisenau”, „Admiral Hipper” și cele 14 distrugătoare ale grupurilor „Narvik” și „Trondheim” se află în apropiere de Trondheim. Navele britanice, care se îndreaptă spre ele, se găsesc la nord-vest de Bergen. La sud, a doua escadră de crucișătoare britani-

...și gara orașului după atac

trugătoare, care tocmai au imbarcat trupele în estuarul Clyde, primesc ordin să le debarce și să ia de îndată același curs. Prima escadră de crucișătoare, care a luat și trupe pentru Bergen și Stavanger, primește și ea ordin să le debarce, chiar și fără echipament, și să se alăture cît mai curînd posibil flotei, în largul mării. Trupele ar fi stîljinitoare în timpul unei lupte navale, de aceea sînt debarcate. Dar, în felul acesta, se renunță la debarcarea în Norvegia înaintea germanilor, pentru că, de fapt, nu s-a înțeles deloc că germanii ar vrea să debarce în Norvegia.

În primele ore ale zilei de 8 aprilie, poziția celor 17 na-

interceptat comunicațiile dintre Amiralitate și șefii Flotei metropolitane și este la curent cu părerea acestora că germanii ar voi să forțeze trecerea spre Atlantic. Între timp, în ultimele ore ale lui 7 aprilie și în dimineața de 8 aprilie, grupul „Bergen”, cu crucișătoarele „Köln”, „Königsberg” și două distrugătoare, grupul „Kristiansand”, cu crucișătorul „Karlsruhe”, nava de escortă „Tsing-Tan” și trei torpiloare, grupul „Egersund”, cu crucișătoarele „Blücher”, „Lützow”, „Emden”, trei distrugătoare și dragoare, părăsesc porturile germane, îndreptându-se spre nord.

Între orele 4.30 și 5.00 în dimineața de 8 aprilie 1940,

ce, plecată în seara precedentă, se află cam în dreptul portului Bergen. În direcția nord, în timp ce, mai la sud, fără știrea britanicilor, grupurile „Oslo”, „Kristiansand”, „Egersund”, „Bergen” pornesc cu toată viteza spre obiectivele lor.

După cum se vede, o mișcare uriașă se produce în largul coastelor norvegiene; dar nu are loc decît o singură înțelnire, la începutul după-amiezii, pentru că grupurile adverse nu s-au reformat încă foarte limpede. În plus, vizibilitatea este extrem de proastă, element ce îi favorizează pe germani care, date fiind misiunea lor și disproporția navelor, au tot interesul să evite lupta.

Către orele 14.00, Grupul 2, „Trondheim”, ajunge în dreptul obiectivului său. Cum este prea devreme să ia poziție în fața fiordului, grupul continuă să se deplaseze în sector, schimbînd de mai multe ori direcția. Or, exact cînd se îndreaptă spre vest, un avion britanic îl reperează și comunică bazei direcția. Știrea va semăna confuzie în escadrelor britanice: amiralul Whitworth, care trebuia să oprească apropierea de Narvik, pîzind fiordul Vest cu „Renown” și opt distrugătoare, decide să ia direcție vest, pentru a intercepta grupul 2. Va fi o inițiativă nefericită, deoarece va lăsa o breșă în dispozitivul britanic și va deschide drumul spre Narvik. Adică spre portul către care se îndreaptă cele zece distrugătoare și cele două crucișătoare germane ale grupului 1. Acestea nu vor mai găsi nici un obstacol în calea lor. La primirea mesajului, chiar și șeful Flotei metropolitane, amiralul Forbes, aflat la 120 mile (1 milă marină = 1851,85 m) de Trondheim, va schimba direcția, îndreptîndu-se tot spre vest și pierzînd astfel orice șansă de a mai intercepta grupul 1.

Ceva mai la sud, către orele 16.00, două crucișătoare și două distrugătoare germane navighează spre Bergen, fără să știe că, la 60 mile depărtare, între ele și obiectiv, se găsesc două crucișătoare britanice. Dar din nou șansa este de partea Kriegsmarinei: o ceață foarte deasă ajută unitățile

germane să ajungă în dreptul portului Bergen, fără să fie zărite.

În fapt, ultimele patru grupuri germane care se îndreaptă spre Bergen, Egersund, Kristiansand și Stavanger sînt zărite, la scurt timp după plecarea, de submarinele aliate. Spre deosebire de superiorii săi de la Amiralitate, vice-amiralul Max Horton, comandantul submarinelor, a luat măsuri încă de la 7 aprilie, pentru a bara drumul unei eventuale reacții germane la „operația Wilfred”. În dimineața de 8 aprilie, el dispune de 15 submarine aliate pe drumul celor patru grupuri germane de invazie.

Dar aceste submarine au un mare handicap: le este interzis să atace navele, înainte de a le fi identificat precis că sînt germane. Or, toate vasele care transportă trupe germane arborează pavilioane neutre, ale țărilor baltice și scandinave.

Totuși, către prînz, comandantul submarinului polonez „Orzel”¹ recunoaște corgoul german „Rio de Janeiro” și lansează o salvă de torpile. La ora 11.50, 8 aprilie, în liniștitul portuleț de pescari norvegian Lillesand, se aude o enormă explozie. Ajunse la locul accidentului, traulerele și vedeta pazei de coastă „Odin” culeg naufragiați și morți, care sînt germani îmbrăcați în uniforme ale Wehrmachtului. La Lillesand sînt duși la ospiciu și la spitalul orașului, unde naufragiații declară autorităților că se îndreptau spre Bergen, să protejeze Norvegia de englezi. „Autoritățile” sînt reprezentate de un singur ofițer de poliție, care hotărăște pe loc să dea alarma. Telefonază la cartierul general al armatei, la Kristiansand, și povestește tot ce s-a întîmplat. Singurul răspuns pe care îl primește este că nava în discuție era un vas comercial. „Dar au uniforme!”, exclamă ofițerul de poliție, căruia i se răspunde: „În zilele noastre, toți poartă uniforme în Germania”.

(Va urma)

François KERSAUDY
Prezentare, adaptare și
traducere de
Stellan TURLEA

¹ Magazin istoric, nr. 1971.

„ACEȘTI LATINI

AI CARPAȚILOR”

Un latin din Alpi ne-a oferit recent, celor care au făcut din Carpați „coloana vertebrală” a existenței noastre istorice, un frumos dar științific, lucrarea: *Acești Latini ai Carpaților. Dovezi ale continuității românești la nordul Dunării*.

Orizontul științific larg, informația la zi despre eștigurile istoriografice în problematica abordată, spiritul critic ascuțit în analiza probelor documentare, dar și sensibilitatea arătată de autor pentru tema aleasă fac din lucrarea lui Alain Ruzé una din cele mai temeinice lucrări consacrate de o istorie străin continuității românilor la nordul Dunării.

Cititorul i se oferă într-o suită logică, convingătoare și dovezile permanenței daco-romane și românești în spațiul carpato-danubian, știri furnizate de scriitorii antici, argumente lingvistice, arheologice, date privind continuitatea instituțiilor socio-politice ca și sursele medievale doveditoare.

Probitatea manifestată de autorul lucrării impune respect și admirație. Unul dintre cele mai de seamă istorici actuali din Elveția, domnul G.A. Chevallaz, fost Consilier federal și Președinte al Confederației Helvete, prefașind lucrarea observă: „Fără a renunța la existența sa, un popor nu-și renegă istoria. Aceasta l-a forțat de-a lungul secolelor identitatea, l-a călțit inima și sufletul. Istoria l-a menținut speranța și voința de a supraviețui în vremuri de restriște... Departe de a fi memoria unui lung contencios — ceea ce ea a fost prea adesea — istoria trebuie să contribuie la depășirea neînțelegerilor și să caute în trecut argumentele unei coexistențe pașnice și cordiale, în respectul mutual al identităților. Istoria României este mărturia frapantă a unui popor care a știut în condițiile cele mai dificile... să-și păstreze identitatea daco-romană și fidelitatea creștină, să-și mențină latinitatea... Cartea metodică a lui Alain Ruzé demonstrează, în originalo și în substanța ei, caracterul autentic al civilizației daco-romane, întărește legăturile de rudenie între țările noastre latine, o prietenie și o preluare pe măsura vîlcisutudinilor poporului român și a dorințelor sale de trăi totuși”.

Prefața lui G.A. Chevallaz la cartea lui Alain Ruzé este o caldă recomandare a acesteia ca și a spiritului în care ea a fost concepută.

Ne asociem, cu un sentiment de grațitudine, aprecierilor făcute lucrării *Acești Latini ai Carpaților*. Prin ea se impune atenția opiniei științifice numele unui valoros istoric, Alain Ruzé.

Șt. Șt

* Alain Ruzé, *Ces Latins des Carpathes. Preuves de la continuité romaine au nord du Danube*, Editions Peter Lang, S.A., Berne, 1989, 154 p.

CONVOAIELE NU AU PUTUT FI OPRITE

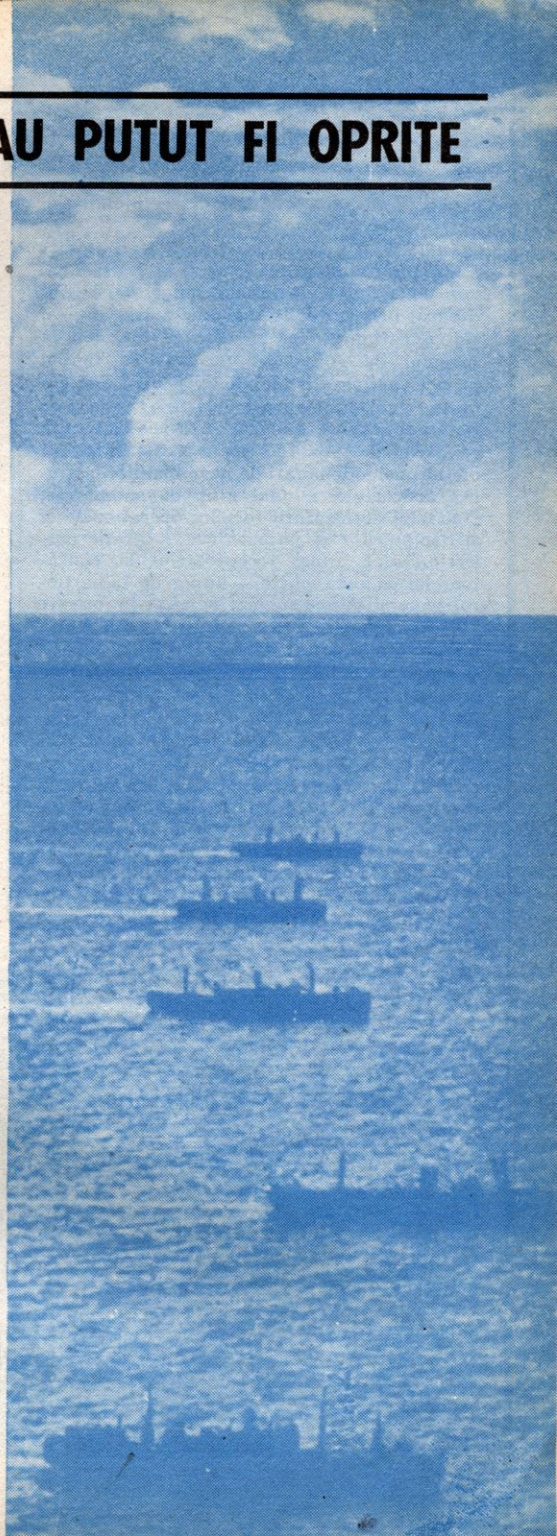
Pentru marele public, bătăliile navale ale celui de al doilea război mondial s-au consumat în episoade celebre: lupta dintre cuirasatul de buzunar Graf Spee și crucișătoarele britanice, confruntarea dintre bastimentele Hood și Bismarck și vânătoarea celui din urmă etc.¹

În realitate, acestea au fost episoade pe cit de spectaculoase, pe atât de izolate. Aliații au cîștigat războiul pe mare în urma unei lungi confruntări, cunoscută sub numele de „Bătălia convoaielor” sau „Bătălia Atlanticului”, purtată între escortele convoaielor de transport aliate și „haitele” de submarine germane. Obiectivul principal pentru Aliați era asigurarea aprovizionării cu muniții, armament, alimente și alte materiale; pentru germani, întreruperea acestui trafic vital. Căci era mult mai ușor să scufunzi două cargouri și, odată cu ele, 120 tancuri, decît să le distrugi individual pe cîmpul de luptă terestru. Și exemplele ar putea continua.

Despre această confruntare s-au scris multe volume, între care și cartea istoricului Georges Blond tradusă și în limba română, cu titlul Cargouri masacrate. Cele mai multe dintre aceste lucrări au fost redactate pe baza surselor britanice, franceze sau americane. Documentele oficiale elaborate de partea germană au fost mai puțin cercetate. Acest gol îl umple cartea istoricului german dr. Jurgen Rohwer, intitulată The Critical Convoy Battles of March 1943 (Punctul critic al Bătăliei convoaielor din martie 1943). Dr. Jurgen Rohwer este directorul Bibliotecii de Istorie Contemporană din Stuttgart, Republica Federală Germania. În timpul celui de al doilea război mondial, a fost înrolat la marină. Ulterior, a urmat cursurile de istorie și geografie ale Universității din Hamburg. A publicat numeroase lucrări de istorie navală, fiind considerat unul dintre cei mai mari specialiști contemporani ai domeniului. Dintre lucrările sale mai menționăm: Cronologia războiului pe mare. 1939-1945; Submarinele — o cronică ilustrată; Puterea maritimă din antichitate pînă în zilele noastre.

În lucrarea The Critical Convoy Battles... istoricul german examinează tipurile de arme utilizate în lupta antisubmarină, tactica de atac și cea de protecție a convoaielor și rolul jucat de serviciile de spionaj și deciptare, utilizînd în acest scop documente originale din arhivele ambelor tabere. Pornind de la cartea sa și utilizînd și alte cercetări apărute în ultima vreme, să încercăm să reconstituim componența forțelor implicate în această confruntare și desfășurarea sa în punctul de maximă intensitate, atins în zilele de 17 și 18 martie 1943.

^{1,2} Magazin istoric, nr. 7/1972, 5/1979; 8/1982.

Tactica „haitelor de lupi“

După venirea lui Hitler la putere, Germania a încălcat prevederile tratatului de pace încheiat la sfârșitul primului război mondial și a trecut la reînarmare.

În 1935, căpitanul de fregată Karl Dönitz a fost însărcinat să realizeze și să experimenteze noua flotilă de submarine germană. Era clar că, în eventualitatea unui viitor război, Marea Britanie avea să recurgă din nou la sistemul de convoaie, verificat în timpul primei conflagrații mondiale, pentru a-și garanta siguranța aprovizionării. Tactica de bază adoptată de Dönitz a fost cea denumită a „haitelor de lupi“. El spera astfel să poată opune unei aglomerări de nave inamice, acțiunea concertată a unui grup de submarine. Controlul desfășurării forțelor operaționale și al deplasărilor se puteau face — grație perfecționărilor aduse receptoarelor și emițătoarelor pe unde scurte — direct de la Cartierul general. Orice submarin, aflat în oricare colț al planetei, putea recepționa sau emite mesaje din și pentru Germania. După identificarea traseului convoaielor, submarinele puteau fi grupate în formații potrivite în vederea interceptării navelor inamice. Primul submarin care găsea convoiul emitea un semnal și menținea contactul cu ținta, pînă soseau și celelalte echipaje. Exercițiile dinainte de război din Baltica și Atlantic dăduseră rezultate încurajatoare. Deoarece majoritatea submarinelor ce urmau să lupte contra convoaielor erau de tipul VII, cu un habitacul redus, s-a propus echiparea altor tipuri (IX B și IX C), aflate în construcție în 1938-1939, și care dispuneau de un spațiu adecvat în vederea găzduirii instalațiilor necesare pentru comunicații și comandant.

Dönitz și-a publicat noile sale idei tactice într-o carte apărută în 1939 la Berlin. Ea nu a fost citită cu prea multă atenție nici de britanici, dar nici de șeful său direct, amiralul Räder, comandantul lui Kriegsmarine. Adept al superiorității marilor nave de suprafață, el credea că rolul submarinelor era să lupte independent. Abia după ce U 29 a

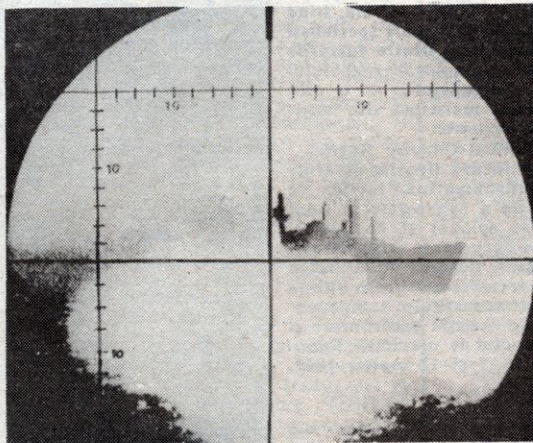
scufundat portavionul Courageous (17 septembrie 1939), iar U 47 a pătruns în rada bazei flotei metropolitane de la Scapa Flow și a scufundat cuirasatul Royal Oak, a ajuns Dönitz în grațiile lui Hitler și a reușit să își impună ideile.

Pentru britanici, tactica „haitelor de lupi“ a constituit o surpriză. Navele de escortă — de obicei în număr insuficient — asistau neputincioase la masacrarea convoaielor. Ele nu dispuneau de echipament radar. Ascicul (aparatură de detecție submarină cu ultrasunete) era inutil, datorită suprapunerii zgomotelor de la elicele navelor din convoi și a faptului că submarinele atacau mai ales noaptea, la suprafață sau la cota periscopică. Începînd din 1940, navele de escortă au început să fie echipate cu aparatură radio adecvată și cu radar. Rolul cel mai important l-au jucat însă serviciile de interceptare și deciptare a mesajelor radio¹.

Era evident că utilizarea unor mari grupări de submarine impunea violarea tăcerii radio în anumite situații. Interceptînd chiar în scurte semnale emise de navele inamice, britanicii puteau obține date importante privind dispunerea submarinelor. Dar deși criptanalistii britanici de la Bletchley Park rezolvaseră toate secretele legate de mașina de cifrat Enigma², utilizată de trupele de uscat și forțele aeriene germane, cea similară folosită de marină, numită „M“, reușea încă să le reziste. Deci, mesajele interceptate nu puteau fi descifrate. Trebuia capturată o mașină completă. Descifrarea era îngreunată și de faptul că modalitatea de schimbare a codurilor era notată pe o foaie de hirtie solubilă, pecare comandantul navei germane o putea distruge cu ușurință în caz de pericol. Mai mult, dacă se bănuia că cifrul a fost descoperit, se trimitea

în eter un cuvînt anume, cunoscut numai de comandanți, și se făcea o nouă combinație a cilindrilor de codare.

...aveau de înfruntat flotila de submarine a amiralului Dönitz (imaginea unei nave așa cum apărea în vizorul periscopului)

Greșeala

Amiralității

La 10 mai 1941, a fost capturat submarinul U 110, după ce efectuase, în plină zi, un atac asupra unui convoi, scufundînd două nave. Grav avariat de grenadele de adîncime,

^{1,2} Magazin istoric nr. 9/1984; 7, 8/1981.

a trebuit să iasă la suprafață. Echipajul a apucat să deschidă valvele de sabordare, dar comandantul unui distrugător a fost mai prompt și a trimis o echipă de abordaj, care a pătruns sub punte și a închis valvele. De la bord au fost recuperate intacte toate documentele secrete și mașina de codat. Captura a avut efect direct asupra desfășurării ulterioare operațiunilor. Britanicii au reușit — pe baza interceptării și decriptării comunicațiilor radio între submarine — să modifice traseul mai multor convoaie pentru a evita „haitele de lupi”. Au identificat, de asemenea, punctele de realimentare în larg a submarinelor. După ce au capturat tancul petrolier Gedania și nava de aprovizionare pentru submarine Lotharingen, ei au obținut noi documente. Cu materialele astfel strinse, specialiștii de la Bletchley Park puteau descifra, la începutul lunii decembrie 1942, mesajele navale germane. Grație acestui avantaj au putut fi eliminați „așii” submariniști Gunther Prien (U 47), Otto Kretschmer (U 99) și Joachim Schepke (U 100).

Nici germanii nu stătuseră degeaba. Serviciul lor specializat „B” reușise să spargă codul naval britanic, oferind date utile pentru dirijarea „haitelor”. Sursa de obținere a informațiilor o constituiau mesajele radio interceptate și care puteau fi de cea mai diversă natură: rapoarte ale căpităniei portului New York, — de unde plecau majoritatea convoaielor —, ordine de întărire la diverse ore, în diverse zone, contraordine de amănare în urma unor întârzieri provocate de factorii meteo sau alte condiții neprevăzute. Asemenea mesaje de rutină, cu un conținut practic neschimbat, comparate continuu, au permis descifrarea codului britanic. Succesul german a fost ușurat de greșeala Amiralității, care a păstrat prea multă vreme același cifru. În august 1940, când acesta a fost în sfârșit schimbat,

serviciul „B” a fost pus, pentru o vreme, în imposibilitatea de a mai furniza date. Era un dezavantaj important dacă îl corelăm cu reușitele britanice din aceeași perioadă, pe care le-am amintit mai sus. Abia în 1942 au putut germanii citi din nou mesaje, mai ales pe cele schimbate între nave. Statisticile întocmite pe baza corelării acestor mesaje au permis comandanților de submarine să reconstituie rutele convoaielor și periodicitatea lor. De un real folos

le-a fost germanilor și descifrarea mesajelor conținând date privind dispersarea propriilor submarine, expediate zilnic de Amiralitatea britanică navelor sale.

În cea de a doua jumătate a anului 1942, germanii au experimentat interceptarea de la bordul submarinelor a traficului radio și a convorbirilor în telefonie dintre navele convoiului. La 4 decembrie de exemplu, U 524, cu personal calificat la bord, a interceptat circa 10 corespondenți. Surprinderea schimbului de mesaje ce avea loc între convoiul HX 217 și escorta B 6 a permis descoperirea navelor engleze, două zile mai târziu, de către un grup de submarine germane. Totuși, deoarece semnalele radio nu puteau fi captate decât de la distanțe relativ mici, în jurul a 30 mile (o milă marină = 1851,85 m), necesitând și un personal calificat, metoda nu a fost extinsă.

Aliații au utilizat și ei radiogoniometria pentru a stabili poziția submarinelor pe baza emisiunilor radio de la bordul lor. Cu ajutorul acestei metode, Biroul de urmărire a submarinelor își întocmea rapoartele zilnice, care constituiau baza ordinelor de schimbare a rutei convoaielor. Până la începutul anului 1943, zona în care se puteau efectua asemenea manevre a fost limitată de dificultățile pe care le ridica realimentarea convoaielor în larg și de lipsa navelor de escortă. După aceea dată, în fiecare convoi a fost inclus câte un petrolier echipat corespunzător și a crescut și numărul escortoarelor. Astfel, Amiralitatea britanică a mărit foarte mult raza de acțiune a convoaielor în întregul Atlantic.

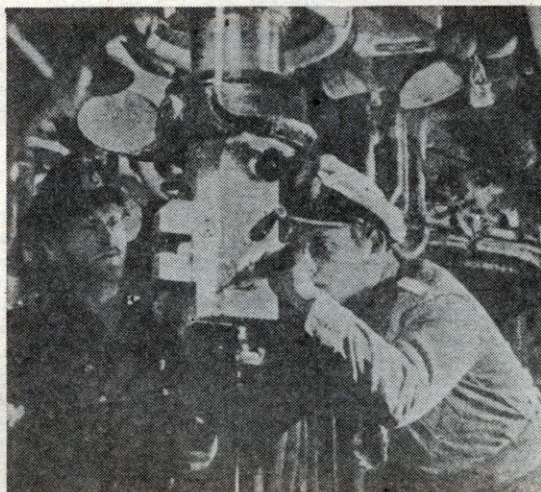
Drept răspuns, germanii au trimis permanent în patrulare aproximativ 100 submarine, cifră pe care Dönitz o solicitase încă de la începutul războiului. Numai că pentru a ține 100 submarine pe mare, marina germană avea nevoie de 300 submarine operative, nu-

măr atins abia în acel moment. În asemenea condiții, schimbarea rutei pentru a evita un grup de submarine însemna să pici în brațele altuia. Astfel se prezentau cele două tabere înainte de confruntarea decisivă din martie 1943.

HX 229 nu recepționează

Din punct de vedere strategic, „Bătălia Atlanticului” a cunoscut trei faze. În prima — cuprinsă între

Un comandant german observă orizontul

august 1940-decembrie 1941 — succesele inițiale ale germanilor au fost diminuate datorită sporirii eficienței escortelor și succesele obținute în interceptarea și decodarea radio-comunicațiilor germane.

Faza a doua s-a situat în perioada decembrie 1941-iunie 1942. Prin intrarea în război a Statelor Unite ale Americii, submariniștii germani s-au trezit cu mai multe ținte decât puteau scufunda. Unul dintre comandanți chiar îi raporta lui Dönitz că pe coastele americane se găseau suficiente ținte pentru un număr de submarine de zece ori mai mare decât cel de care dispunea Kriegsmarine în acel moment. În plus, marina americană nu era pregătită pentru lupta antisubmarin. A fost epoca „paradisului submarinelor”. Ele așteptau în timpul zilei în imersiune, pentru a ieși la suprafață noaptea și, profitând de viteza mare, atacau victimele în apropierea porturilor. O torpilă era destinată unei singure nave și, de multe ori, pentru a economisi muniția, comandanții recurgeau la tunul de 105 mm, care se dovedea ucigător pentru cargourile lente ori pentru petrolierele lipsite de apărare.

Cea de a treia fază s-a plasat între iunie 1942 și mai 1943. De cinci ori mai numeroase decât la începutul războiului, submarinele atacau în grupuri masive pentru a forța victoria. În luna de maximă încordare, martie, o vreme teribilă și-a adus din plin contribuția la îngrunarea condițiilor de navigație: ceață, hulă puternică, furtună de zăpadă. Căpitanul unei nave dintr-un convoi care a străbătut Atlanticul în acea perioadă își amintea: „Am avut trei zile de ceață, urmate de trei zile de furtună de zăpadă sau ploaie. Uneori, cabinetele erau inundate pînă la nivelul genunchilor. Într-una din zile, înfruntam o vijelie; vîntul ridica perdele de zăpadă, groase cit un gard viu. Mi-am zis: «O să fie nostim dacă cineva ne taie calea și nu îl zărim» — și nu a trecut mult pînă cînd nava din față a procedat întocmai. I-am zărit cele două lumini roșii și am evitat-o în ultima clipă”.

Două convoaie — HX 229 și SC 122 — ce au traversat oceanul în a doua decadă a lunii martie au

avut de înfruntat greutăți deosebite pe care le putem reconstitui pe baza atît a jurnalelor de bord ținute de navele respective, cît și a celor de la bordul submarinelor, utilizate pentru prima oară de dr. Jurgen Rohwer.

În noaptea de 16/17 martie 1943, convoiul HX 229 a trebuit să își schimbe drumul, în urma semnalării prezenței inamicului. Noua rută l-a condus însă în calea altei „haite” de două submarine, desfășurate în dispozitiv de așteptare. Singura navă a escortei care era echipată cu un radar modern, distrugătorul Volunteer, avea probleme cu personalul: echipa de operatori nu era suficient de familiarizată cu aparatura. Abia la cinci ore după ce submarinele raportaseră contactul cu convoiul, au deslușit și operatorii primele semnale pe ecranul radar. Cîteva submarine au reușit chiar să se strecoare în convoi, fără a fi detectate.

Vizibilitatea scăzută și marea de gradul 3-4 au ușurat mult sarcina submarinelor, căroră le ieșea deasupra apei doar chioșcul, un reper mult mai greu de zărit decât silueta unui escortor. Totuși, corveta Annemone a observat un submarin, aflat la 2 700 metri. Au fost aruncate asupra lui 35 grenade, plus o salvă de încă 24, grupate într-un „arici”. Din acestea din urmă doar patru au explodat. În schimb, cinci submarine au lansat 23 torpile, contra 18 ținte din convoi; zece torpile au scufundat opt ținte diferite.

Celălalt convoi (SC 122) nu a fost detectat în timpul zilei. Noaptea însă, a nimerit peste U 338. Submarinul s-a infiltrat neobservat printre corvetele Lavender și Pimpernel — deși ambele aveau radar, iar marea era doar de gradul 2 —, a transmis semnalul că a luat contact cu convoiul și a lansat două salve de

cîte două torpile cu prova și una din pupa. Comandantul U-boot-ului a raportat două nave scufundate. În realitate, succesul a fost mai mare: o torpilă din primele salve a lovit și o a treia navă, în vreme ce din salva pupa o altă torpilă străbătuse 6 000 m printre navele convoiului, lovind din întîmplare o a patra navă. Toate patru s-au scufundat.

Deci, au fost lovite în cele două convoaie, în acea noapte, 12 nave; cinci s-au mai menținut pe linia

Pentru supraviețuirea unui atac submarin începea o lungă așteptare

de plutire pînă a doua zi, cînd au fost scufundate în urma atacurilor executate din imersie de submarinele germane.

Condiția fundamentală a debarcării

A doua zi, semnalele trimise de U-boot-uri au fost prompt interceptate de convoiul SC 122, dar submarinele au profitat și ele de vremea bună, dispărînd rapid la apropierea navelor de escortă. U 338 a executat un atac din imersie, cu patru torpile, asupra a două obiective; numai una și-a atins ținta, scufundînd o navă. Reperat, submarinul a fost atacat cu 18 grenade în trei treceri succesive fără rezultate vizibile. În cursul după-amiezii, două avioane de escortă au atacat cu grenade submarinele care încercau să se plaseze înaintea convoiului.

În noaptea de 17/18 martie, HX 229 a fost mai norocos; navele sale de escortă au reușit să pună pe fugă pe atacatori. În schimb, SC 122 a pierdut o navă, în vreme ce alta a încasat două torpile, dar a rămas pe linia de plutire. Salva fusese lansată de același U 338, care nu a putut fi urmărit și atacat de Havellock, căreia i se defectase ascicul

Ziua următoare, HX 229 a traversat o zonă cu furtuni puternice. Submarinele, deși jenate și ele de vizibilitatea redusă, au reușit totuși să scufunde încă două nave în urma unor atacuri executate din imersie. A fost, în schimb, rîndul lui SC 122 să cunoască momente de liniște, mai ales după sosirea în zona sa a trei avioane de escortă.

Spre seară, vizibilitatea s-a redus, datorită trelor de ploaie, sub 500 m. Cele opt nave de escortă care însoțeau pe SC 122 au avut de înfruntat patru submarine. Unul singur, U 666, a reușit să se strecoare neobservat în poziție de tragere și a lansat nouă torpile. La prima salvă, reglajele au fost greșit făcute și nici una nu a explodat. Doar o torpilă din a doua salvă și-a atins ținta.

În zilele următoare, datorită apropierii de coastele Angliei, ambele convoaie au dispus de escorte întărite și mai ales de sprijinul aviației.

La sfîrșitul lunii martie era clar că germanii puteau caracteriza perioada drept „cea mai rodnică” din activitatea contra convoielor. Chiar și submarinele aflate la prima patrulare raportaseră succese. Cele mai bune rezultate fuseseră obținute în prima zi, în timpul nopții și în zonele unde convoaiele nu dispuneau de protecție aeriană. Căci amenințarea cea mai serioasă la adresa submarinului o reprezenta avionul dotat cu radar.

Pentru Aliți, situația era gravă. În timpul Conferinței de la Casablanca¹ s-a subliniat că victoria asupra submarinelor germane repre-

zenta condiția fundamentală a oricărei debarcări în Europa. Totodată, s-a reunit la Washington Conferința Convoaielor din Atlantic, pentru a redistribui responsabilitățile în lupta contra submarinelor și a stabili măsurile cele mai eficiente în vederea asigurării protecției navelor ce traversau oceanul. Necesitatea unei asemenea întîlniri fusese determinată de faptul că în primele zece zile ale lunii martie, Aliții pierduseră 41 nave (229 949 t), iar în următoarea decadă încă 44 nave (282 000 t). Cel mai grav era faptul că 68% fuseseră torpilate pe cînd navigau în convoi, adică sub protecția bastimentelor militare. Navele de luptă din escortă distruseseră doar patru submarine, iar aviația încă două. Este adevărat, foarte multe din navele de escortă se găseau în șantieri pentru reparații. Iar furtunile numeroase au produs multe întîrzieri, schimbări de rute, ieșiri din grafic, care au făcut ca întîlnirile între navele de transport și cele de escortă să nu poată avea loc uneori. Se impuneau deci măsuri rapide și eficiente.

Mai întîi s-au eliminat o serie de „zone moarte” ce existau în Atlantic și în care controlul operațional nu revenea nimănui. Au fost întărite și reorganizate escortele, prin aducerea tuturor navelor disponibile din alte zone. S-a îmbunătățit coordonarea operațiunilor anti-submarin, s-au extins stațiile de ascultare radiogonio, au fost echipate tot mai multe nave de escortă cu radare de tip nou și s-au realizat arme antisubmarin îmbunătățite. Dar mai ales a fost înlăturată una din cele mai importante deficiențe în escortarea convoaielor, lipsa „umbrelor aeriene” protectoare pe toată durata traversării Atlanticului. Treptat, fiecare convoi a căpătat cel puțin un portavion de însoțire.

În acel moment, Dönitz a comis o greșală capitală. Încercînd să compenseze pierderile de submarine datorate aviației imbarcate pe portavioanele de escortă, a ordonat comandanților săi să rămînă la suprafață și să angajeze lupta cu avioanele. În acest mod, în numai două luni de la emiterea ordinului, germanii au pierdut 27 submarine.

La sfîrșitul lunii mai, Dönitz și-a retras U-boot-urile din mijlocul Atlanticului. Invențiile tehnice ulterioare ale germanilor — lansarea unor ținte false și a unor geamanduri emițătoare de ultrasunete pentru a păcăli escortele, acoperirea corpului submarinelor cu învelisuri absorbante de ultrasunete, generalizarea *schnorkel*-ului (dispozitiv ce permitea evacuarea gazelor de la motoarele Diesel, deci folosirea lor și în imersie), realizarea unor noi tipuri de motoare electrice și transmisiuni silențioase, utilizarea pe scară largă a torpilor cu autoghidare acustică — au venit prea tîrziu pentru a mai putea întoarce balanța victoriei în favoarea Axei. Fluxul de materii prime, alimente, armament și muniții către trupele aliate angrenate pe marile teatre de luptă ale celui de al doilea război mondial nu a putut fi oprit. ■

Dr. Cristian CRĂCIUNOIU

¹ Magazin istoric, n. 10/1987.

În procesele publice, Stalin a acordat cea mai mare importanță arestațiilor Zinoviev și Kamenev, acuzați că au pregătit, începând din 1932, „acte teroriste împotriva tovarășului Stalin și a altor membri ai Biroului politic”¹.

Învinuirea era, bineînțeles, total absurdă, pentru că din toamna aceluiași an, 1932, cei doi se aflaseră aproape tot timpul în închisoare sau în exil, iar în micile intervale când fuseseră puși în libertate agenții NKVD-ului îi urmăriseră permanent.

După repetate și infructuoase încercări ale anchetatorului penal de a smulge mărturisiri de la cei doi lideri de partid din opoziție, Zinoviev și Kamenev au fost aduși în fața „stăpînului”. Chiar și virturile NKVD-ului, obișnuite cu cruzimea „tătuclui”, rămneau uluite de ura lui animalică față de vechii bolșevici. Numai cînd auzea expresia „se ține tare” despre unul dintre aceștia, Stalin se înne-grea la față și striga cu o voce răgușită, în care se simțea un puternic accent gruzin: „Spuneți-le că orice ar face nu pot opri roata istoriei. Singurul lucru pe care îl pot face este să moară sau să-și salveze pielea. Prelucrați-l în continuare, pînă or să vă cadă în genunchi cu declarațiile în dinți”.

SECRETELE CRIMELOR LUI STALIN

După sanatoriu...

plutonul de execuție

Iată ce mi-a relatat nkvd-istul Mironov, însărcinat cu „prelucrarea” celor doi. „Ajuns la Kremlin, Iagoda [comisarul poporului pentru afaceri interne] m-a sunat pe mine și pe Molceanov și ne-a spus să stăm în birouri și să fim gata să-i aducem la Kremlin pe Zinoviev și Kamenev, pentru o discuție cu Stalin. După ce am primit telefonul

lui Iagoda, i-am luat pe cei doi și am plecat.

Iagoda ne-a întâmpinat în anticameră și ne-a condus în cabinetul lui Stalin. Dintre membrii Biroului politic, în afară de Stalin, mai era acolo numai Vorosilov. Stătea în dreapta lui Stalin. În stînga lui era Ejov. Zinoviev și Kamenev au intrat tăcuți și s-au oprit în mijlocul încăperii. Nu au salutat pe nimeni. Stalin a arătat către cîteva scaune. Ne-am așezat cu toții. Eu lingă Kamenev, Molceanov lingă Zinoviev.

— Ei, ce aveți de spus? a întrebat Stalin, uitîndu-se la Zinoviev și Kamenev.

Cei doi au schimbat priviri.

— Mi s-a spus că — a răspuns Kamenev — cazul nostru se va analiza într-o ședință a Biroului politic.

— Asta se și află în fața dumneavoastră, o comisie a Biroului politic, însărcinată să asculte tot ce aveți de spus, a răspuns Stalin.

Kamenev s-a uitat întrebător la Zinoviev. Acesta s-a ridicat. A început cu faptul că în ultimii ani li se făcuseră multe promisiuni, dintre care nici una nu fusese îndeplinită. Atunci, după moartea lui Kirov, cînd fuseseră constrînși să recunoască că ei poartă răspunderea morală pentru asasinat, Iagoda le transmisese asigurarea personală a lui Stalin că era ultimul lor sacrificiu.

¹ Continuăm publicarea altor extrase — cu substituirile redacției *Magazin istoric* —, din textul generalului nkvd-ist Aleksandr Orlov, apărut în revista sovietică *Ogoniok*, nr. 46-52.

Iar acum li se pregătea cel mai rușinos proces, care îi murdărea nu numai pe ei, ci întregul partid.

Zinoviev a făcut apel la înțelepciunea lui Stalin, stăruind asupra faptului că procesul arunca o pată rușinoasă asupra Uniunii Sovietice.

— Gîndiți-vă ce faceți! — I-a implorat Zinoviev — vreți să-i înfățișați pe membrii Biroului politic leninist și pe prietenii personali ai lui Lenin ca pe niște bandiți lipsiți de principii, iar partidul bolșevic ca un cuib de intrigă, de trădări și asasinare... Dacă ar trăi Vladimir Ilici, dacă ar vedea toate astea!, a exclamat în hohote de plîns Zinoviev.

I s-a oferit un pahar cu apă. Stalin l-a lăsat să se liniștească, apoi i-a spus:

— Prea tîrziu pentru plîns. Cînd ați pornit la luptă împotriva C.C.-ului la ce v-ați gîndit? Nu o dată C.C.-ul v-a prevenit că lupta fracționistă se va sfîrși jalnic. Atunci nu ați ascultat, și iată că acum ea s-a sfîrșit, într-adevăr, jalnic. Chiar și acum vi se spune: supuneți-vă voinței partidului și vi se va cruța viața, atît voadă cît și celor pe care i-ați tîrît în mocirlă. Dar nici acum nu vreți să ascultați. Așa că numai vouă personal trebuie să vă mulțumiți dacă treaba se va sfîrși și mai rău.

— Dar garanția că n-o să ne împușcați? — a întrebant naiv Kamenev.

— Garanție? — i-a întors întrebarea Stalin. Despre ce garanție poate fi vorba? E de-a dreptul comic. Poate că vreți și un acord oficial, confirmat de Liga Națiunilor?

Stalin a zîmbit ironic. Zinoviev și Kamenev uită probabil că nu sînt la piață, că nu se tîrguesc, că se află în fața Biroului politic al partidului comunist al bolșevicilor. Dacă încredințările date de Biurul politic nu le sînt suficiente, atunci, tovarăși, nu știu dacă mai are sens să continuăm discuția.

— Kamenev și Zinoviev se comportă — a intervenit Vorosilov — de parcă ar avea dreptul să-și impună condițiile în fața Biroului politic. Este revoltător! Dacă ar avea măcar un dram de minte ar trebui să cadă în genunchi în fața

tovarășului Stalin și să-i mulțumească pentru că mai sînt în viață. Dacă nu vor să-și salveze pielea, n-au decît să piară. Dracu' să-i ia!

Stalin s-a ridicat de pe scaun și, punîndu-și mîinile la spate, a început să se plimbe prin cabinet.

— A fost o vreme — a spus el — cînd Kamenev și Zinoviev excelau prin limpezimea gîndirii și prin capacitatea de a aborda dialectic problemele. Acum gîndesc ca niște mic burghezi. Și-au băgat singuri în cap că noi organizăm un proces penal special pentru a-i împușca. Asta-i curată ineptie! Ca și cum nu-i putem împușca și fără nici un fel de proces, dacă socotim că e necesar. Ei uită trei lucruri: primul — procesul penal este îndreptat nu împotriva lor, ci împotriva lui Troțki, dușmanul blestemat al partidului nostru;

al doilea — dacă nu i-am împușcat noi cînd au luptat într-adevăr împotriva C.C., de ce i-am împușca, acum cînd pot ajuta C.C. în lupta împotriva lui Troțki?

al treilea — tovarășii uită și că (Mironov a subliniat în mod special că Stalin i-a numit pe Zinoviev și Kamenev tovarăși) noi, bolșevicii, sîntem elevii și continuatorii lui Lenin și că nu vrem să vărsăm stîngele vechilor membri de partid, oricît de grele ar fi păcatele lor față de partid.

Stalin a pronunțat ultimele cuvinte — a adăugat Mironov — cu sentiment. Au sunat chiar sincer și convingător.

Zinoviev și Kamenev, a continuat Mironov, au schimbat priviri încercate de sensuri. Apoi Kamenev s-a ridicat și, în numele amîndurora, a declarat că ei sînt de acord să compară în fața tribunalului, dacă li se promise că nu va fi împușcat nici un vechi bolșevic, că familiile lor nu vor fi persecutate și că pentru participarea trecută la opoziție nu vor fi pedepsiți cu moartea.

— E de la sine înțeles, a aprobat Stalin.

Suferințele fizice ale lui Zinoviev și Kamenev au luat astfel sfîrșit. Au fost imediat mutați în celule mari, răcoaroase, li s-a permis să folo-

sească dușul, li s-au dat schimburi curate, cărți (totuși, ziare nu). Doctorul, chemat special pentru Zinoviev, a început să-l trateze serios. Iagoda a ordonat să le fie administrată dietă completă și, în general, să se facă tot posibilul pentru ca la proces să nu arate prea vlaguit. Paznicii închisorii au primit indicații să li se adreseze politicos și reverențios. Aspra temniță a devenit pentru Zinoviev și Kamenev un fel de sanatoriu...

...[Pînă cînd, în urma procesului desfășurat la Moscova, în 1936, cei doi au fost condamnați la moarte și executați].

Ochii și urechile

„tătucului”

Martie 1938. Al treilea proces de la Moscova. Acuzații principali: Buharin, Rîkov, Krestinski, Rakovski și... stupefacție! fostul șef al NKVD-ului, Henrich Iagoda. I-a venit și lui rîndul. Stalin nu putea să-i ierte că asasinarea lui Kirov lăsase prea multe urme. Apelase atunci la singura soluție posibilă: să declare că în asasinarea lui Kirov a fost implicat NKVD-ul și Iagoda, în special. Cum în cursul primelor două procese de la Moscova, răspunderea crimei fusese deplasată asupra lui Zinoviev și Kamenev, Iagoda devenea deci... complice lor.

În cei 15 ani cît lucrase mină în mină cu Stalin, Iagoda devenise un fel de alter ego al „stăpînului”. Adunase sirguincios pentru el informații de compromitere a înalților demnitari ai statului, iar cînd în comportarea unui asemenea demnitar apăreau cele mai timide semne de independență, Stalin nu trebuia decît să întindă mina spre dosarul întocmit de Iagoda. În asemenea dosare, alături de documente serioase, de pildă, dovezi despre aparența omului de stat respectiv la rîndurile de informatori ai poliției secrete țariste, se puteau găsi rapoarte ilare, de exemplu că soția demnitarului face zile frite femei în casă sau merge pe ascuns în ziua de Paști la biserică,

să-și sfîntească cozonacii. Păcatul cel mai răspîndit era că aproape toți tovarășii lui Stalin își „confectionaseră” în acte un stagiul de partid pre-revoluționar. Dosarul cuprindea și scandalurile legate de depravarea liderilor de partid.

Iagoda putea fi numit ochii și urechile lui Stalin. El plan-tase microfoane mascate în apartamentele și în vilele membrilor Biroului politic, aducîndu-i la cunoștință lui Stalin toate informațiile culese astfel. Stalin știa toate cîtolenel-vieții întîmpea subalternilor săi, era la curent cu gîndurile lor cele mai tainice, exprimate în discuțiile lor personale cu soția, cu fiul, fratele sau cu vreun prieten. Ceea ce punea la adăpost puterea personală a lui Stalin de orice surpriză.

Totodată, „tătuțul” era foarte invidios pe orice manifestare de prietenie între cei din anturajul lui, îndeosebi membri ai Biroului politic. Dacă doi-trei dintre aceștia începeau să se întîlnească în timpul liber, Iagoda își ascutea urechile pentru a-și întocmi lui Stalin referatul cuvenit. Oamenii legați între ei printr-o prietenie sînt înclinați să și creadă unul în celălalt. Ceea ce putea duce la apariția unor grupări sau fracțiuni îndreptate împotriva lui Stalin. În astfel de situații, Iagoda se străduia să provoace o neînțelegere cît de mică între noii prieteni, iar dacă a-cestia înțelegeau greu ce li se cerea, atunci erau despărțiți prin forță: fie unul era mutat cu serviciul în afara Moscovei, fie se aplicau „măsurî organizatorice”. În departamente, Iagoda avea mii de informatori secreți, cu ajutorul cărora putea aduna în orice moment numeroase aspecte care să-i discrediteze profesional pe deținătorii ministerelor respective.

Iagoda nu se simțise niciodată mai sigur pe el ca atunci, în vara anului 1936. De cîrînd îi făcuse lui Stalin unul dintre cele mai mari servicii: pregătise judecarea lui Zinoviev și Kamenev și îi „adusese” alături de ei și pe alți tovarăși apropiați ai lui Lenin.

În 1936, cariera lui Iagoda a atins zenitul. Primăvara a

primit gradul de comisar general (asimilat cu cel de mareșal) al securității statului și o nouă manta militară, confectionată special pentru el. În plus, Stalin i-a acordat și o rară onoare: l-a invitat să ocupe un apartament în Kremlin. Ceea ce însemna că îl incluse în cercul închis al apropiaților săi.

Între colaboratorii NKVD-ului se povestea chiar că Stalin ar fi fost atît de mulțumit de capitularea lui Zinoviev și Kamenev, încît i-ar fi spus lui Iagoda: „Astăzi ți-ai cîștigat locul în Biroul politic”. Asta însemna că la următorul congres Iagoda avea să devină membru supleant al Biroului politic.

După avansare, Iagoda, intrat în priză serios, a perfecționat aparatul NKVD-ului, dîndu-i o și mai mare strălucire. A dispus să fie urgentate lucrările de construcție a canalului Moscova-Volga, în speranța că acest canal, înălțat prin munca deținuților politici, va purta numele lui.

„Tembelismul” lui Iagoda din acele luni a atins note de-a dreptul caraghioase. A dispus o nouă uniformă a lucrătorilor în NKVD, cu galoane de aur și argint. Concomitent a intervenit și în statutul nkvd-istilor, care reglementa regulile lor de comportare și de etichetă. După ce a introdus noua uniformă, a dispus și o super-uniformă, pentru gradele superioare ale NKVD-ului: veston alb de gabardină, cu firețuri aurite, pantaloni albaștri și ghete de lac. Cum în U.R.S.S. nu se fabrica piele lăcuită, Iagoda a adus-o din afara granițelor. Principala ornament al acestei super-uniforme trebuia să fie un mic stilet suflat cu aur, cum purtasera ofițerii flotei maritime militare înainte de revoluție.

Iagoda a mai hotărît ca schimbarea gărzilor de nkvd-ști să aibă loc în fața publicului, cu pompă, cu muzică, exact ca pe vremea țarului. S-a arătat interesat și de statutele detașamentelor de gardă ale țarului.

Nu e greu de imaginat cam ce a simțit Iagoda, cînd soarta l-a aruncat de pe culmile pu-

terii într-una dintre numeroasele celule, unde se chinușeră mii de oameni nevinovați. Trebuia acum să străbată și el drumul parcurs de numeroasele sale victime.

Asasinate „medicale”

La al treilea proces de la Moscova, Stalin a răspuns străinilor care puneau una și aceeași incuetoare întrebare: cum se explica faptul că zeci de grupări teroriste temeinic organizate, despre care se vorbea atît de mult la primele două procese, comiseseră un singur act terorist: asasinarea lui Kirov? Stalin a înțeles că întrebarea atîngea un loc nevralgic: într-adevăr, un singur asasinat reprezenta un punct de susținere mult prea slab pentru un întreg proces-spectacol. Problema nu mai putea fi escamotată. Și atunci, Stalin a hotărît să răspundă la provocare.

Cum? Cu o nouă fabulație, pe care avea să o pună în gura acuzaților la al treilea proces de la Moscova. Între anii 1934 și 1936 în Uniunea Sovietică decedaseră de moarte naturală cîțiva oameni politici de seamă (Kuibîșev și Menjinski). În aceeași perioadă, muriseră A.M. Gorki și fiul acestuia, Maksim Peșkov. Stalin a hotărît să se folosească de aceste decese. Deși Gorki nu fusese membru nici al guvernului și nici al Biroului politic, Stalin a vrut să facă și din el o victimă a complotiștilor, în speranța că această ticăloșie va trezi indignarea poporului împotriva acuzaților... A fost un vicleșug la care a recurs.

Kuibîșev, Menjinski și Gorki fuseseră tratați de trei somități medicale: profesorul Pletnev (66 ani), dr. Levin (din Direcția medicală a Kremlinului) și dr. Kazakov, un medic foarte cunoscut în Moscova. Stalin și Ejov au hotărît să-i predea pe toți trei pe minile anchetatorilor penali ai NKVD-ului, care i-au obligat să recunoască faptul că, la cererea căpeteniilor complotului, au aplicat tratamente incorecte, ce au dus la moartea celor trei: Kuibîșev, Menjinski și Gorki.

Stalin a omorît mai mulți revoluționari decît au făcut-o

toți țarii ruși luați la un loc. El a lichidat nu numai pe rivalii reali și potențiali, ci și pe urmașii lor. A trimis pe lumea cealaltă pe cei mai credincioși servitori ai săi. I-a venit rîndul și celui mai bun prieten din tinerețe, Avel Enukidze, pe care l-a acuzat de trădare de patrie și spionaj. „Singura mea vină, a spus Enukidze anchetatorilor penali — este că atunci cînd Stalin mi-a spus că vrea să convoace un tribunal și să-i împuște pe Kamennev și Zinoviev, am încercat să-l contrazic. «Soso, i-am spus, nu încapе discuție, te-au jignit, dar au suferit destul pentru asta: i-ai exclus din partid, îi ții în temniță, copiii lor n-au ce mânca. Soso — i-am spus — ei sînt vecchi bolșevici, ca tine și ca mine. N-o să începi să verși singele vechilor bolșevici! Gîndește-te ce-o să spună lumea întreagă!» M-a privit cu niște ochi de parcă l-aș fi omorît pe taică-său și mi-a spus: «Ține minte, Avel, cine nu e cu mine e împotriva mea»". La 19 decembrie 1937 ziarele au publicat un scurt comunicat: un tribunal militar, în ședință secretă, l-a condamnat pe Enukidze la moarte pentru activitate teroristă și de spionaj. Sentința a fost executată.

S-ar părea că după ce-și lichidase unicul prieten, Stalin nu ne mai putea surprinde cu nimic. Și totuși... a urmat Pauker, șeful pazei Kremlinului, în care Stalin avea multă încredere. De origine maghiară, acesta fusese frizer la teatrul de operetă din Budapesta. Dovedise chiar reale calități de cîntăreț și de clown.

Cu Stalin a devenit repede familiär. Cunoștea gusturile șefului, știa chiar să îi ghecească cele mai mici dorințe. Îi procura sardela, vodka cea mai bună, cele mai proaspete anecdote, în interpretare actoricească proprie, anecdote de mare succes la atît de înrîntatul Stalin, care cînd le asculta se tăvălea de ris.

Pauker observase cît de atent se studia „stăpînul” în oglindă, cum își corija pieptănătura, cum își mîngia mustățile, suficient pentru a înțelege că nu-i era deloc indiferent cum arăta. El a luat atunci în grijă garderoba lui

Stalin, manifestînd o rară inventivitate. Apoi a văzut că „stăpînul”, vrînd să pară mai înalt, prefera încălțămînta cu tocuri. A hotărît deci să-l mai înalțe pe „stăpîn” cu cîțiva centimetri. I-a comandat ghetе cu o croială specială, cu tocuri înalte, parțial ascunse în ștaif. Stalin s-a privit satisfăcut în oglindă. A mers și mai departe. I-a poruncit lui Pauker să-i pună o mică stînghie din lemn sub picioare cînd iese la Mausoleu. De aceea mulți oameni care îl vedeau de departe sau în fotografiile din ziare îl socoteau de statură medie. În realitate avea numai 1,63 m. Ca să „îl lungească”, Pauker îi comandase o manta lungă pînă la tocuri.

Ca fost frizer, sluga a avut grijă să-l și bărbiească foarte atent pe stăpîn. Temîndu-se de briciul bărbierilor, Stalin își făcuse pînă atunci singur toaleta feței și o făcuse prost. Abia odată cu Pauker intrase pe mîna unui specialist. Tot ce avea legătură cu Stalin și cu familia lui trecea întîi prin mîna lui Pauker. Fără știrea lui nici cel mai mic strop de hrană nu putea fi pus pe masa conducătorului. Pentru toate aceste servicii devotate, Stalin și-a răsplătit copios sluga. Pauker a primit în dar două mașini, un „Cadillac” și un „Lincoln” decapotabil, plus șase ordine, între care ordinul Lenin.

Tip expansiv, Pauker a început să povestească unor prieteni apropiați fel și fel de întîmplări din viața lui Stalin, bineînțeles pentru a se lăuda cu poziția lui. Ceea ce i-a fost fatal. În iulie 1937 la noi, cei aflați peste graniță, au ajuns știri că Pauker a fost îndepărtat din funcție, iar la sfîrșitul anului întreaga garnitură din conducerea pazei Kremlinului înlocuită. În martie 1938 Pauker nu se mai afla printre cei vii. Fusese executat ca spion german.

Epilog

Aflîndu-mă în Spania, din septembrie 1936, trimis de Biroul politic în calitate de consilier pe lîngă guvernul republican, am aflat despre arestarea lui Iagoda, despre

uciderea colegilor și prietenilor mei. Îmi așteptam rîndul. Nu puteam rupe brusc cu regimul stalinist, pentru că mama mea și soacra mea se aflau la Moscova în miinile lui Stalin.

În august 1937 am primit o telegramă de la șeful Direcției externe a NKVD-ului, în care mi se comunica faptul că serviciile secrete ale lui Franco și ale Germaniei hitleriste plănuiseră să mă răpească pentru a obține de la mine informații despre ajutorul acordat spaniolilor de Uniunea Sovietică.

Mi se propunea și o „gardă personală” formată din 12 oameni, pe care am refuzat-o. Înțelesesem că această „gardă personală” avea ordin să mă lichideze pe mine, în primul rînd. M-am temut apoi să nu-mi fie răpită fiica, în vîrstă de 14 ani. Am hotărît atunci să-mi transport familia cu mașina în Franța.

Cînd, la 9 iulie 1938, am primit telegramă de la Ejov, succesorul lui Iagoda, să merg în Belgia, unde urma să mă întîlnesc „cu un tovarăș pe care îl cunoașteți personal”, am înțeles ce trebuia să înțeleg. Am trecut în Franța, dar acolo acționa o rețea de agenți sovietici foarte puternică. Singura țară ce îmi putea oferi siguranță era America, dar ambasadorul american la Paris, William Bullitt, era plecat în S.U.A. pentru sărbătoarea națională. Astfel încît Canada avea să fie țara unde am ajuns, împreună cu soția și fiica mea. Canada, stat cu care U.R.S.S. nu stabilise relații diplomatice.

La scurt timp, i-am scris de acolo o lungă scrisoare lui Stalin, o copie trimițîndu-i-o lui Ejov. I-am spus în acea scrisoare lui Stalin, care mă cunoștea personal din 1924, ce credeam despre regimul lui. Dar rostul scrisorii era altul: voiam să salvez viața mamei mele și a soacrei mele. Era inutil să apelez la mila lui. Așa că am ales o altă cale, mai proprie relațiilor cu Stalin. L-am prevenit că dacă îndrăznește să facă vreun rău celor două bătrîne, public tot ce știu despre el. Ca să-i demonstrez că nu ameninț în gol, am întocmit și am anexat la scrisoare un opis al crimelor lui.

CĂLĂREȚI ISCUȘIȚI

Mai mult, i-am scris că dacă voi fi omorât de agentura sa, avocatul meu va publica imediat istoria acestor crime. Cunosându-l bine pe Stalin, eram convins că va lua lucrurile în serios. Am intrat într-un joc periculos pentru mine și familia mea. La 13 august 1938, exact la o lună după ce dispărușem din Spania, am sosit în Statele Unite cu viză diplomatică eliberată de șeful reprezentanței americane de la Ottawa.

Ajunși în S.U.A., eu și avocatul meu am plecat imediat la Washington, unde am dat o declarație comisariului pe problemele imigrării, în sensul că rup legăturile cu guvernul țării mele și cer azil politic. Vinătoarea asupra mea a început imediat și a durat 14 ani. În toți acești ani, am evitat să purtăm corespondență cu mama și soacra mea, cu prietenii noștri din U.R.S.S., pentru a nu le pune viața în pericol. N-am avut nici o veste despre soarta lor.

La începutul anului 1953 împreună cu soția ne-am decis să riscăm să publicăm această carte, pentru că mamele noastre muriseră. În februarie am început discuții, pentru publicarea unor fragmente, cu unul dintre redactorii revistei *Life*. În această fază mă aflu când a murit Stalin. Am fost cumpălit de dezamăgit că n-a mai dus-o puțin, ca să vadă cum înconjură lumea istoria secretă a crimelor sale și să se convingă că toate strădanile lui de a și le ascunde fuseseră inutile.

Moartea lui Stalin n-a însemnat nicidecum că nu trebuia să mă mai tem pentru viața mea. Kremlinul își păstra în continuare secretele cu strășnicie. ■

New York, iunie 1953

Aleksandr ORLOV

Aici se opresc însemnările lui Aleksandr Orlov (pe numele său adevărat Lev Feldbin), însemnări ce au primatul autenticității conferite de mărturia unui participant direct la mecanismul sinistrelor puteri create de Stalin.

Este și motivul pentru care le-am reproduș, după revista sovietică *Ogoniok*.

În românește de
Florentina DOLGHIN

Printre țările renumite în creșterea cailor, principatele române se bucurau de o reputație deosebită. Căii moldoveniști, îndeosebi, alcătuiau unul dintre cele mai apreciate articole de export, rivalizând atît cu cei arăpești, cît și cu caili pur sînge englezești.

Dacă aveam a ne mîndri cu ei, apoi nici cu iscusința călăreților nu are de ce să ne fie rușine. Nici nu e de mirare, știind că din copilărie, românii erau învățați să călărească: „Încă de copii — scria Anton Maria del Chiaro, secretarul florentin al lui Constantin Brîncoveanu — încep a se obișnui, mai ales la călărit, și în legătură cu aceasta îmi amintesc că de multe ori vedeam cu cea mai mare uimire trecînd prin fața ferestrelor mele turme întregi de cai care mergeau la rîu pentru adăpare, dimineața și seara, și n-aveau de cele mai multe ori alt conducător decît un băiețandru de șapte sau opt ani, călare”.

Dintre numeroasele exemple pe care istoria ni le aduce pentru a demonstra iscusința de călăreți a românilor, am ales două.

Voievodul... cascador

De cite ori, în filmele de capă și spadă, n-am admirat saltul îndrăzneț al cite unui viteaz cavalier — salt filmat firește cu încetinitorul, pentru a-l arăta pe respectivul personaj aterizînd în șaua unui bidiviu și pornind în galop. Iată o secvență petrecută aievea, în anul 1639, în orașul Brăila, secvență avîndu-l ca protagonist pe domnul Moldovei, Vasile Lupu. Marele kapudan-pașă, adică amiralul flotei otomane, primise poruncă să-l aresteze pe domnul român — aflat atunci la Brăila —, care era învinuit de trădare față de Poartă. „Agenții moldoveni — povestește călătorul polon Romaskievicz, tălmăci al solului Recipospolitei, Woi-ciech Miaskowski — l-au ves-

tit [pe domn, de primejdie] în patru ceasuri. Calul lui vodă stătea dincolo de ziduri [de zidurile cetății Brăila] și el, urcîndu-se pe casă, a sărit în curte și sărînd peste întărituri, a căzut pe cal, numai cu dolmanul și în papuci și a fugit cu un singur însoțitor, sosind la Galați în două nopți. Acolo a găsit încălțăminte de la un țărăn și cai pentru trăsură”.

Un număr de acrobație

Și mai iscusit s-a dovedit Dedul spătarul, tatăl domniței Ancuța, după care au oftat mai toți boierii moldoveni (între ei și Dimitrie Cantemir) și care s-a căsătorit în cele din urmă cu Mihai Racoviță. Acest Dedul spătarul — povestește Ion Neculce — „alerga pe cal cît pute, sării de pe un cal pe altul și pune 3 cai alăture și de pe gios să răpedieze și-i sărie pe tustrei pe sus”. Nu era altu om în țară ca din-sul harnic și viteaz”.

După episodul nunții de la Băcani¹, care a dus la întemnițarea lui Velicico Costin, uciderea lui Miron Costin și arestarea mai multor boieri părăși la complot, Dedul spătarul a fost întemnițat și el „în turnul clopotniții la Trei Sfetitele [Treii Ierarihi]”. În două rînduri, vodă Constantin Cantemir l-a scos „de la gros” vrînd să-i taie capul, dar în cele din urmă l-a osîndit la plata, unei răscumpărări de 10 pungi cu galbeni. Numai că Dedul spătarul, fiind mai scăpătat, nu avea cu ce „plini” nici această cerință. A scăpat totuși, și iată cum: „Într-o noapte au îmbătat pe sineri, pe străjerii ce-l păzie, și s-au slobozdit cu o frengie pe o fereastră din turnu până gios ș-au apucat de-au încălecat cu doi ficioi ș-au fugit”.

Cînd vestea a ajuns la urechea domnitorului era prea tîrziu. Vodă Cantemir, cu care Dedul spătarul slujise în tîne-rețe împreună în oaste, a „poruncit să nu-l mai caute nime, nice să-l mai gonească. Că de vreme ce-au încălecat — a motivat vodă — nu este nime harnic să-i stă împotrivă sau să-l prinză”.

Gh. DAVID

¹ Magazin istoric, nr. 9/1982.

Adio, domnule profesor Rosetti!

Am în fața ochilor un document din 31 ianuarie 1990 scris de mîna celui care peste mai puțin de o lună avea să plece pentru totdeauna dintre noi pămîntului, vremea rămasă aici. Îmi îngădui să-l citez în întregime.

Către Academia Română București
Mă adresez Academiei, din care fac parte ca membru titular, în scopul de a sprîmîi întru totul cele 2 adrese, ale personalului fostului Centru de cercetări fonetice și dialectale, desființat în mod brutal și agresiv de regimul Ceaușescu, de tristă memorie.

Am adresat zilele acestea un memoriu Academiei, cu rugămintea de a înființa un institut de fonetică și dialectologie, în locul fostului Centru.

Reînființarea acestei instituții științifice va permite reluarea cercetărilor, atît în memorii științifice, cît și în revista existentă, care apare regulat de 38 de ani!

Buc. 31. Ian. 1990

acad. Al Rosetti
str. Dionisie Lupu 56
Buc. (I)
tel. 11.34.78.

Este un adevărat document istoric. El pune punct demersurilor stăruitoare (dar cîtă stăruință!) ale profesorului Alexandru Rosetti depuse timp de 20 de ani, demersuri care se ridică la 200. De data aceasta — datorită Revoluției din decembrie 1989 — profesorul a avut câștig de cauză. Printr-o hotărîre din 24 februarie 1990 conducerea Academiei Române a decis crearea Institutului de cercetări fonetice și dialectologice preconizat de părintele acestui domeniu științific în țara noastră. Ne rămîne doar ca, bucurîndu-ne de decizia conducerii Academiei Române, să ne asociem propunerilor susținînd ca acest Institut să poarte numele academicianului Alexandru Rosetti. S-ar încrusta astfel acest mare nume al științei și culturii române în cel mai potrivit loc.

Pentru noi cei de la Magazin istoric plecarea profesorului Rosetti înseamnă mai mult decît o grea durere — ea înseamnă o pierdere ireparabilă. A fost alături de noi de la început, și pînă în ultimele zile ale vieții. În spital fiind, grav bolnav, a găsit energia și delicatețea sufletească, atît de propriu lui, să ne adreseze ultime povești, să ne îndemne cu curaj la căutarea de noi documente, să ne roage să scriem despre prietenii săi „ucși în chinuri” Gheorghe Brătianu și Lucrețiu Pătrășcanu. O vom face domnule profesor, fiți încredințat. După cum elevii și prietenii dumneavoastră vor da la învîlă cu timpul, sintem siguri, ceea ce multora le poate părea o legendă — omul Rosetti. Acest om care a trecut prin furtunile vieții — și ale istoriei — cu o imensă putere sufletească și intelectuală de a iradia în jurul său speranță, încredere, curaj. Nu numai că le inspira — le și transmitea — iar desori le și realiza.

Lacrima fiind tot mai grea, dați-ne voie domnule profesor să ne amintim cum ne răspundeai mereu în ultimii zece-cincisprezece ani la întrebarea: Ce faciți!

— Ce să fac. Mai scriu, mai citeș. Mai scriu, mai scriu.

Dați-ne voie să ne amintim ceea ce ați scris nu de mult în paginile acestui Magazin istoric.

Cînd am plecat la drum, cu intenția de a elabora o istorie a limbii române, mi-am dat seama că trebuia, chiar de la început, să concep, în linii generale, întreaga dezvoltare a limbii române din cele mai vechi timpuri, pînă în zilele noastre, și să-mi însușesc o metodă riguroasă de cercetare. Se puneau, de asemenea, problema adunării, direct de la izvor, a materialului de limbă. Meditînd asupra faptelor, am aplicat studiului metoda istorică, aceea care m-a dus la concluzia că limba română nu este altceva decît limba latină vorbită neîntrerupt pe teritoriul țării noastre, din momentul romanizării și pînă azi. Continuitatea este esențială în această materie: limba ne-a fost transmisă din tată în fiu sau de la o generație la alta. Fenomen viu, dinamic, limba română și-a desăvîrșit în chip natural de-a lungul secolelor mijloacele de expresie. Vigoarea și supletea limbii literare sînt și continuă să fie determinate de limba poporului. De altfel, B.P. Hasdeu afirma cu deplină îndreptățire: „Limba unui popor se confruntă și se identifică cu naționalitatea lui”. De aceea, limba română, în formele ei cele mai înalte, constituie expresia specifică spiritualității sale, aportul la tezaurul culturii sale.

Poetul nostru național, cel care a dat strălucire și universalitate artii literare românești, a înțeles că viabilitatea peste veacuri a cuvîntului o constituie frumusețea și tainicele armonii specifice limbii naționale.

Supus examenului atent, stilul marilor noștri creatori ne apare ca rod pldurilor al unor îndelungi decantări, ferit de vulgaritate și artificii sterile. Stări, sentimente, situații complexe ne sînt transmise cu mijloace stilistice adecvate, de o simplitate nuanțată care îi apropie, deosebindu-l pe unul de celălalt. Fondul

adine de umanitate, forța emoțională provin deopotrivă din autenticitatea expresiei. El au devenit clasici, modele integrate tradițiilor spiritualității românești, tocmai datorită înaltei conștiințe artistice, meșteșugul desăvîrșit, care se realizează numai prin intermediul expresiei firești, al narațiunii limbii poporului, contribuind astfel la ceea ce constituie astăzi patrimoniul literarului, luminate de emblema frumuseții melodioase și căldurii, care sînt însușiri esențiale ale limbii așa cum s-a vorbit și se vorbește în țara marelui Eminescu. Limbajul vulgar, trivialitatea expresiei, siluirea vocabularului sînt modalități care nu numai că sînt nepotrivite în limba literară, dar sînt și respinse de aceasta. Schematizarea, sărăcirea, sclerozarea scrisului sînt, de asemenea, fenomene pe care înșasi dinamica limbii ca și normele estetice ale literaturii le refuză în egală măsură, indiferent dacă în cotidian fenomenul coexistă marginal. Transcrierea cu talent și limpezime de cleștar a marilor adevăruri umane ale epocii căreia aparțin ca scriitori constituie condiția primordială a durabilității operei literare a oricărui întreprinderi artistice. Avem îndatorirea sacră ca, prin operele ce se vor dovedi viabile în cursul timpului, să lăsam urmașilor, ca pe o comoară de preț, o limbă bogată și curată, prin care originalitatea culturii românești să dăinuie în eternitate”.

Dați-ne voie să vă mulțumim pentru a fi spus odată că „Limba română este o zestre istorică a poporului român”.

Vă mulțumim pentru tot ceea ce ne-ați învîțat. Adio, domnule profesor Rosetti!

Cristian POPIȘTEANU

Academicianul Alexandru Rosetti(x), la ședința organizată de Academia Română în anul 1985, cu ocazia împlinirii vârstei de 90 ani

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1989

CIȘTIGĂTORII

Iată-ne în fața listei cu cele 200 nume ale câștigătorilor ultimei ediții a concursului Magazin istoric.

Ciștigătorii — oameni de diferite profesii și vârste, din toate colțurile țării — au fost desemnați, ca și la precedentele ediții, prin tragere la sorți, întrucât numărul participanților care au dat răspunsuri exacte la toate cele 30 întrebări (1 286 concurenți cu răspunsuri exacte din totalul de 6 512 participanți) depășește cu mult numărul premiilor atribuite la acest concurs.

La fel ca și la alte ediții ale concursului Magazin istoric, remarcăm și de data aceasta largă participare colectivă a unor întreprinderi și instituții, îndeosebi tineri din școli și unități de învățământ superior din Timișoara, unele dintre ele regăsimându-le și pe lista câștigătorilor. Consemnăm astfel participări timișorene, din cadrul Trusului Antropozică Generală de Construcții Industriale, Uzinelor Mecanice, Institutului de studii și proiectări energetice — Filiala Timișoara, Stațiunii didactice experimentale, Institutului de agronomie, Spitalului clinic nr. 4, Liceului de filologie-istorie, Centralei industriale de utilități minier și mașini de ridicat, Liceului industrial nr. 6, Direcției drumuri și poduri, U.J.E.C.O.O.P., întreprinderii pentru livrarea produselor petroliere „Peco”, Liceului industrial „Azur” etc.

Îi felicităm călduros pe toți participanții la ediția 1989 a concursului nostru. Înainte de a prezenta lista câștigătorilor facem următoarele precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începând cu data de 15 mai 1990, între orele 14.30-16.00 (luni-vineri) și 10.00-13.00 (sâmbătă). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuirii; ele pot fi ridicate deci până la 15 octombrie 1990, inclusiv.

— Ciștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop vor atașa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care își vor scrie adresa completă. Redacția nu asigură expedierea premiilor prin colet postal.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, 6 luni vor fi făcute începând cu luna iulie 1990.

Publicăm în continuare prima parte a listei câștigătorilor concursului Magazin istoric, ediția 1989, cărora le adresăm călduroase felicitări.

PREMIUL 1 — 1 radiocasetofon

1. MARIANA AIONESE, Șimleu Silvaniei

PREMIUL 2 — 1 pick-up

1. STELACHE MALES, București

PREMIILE 3-4 — 2 aparate foto ORIZONT

1. TEREZA MUREȘAN, Tirgu Mureș
2. CENTRUL DE CHIMIE, Timișoara

PREMIILE 5-6 — 2 aparate radio SOLO 500

1. CERCUL DE ISTORIE AL LICEULUI MILITAR „DIMITRIE CANTEMIR”, Breaza
2. MĂDĂLINA PASCAL, Galați

PREMIILE 7-8 — 2 aparate radio COSMOS 4

1. FLORIN BĂTÎNĂȘ, Alud
2. CERCUL DE ISTORIE „COLUMNA”, I.U.G.T.C., Brașov

PREMIILE 9-11 — 3 aparate foto ORIZONT D

1. CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ, com. Arșeșeni, jud. Alba
2. FLORIN CHIORCEA, Iași
3. NAGY JUDITH, Oradea

PREMIILE 12-15 — 4 cearsuri OREX

1. ELENA CRISTINA SOARE, Breaza
2. SIMION NICOARĂ, Oradea
3. BĂNYAI FRANCISC, Brașov
4. FLORINA DANIELA STOICESCU, Cluj-Napoca

PREMIILE 16-20 — 5 aparate radio TOP

1. IANCU POPA, Iași
2. EUSEBIU GHERMAN, Timișoara
3. MAGDALENA STOICA, com. Costești Vale, jud. Ilmbovița
4. VERGILIA ODOBESȚIANU, București

5. ÎNȚEPINDEREA DE TRICOTAJE „1 Iunie”, Timișoara

PREMIILE 21-30 — 10 serviete

1. AUREL DANCUI, Oravița
2. CARMEN ECATERINA, Constanța
3. ANA-MARIA ARGHIȘAN, Tirgu Mureș
4. GABRIELA MICULESCU, București
5. ION VĂTAFU, Timișoara
6. TEODOR NEAGU, Galați
7. NICOLETA N. POPA, com. Prundeni, jud. Vâlcea
8. MARIOARA EFTIMIE, Brașov
9. ȘTEFAN MOVILĂ, Tirgu Neamț
10. IOAN MEHERA, Sibiu

PREMIILE 31-45 — 15 mape

1. FELICIA SICHITU, Reșița
2. PETRU PLESCA, Iași
3. ALINA PELE, Oradea
4. CLASA A-V-A G, ȘCOALA GENERALĂ NR. 25, Timișoara
5. ALEXANDRA DORCA, Reșița

6. GHEORGHE TÎBREA, Tirgu Mureș

7. DAN IULIAN TÎTÎRCĂ, com. Străoane, jud. Vrancea

8. FLORIAN CORNEA, Cismădie

9. JANINA BIZU, Reșița

10. EUGEN NICUȘOR DINU, Brașov

11. ANA GABRIELA CONDURĂUR, Fălcuș

12. PĂRĂȘCHIV MANCU, Timișoara

13. MARIANA CÎNDĂ, Reșița

14. EVELINE CSERVENKA, Reșița

15. IOSIF TITI BERINDEIU, Cîmpești, jud. Alba

PREMIILE 46-65 — 20 truse stilou

1. VASILE MANEA, sat Archita, com. Vinători, jud. Mureș

2. EUGEN DĂRÎNGA, Botoșani

3. CONSTANTIN SECUIANU, com. Dumestiți Noi, jud. Vaslui

4. MARIA MAIER, Medias

5. LEONȚIN STĂNESCU, București

6. IULIU I. POP, Petroșani

7. ELENA ILIE, Reșița

8. DAN CONSTANTIN PUCHIANU, Tirgoviste

9. NICOLAE DUMITRESCU, Lugoj

10. MIHAI CĂTĂLIN PĂDĂRUR, București

11. COSTICĂ SPĂLĂȚELU, Turnu Măgurele

12. GHEORGHE BICA, Sibiu

13. PAVEL NEDEL, Craiova

14. IOAN POPA, com. Tîmpa, jud. Hunedoara

15. ȘTEFAN ZĂGAN, sat Tepeș Vodă, com. Movila Miresel, jud. Brăila

16. IONEL BRÎNZOI, Tulcea

17. FLOAREA GROSU, București

18. CONSTANTIN DOBRICEANU, Huși

19. ADRIAN ȘLICK, Dumbrăveni, jud. Sibiu

20. FLORIN STOICOIU, Timișoara

(Continuare în numărul viitor)

DIALOG CU CITITORII

UNITATE DE CUGET ȘI SIMȚIRE

Deschidem această ediție a dialogului nostru lunar cu cititorii cu o scrisoare primită din partea d-lui ION BARBU, din Urziceni, care ne împărtășește bucuria trăită la primirea și citirea primului număr din noua serie a revistei noastre.

Am primit revista Magazin Istorie, serie nouă, ianuarie 1990, și mă solidarizez întru totul mesajului dv. în „dialogul cu cititorii”.

S-au ridicat frica și groaza de pe capul nostru și Magazinul Istorie și toți cei care l-au scris nu mai sînt obligați sub grave amenințări și porunci. Ne-am eliberat de teamă și minciună.

Acum trebuie să redevenim noi înșine, trebuie să reînviăm, iar unii să învețe de la început ce e aceea libertatea. De mult nu i-am mai cunoscut înțelesul. A fost poate cel mai pervertit cuvînt din cele am fost puși să rostim.

Acum, cînd în istoria României se deschide o nouă pagină, doresc să-mi exprim solidaritatea față de redacția revistei Magazin Istorie și mă rog lui Dumnezeu să vă dea puterea și înțelepciunea ca să sluiți liberi în exercitarea misiunii dv., fără îngrijări, fără umiliri. Să rămînem în unitate de cuget și simțire, astăzi mai mult ca oricînd.

DORINȚĂ

Iată acum și gândurile unei tinere cititoare din tinutul ardene: Mă numesc GĂNESCU MIHAELA, elevă în clasa a X-a la liceul industrial din Ineu. Citesc cu mare interes revista dv. și sînt foarte bucurată de apariția primului număr liber al acesteia, în care sînt expuse adevărate comori ale neamului nostru, precum și probleme importante din țară și din lume. Vreau să devin arheolog și, dacă această dorință se va împlini, nu voi uita nicodată contribuția revistei Magazin Istorie la îmbunătățirea cunoștințelor mele.

Reținem dorința Mihaelei și, pentru ea, precum și pentru toți tinerii noștri cititori pasionați de arheologie, vom publica și în viitor — așa cum am făcut-o și pînă acum — noi articole consacrate cercetărilor arheologice.

HISTORIA MAGISTRA VITAE

O altă statornică prietenă și cititoare a revistei noastre, MADĂLINA POPESCU, din București, ne scrie la rîndul ei despre sentimentele încercate la primirea numărului 1/1990 din noua serie a revistei: De mulți ani, de fapt de cînd am descoperit prima dată un număr din această publicație, cred că eram prin clasa a IV-a (cam tot de atunci, și poate că motivul ați fost d-voastră, m-am „îndrăgostit” eu de istorie), deci că de pe acea vreme îmi formasem tipicul obicei de a răsfoi și apoi de a citi revista invers de cum este firesc, adică de la sfîrșit la început. Pînă

și în bibliotecă le așezam în așa fel încît ori de cîte ori vroiam să răsfoiesc un număr, să pot privi de la început ceea ce se poate privi.

Ziua Victoriei — 22 Decembrie 1989 — mi-a inundat întreaga-mi ființă, toptită (de 19 ani) într-o apatie îngrozitoare — cu o ardentă bucurie. În sfîrșit puteam striga tare, cu glas limpede, „cu gura pînă la urechi”: „Jos ceausescu!” sau „Jos savanta!”. În sfîrșit, puteam da frîu liber dorințelor. Dar ființa mea a mai trăit o clipă unică cînd, un alt eveniment, i-a produs o altă bucurie... Este vorba de clipa în care am cumpărat primul număr cu adevărat Adevărat al Magazinului Istorie. Pentru prima dată am deschis această publicație cum se cuvine și nespunsa mi-a fost bucuria cînd nu mi-a mai fost dat să văd, ori, acel chip zîmbitor, de „cel mai iubit fiu”... Alti am avut de spus.

Vă mulțumesc, pentru o clipă unică în viața mea!

Sau poate că ar fi frumos să vă mai spun că am fost ultima promotorie de tineri care s-au mai încumetat să memoreze silinle „prea mărețele lui cuvîntări” și să încerce să filosofeze „prea frumoasele lui teze”, pentru a reuși la faimoasă de istorie, cu gîndul ascuns că odată și-odată tot o să se termine...

(Și, sinceră să fiu, acum nici nu-mi mai pare rău că n-am reușit în vara trecută la facultate).

Cu istoria trecînd prin „cuget și simțire”, nădăduiesc într-o reușită anul acesta. Și, sigur că seria nouă a publicației dv. mă va ajuta mult.

Mult succes în căutarea și în prezentarea adevărului istoric vă doresc o tină care și-a luat drept motto al vieții dictonul: „Historia — magistra vitae”.

Mulțumim, dragă Madălina, pentru aceste frumoase rînduri și-ți dorim, la rîndul nostru, mult succes la concursul de admitere din acest an și sperăm să-ți îndeplinim curînd dorința de a reintroduce rubrica Rebus istoric — cuvinte încrucișate, interzisă — e bine să știi — tot de cel doi dictatori, temători să nu se strecoare mesaje încrucișate.

LOCUL NAȘTERII

Profesorul SAVA ROȘU, din Odobești, ne-a trimis o succintă evocare a una dintre marile istorici române, statornic colaborator al revistei noastre încă de la primul ei număr, acad. Constantin C. Giurescu (1961-1977).

Correspondențul nostru ne scrie că l-a cunoscut pe marele istoric în luna anului 1970. Student fiind, cititorul nostru colabora la ziarul Milcovul, din Focșani, unde a publicat o serie de interviuri cu personalități reprezentative ale științei și culturii românești. Astfel, i-a solicitat un interviu și profesorului C.C. Giurescu. Întrevederea a avut loc, iar interviul a apărut în Milcovul, an IV, nr. 486, din 6 februarie 1971. Reținem din conținutul istoricului: „Fiecare om se interesează de locul în care s-a născut. Văzînd lumina zilei la Focșani, era normal să mă interesez de trecutul orașului natal și, impli-

cit, al județului Putna, astăzi Vrancea. Mama mea a fost focșăneancă, fiica lui Hagi C. Antonescu. Sotia mea are, de asemenea, legături cu acest județ, fiind fiica profesorului Simion Mehedinți, sovejan de origine”.

În p.2 a acestui număr reproducem fotografia înedită, luată în timpul discuției cu acad. C.C. Giurescu.

POȘTA CONCURSULUI

Ajunși și la momentul final al concursului nostru ediția 1989 — publicarea listei celor 200 cîștigători ai premiilor distribuite (vezi pagina alăturată) — să răsfolim alte scrisori din bogata corespondență pe adresa concursului, reproducînd alte câteva fragmente din ele.

Astfel, MIHAI GIURESCU, din Brăso, locotenent-colonel (r.), ne mărturisește că a apreciat foarte mult felul în care au fost alcătuite întrebările acestui concurs. ● La rîndul său, elevul RADU CRĂCIUN, din Sfîntu Gheorghe, relatează că a studiat cu interes toate numerele de revistă prevăzute în bibliografia concursului, atrîgînd, totodată, și alți colegi în dezlegarea întrebărilor. ● Tot din Brăso, subofiter de poliție PETRU ORBENISAN, posesor al colecției complete Magazin Istorie și participant statornic la concursurile organizate, ne face câteva propuneri privind viitoarele ediții. ● ȘTEFAN DOANCA, învățător pensionar, din Caransebe, participă la toate edițiile concursului nostru, își exprimă satisfacția de a avea astfel prilejul reînnoirii și îmbogățirii cunoștințelor de istorie. ● Din Timișoara, de la Școala cu clasele I-X nr. 6, primul vești despre activitățile desfășurate de membrii acestui colectiv școlar, cu bune rezultate la olimpiade și concursurile naționale de istorie, literatură, muzică, artă plastică etc.

Între acestea, reținem faptul că elevii școlii sînt cîștigătorii a peste 250 medali de aur, argint, bronz sau mențiuni la concursurile de artă plastică, pe teme de istorie sau folclor, organizate în India, Japonia, Ungaria, Polonia etc. Felicitări, pentru frumoasele succese! ● Și dintr-o altă instituție de învățămînt timișoreană, Liceul de matematică-fizică „C.D. Loga”, primim frumoase vești. După ce ne scriu că în 1989 liceul lor a împlinit 70 ani de la înființare, membrii cercului de istorie, semnatari ai scrisorilor, ne împărtășesc din rezultatele lor la învățătură și în activitățile din cadrul diferitelor cercuri școlare. ● Din Cluj-Napoca, SZÉKELY RADU, electrician la Întreprinderea „Electrocentrale”, ne scrie la rîndul său: „Rezolvînd întrebările, am recitit multe articole interesante și instructive. Am constatat cu bucurie că o întrebare s-a referit și la orașul în care locuiesc și muncesc.

● La fine, și aceste rînduri primite de la MACADENA STOICA, din com. Costești Vale, jud. Dîmbovița: Este pentru prima dată cînd particip la un asemenea concurs organizat de revista dumneavoastră. Îmi exprim și eu bucuria și satisfacția de a participa, alături de ceilalți numeroși concurenți, la actualul concurs.

CONTENTS (Romanian History) C.C. Giurescu Patriotism and History • The December 1989 Revolution: F. Medeleț, M. Ziman Timisoara • D. Stăniloae The Young Martyrs • Gh. David Easter Traditions • A.S. Ionescu A Hidden Museum in the Dictator's Offices • R. Negrea 1981. The Crisis of Foreign Debt • C. Rezaachevici Hindrances for the Mediaevalists • I. Dumitriu-Snagov In Rome, a Relic for the Heroes of the Revolution • Statements made by Alain Decaux and Bernard Kouchner (France) • G. Penelea-Filitti The History Textbook — Quo vadis? • L. Coulter (Great Britain) 1598. An English Ambassador at Michael the Brave's Court • The Confessions of Dictator's Cook (II) • A. Șipereș June 1941-August 1944. René de Weck — the Swiss Minister Cables from Bucharest... • Interview with the Princesses Margareta and Sophia • In Bucharest, 50 Years Ago • C. Popișteanu Good Bye for ever, Professor Rosetti!

SOMMAIRE (Histoire roumaine) C.C. Giurescu Le patriotisme et l'histoire • La Révolution de décembre 1989: F. Medeleț, M. Ziman Timisoara • D. Stăniloae Les Jeunes martyrs • Gh. David Les Pâques chez nous • A.S. Ionescu Des chefs d'œuvres camouflés dans les cabinets des Dictateurs • R. Negrea 1981. La crise de la dette externe • C. Rezaachevici Les déformations imposées à l'historiographie du Moyen Âge • I. Dumitriu-Snagov Reliquarium à Rome pour les Héros de la Révolution • Les Déclarations d'Alain Decaux et Bernard Kouchner (France) • G. Penelea-Filitti Le manuel d'histoire — Quo vadis? • L. Coulter (Grande Bretagne) 1598. Un ambassadeur anglais à la Cour de Michel le Brave • Confessions d'un cuisinier du Dictateur (II) • A. Șipereș Juin 1941-Août 1944. Les rapports confidentiels de René de Weck, le ministre de Suisse à Bucarest • L'interview avec les princesses Margareta et Sophia • A Bucarest, il y a 50 ans • C. Popișteanu Adieu, Monsieur le Professeur Rosetti!

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) К.К. Джуреску Патриотизм и история • Революция декабря 1989 г.: Ф. Меделец, М. Зиман Тимишоара • Д. Стăнилоае Молодые люди — мученики • Г. Давид Пасха у нас • А.С. Ионеску Шедевры в диктаторских кабинетах • Р. Негреа 1981. Кризис внешнего долга • К. Резакевич Искажения науки средневековья • И. Думитриу-Снагов Реликвиум в Риме для героев румынской революции • Заявления Алана Деко и Бернара Кушнера (Франция) • Г. Пенелеа-Филиitti Учебник по истории — Quo vadis? • Л. Колтер (Великобритания) 1598. Английский посланник при дворе Михая Храброго • Воспоминания повара диктатора (II) • А. А. Шипереш Июнь 1941 г.-август 1944 г. Донесения Рене де Века, министра Швейцарии в Бухаресте • Интервью принцесс Маргареты и Софии • В Бухаресте, 50 лет тому назад • К. Попиштину Прощай, господин профессор Росетти!

INHALT (Rumänische Geschichte) C.C. Giurescu Vaterlandsliebe und Geschichte • Die Revolution von Dezember 1989: F. Medeleț, M. Ziman Timisoara • D. Stăniloae Die Junge Märtyrer • Gh. David Osternsitt • A.S.-Ionescu Meisterwerke in den Kabinetten des Diktators • R. Negrea 1981. Die Aussenschildkröte • C. Rezaachevici Entstellungen in den mittelalterlichen Studien • I. Dumitriu-Snagov Rom — Gedenkstatt für die Helden der Rumänischen Revolution • Die Erklärungen von Herrn Alain Decaux und Bernard Kouchner (Frankreich) • G. Penelea-Filitti Das Geschichtshandbuch — Quo vadis? • L. Coulter (Gross Britanien) 1598. Ein englischer Gesandte am Hof von Mihail der Tapfere • Die Bekenntnisse des Diktators Kochs (II) • A. Șipereș Juni 1941-August 1944. Der schweizerische Gesandte René de Weck berichtet... • Ein Gespräch mit der Prinzessinnen Margareta und Sophia • In Bukarest, vor 50 Jahre • C. Popișteanu Ade, Herr Professor Rosetti!

SUMARIO (Historia romana) C.C. Giurescu Patriotismo e historia • La revolución de diciembre de 1989: F. Medeleț, M. Ziman Timisoara • D. Stăniloae Los jóvenes mártires • Gh. David La Semana Santa en nuestro país • A.S. Ionescu Obras maestras en las oficinas de los dictadores • R. Negrea 1981. La crisis de la deuda exterior • C. Rezaachevici Las deformaciones de la ciencia sobre la Edad Media • I. Dumitriu-Snagov Relicvarium in Roma para los Héroes de la Revolución rumana • Las declaraciones de Alain Decaux y Bernard Kouchner (Francia) • G. Penelea-Filitti El manual de historia — Quo vadis? • L. Coulter (Gran Bretaña) 1598. Un embajador inglés en la corte del príncipe Miguel el Valiente • Las confesiones del cocinero del dictador (II) • A. Șipereș Junio de 1941-agosto de 1944. Las informes del ministro de Suiza en Bucarest, René de Weck • La entrevista de las princesas Margareta y Sophia • En Bucarest, hace 50 años • C. Popișteanu Adiós, señor profesor Rosetti!

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București,
Calea Griviței, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201; telex : 10376 psfir.

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Revistă de cultură istorică, anul XXIV, nr. 4 (277), aprilie 1990. București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406; 917.

Acest număr al noii serii a revistei *Magazin istoric* a fost pregătit pentru tipar de: *Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Cristian Popișteanu (redactor șef), Marian Ștefan, Ioana Ursu (secretar general de redacție); secretariat tehnic: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram, Floarea Dragne, Tudora Petre, Anton Tănase; macheta artistică Radu Ion Popescu; tipărit prin Editura Presa Liberă la Combinatul Poligrafic București cu sprijinul colectivelor secțiilor zețarie, offset și legătorie.*

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștale și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la orașe și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic — București

42 427

